

ഓം നമഃ പരമാത്മനേ, ശ്രീ മഹാഗണപതയേ നമഃ,
ശ്രീ ഗുരുഭ്യോ നമഃ ഹരിഃ ഓം
— —

കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ
ബ്രാഹ്മണം

ദിതീയാഷ്ടകം - പ്രപാഠകഃ 1 - 4

Version Notes:

This is now the current Version 2.0 dated June 30, 2024.

1. This replaces the earlier version 1.1 dated June 30, 2021.
2. This version has been updated with the errors found and reported till June 30, 2024.
3. Required convention, style and presentation improvements or standardisations has been done wherever applicable.
4. Notify your corrections / suggestions etc to our email id vedavms@gmail.com

Earlier Versions

1st	Version Number	0.0	dated 24th October 2017
2nd	Version Number	1.0	dated 31st December 2019
3rd	Version Number	1.1	dated 30th June 2021

Table of Contents

3	കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണം.....	5
3.1	ദിതീയാഷ്ടകേ പ്രഥമഃ പ്രപാഠകഃ - അഗ്നിഹോത്രബ്രാഹ്മണം	5
3.1.1	അനുവാകം 1 - അഗ്നിഹോത്രസ്യോപോദ്ധാതഃ.....	5
3.1.2	അനുവാകം 2 - അഗ്നിഹോത്രനിരുപണം.....	7
3.1.3	അനുവാകം 3 - ഉപയോക്ഷ്യമാണസ്യ ഹവിഷഃ സംസ്കാരഃ	12
3.1.4	അനുവാകം 4 - ഉപയുക്തസ്യ ഹവിഷഃ സംസ്കാരഃ.....	16
3.1.5	അനുവാകം 5 - കാമ്യാനി ഹോമദ്രവ്യാണി	19
3.1.6	അനുവാകം 6 - അഭ്യുദ്രവണം, ഹോമാഭാവപ്രതീകാരശ്ച	25
3.1.7	അനുവാകം 7 - ഹവിഷഃ സർവദേവതാസംബന്ധേന പ്രശംസാ 27	
3.1.8	അനുവാകം 8 - ദോഹനപ്രകാരോഽഗ്നിഹോത്രഹോത്രശ്ച.....	28
3.1.9	അനുവാകം 9 - അഗ്നിഹോത്രസ്യോസംസൃഷ്ടഹോമമന്ത്രൗ	29
3.1.10	അനുവാകം 10 - വഹ്നേരവസ്ഥാവിശേഷാനുസാരേണ ഹോമഃ.....	31
3.1.11	അനുവാകം 11 - കാലഭേദേന സമന്ത്രകം പരിഷേചനം	33
3.2	ദിതീയാഷ്ടകേ ദിതീയഃ പ്രപാഠകഃ - ഹോത്യുബ്രാഹ്മണം.....	36
3.2.1	അനുവാകം 1 - ദശഹോത്യുമന്ത്രസ്യ ക്രതാർത്ഥപുരുഷാർത്ഥപ്രയോഗൗ.....	36
3.2.2	അനുവാകം 2 - ചതുർഹോത്രാദിമന്ത്രാണാം ക്രതാർത്ഥപ്രയോഗഃ.....	40
3.2.3	അനുവാകം 3 - ചതുർഹോത്യുപഞ്ചഹോത്യുമന്ത്രഗ്രഹ ഭാഗയോഃ പുരുഷാർത്ഥ പ്രയോഗഃ.....	43
3.2.4	അനുവാകം 4 - ജഗഥ് സൃഷ്ടികഥനമുഖേന ഹോത്യുമന്ത്രപ്രശംസാ	47
3.2.5	അനുവാകം 5 - ദക്ഷിണാപ്രതിഗ്രഹമന്ത്രവ്യാഖ്യാനം.....	50
3.2.6	അനുവാകം 6 - ദ്വാദശാഹദശമേഘനി ഹോത്യുമന്ത്രാഃ.....	53
3.2.7	അനുവാകം 7 - സപ്തഹോത്യുമന്ത്രസാദ്ധ്യയജ്ഞപ്രശംസാ.....	55
3.2.8	അനുവാകം 8 - ഹോത്യുമന്ത്രാണാം സോമയാഗാങ്ഗത്വം.....	57
3.2.9	അനുവാകം 9 - ഹോത്യുമന്ത്രോത്പത്തികഥനപ്രസംഗേന ജഗഥ് സൃഷ്ടിഃ.....	60
3.2.10	അനുവാകം 10 - ദേവസൃഷ്ടിമദ്ധ്യേഽവസ്ഥിതസ്യേന്ദ്രസ്യ ദേവതാധിപതിത്വം	65
3.2.11	അനുവാകം 11 - ഹോത്യുമന്ത്രാണാം പുരുഷാർത്ഥപ്രയോഗഃ.....	69
3.3	ദിതീയാഷ്ടകേ തൃതീയഃ പ്രപാഠകഃ - ഹോത്യുബ്രാഹ്മണശേഷഃ	75

3.3.1	അനുവാകം 1 - സർവേഷാം ഹോത്യമന്ത്രാണാം ചതുർ ഹോത്യശബ്ദേണ വ്യവഹാരം	75
3.3.2	അനുവാകം 2 - നൈമിത്തികോ ഹോത്യമന്ത്രഹോമഃ	77
3.3.3	അനുവാകം 3 - കേശവപനാങ്ഗം പുഷ്ടിവേദനം	79
3.3.4	അനുവാകം 4 - പ്രതിഗ്രഹമന്ത്രമഹിമജ്ഞാനം	80
3.3.5	അനുവാകം 5 - പ്രശ്നോത്തരരൂപോ ബ്രഹ്മവിഷയസ്സംവാദഃ	85
3.3.6	അനുവാകം - ഹോത്യപ്രശംസാപ്രസംഗേന ക്രതുനാമൃതിഗ് വിശേഷവ്യവസ്ഥാപനം, അഗ്നിഹോത്രസ്യ പ്രാശസ്ത്യം ച	88
3.3.7	അനുവാകം 7 - അഗ്നിഹോത്രസ്യ സർവക്രതുരുദ്ഭാവസാധനേന പ്രശംസാ	91
3.3.8	അനുവാകം 8 - സൃഷ്ടിസാധനത്വേന ഹോത്യമന്ത്രാസാമർത്ഥ്യ പ്രശംസാ	93
3.3.9	അനുവാകം 9 - വായുരൂപത്വജ്ഞാനേന ഹോത്യമന്ത്രാണാം പ്രശംസാ	95
3.3.10	അനുവാകം 10 - ദശഹോത്യമന്ത്രാണാം കാമ്യപ്രയോഗഃ	99
3.3.11	അനുവാകം 11 - ദശഹോത്രാദിമന്ത്രനാമ്നാ പ്രവൃത്തിനിമിത്തം 101	
3.4	ദിതീയാഷ്ടകേ ചതുർത്ഥഃ പ്രപാഠകഃ - ഉപഹോമാഃ	106
3.4.1	അനുവാകം 1 - ഉപഹോമാഃ	106
3.4.2	അനുവാകം 2 - ഉപഹോമാഃ	111
3.4.3	അനുവാകം 3 - ഉപഹോമാഃ	115
3.4.4	അനുവാകം 4 - ഉപഹോമാഃ	123
3.4.5	അനുവാകം 5 - ഉപഹോമാഃ	127
3.4.6	അനുവാകം 6 - ഉപഹോമാഃ	131
3.4.7	അനുവാകം 7 - ഉപഹോമാഃ	137
3.4.8	അനുവാകം 8 - ഉപഹോമാഃ	143

=====

നമഃ പരമാത്മനേ, ശ്രീ മഹാഗണപതയേ നമഃ,
ശ്രീ ഗുരുഭ്യോ നമഃ । ഹരിഃ ഓം ॥

2 കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണം

2.1 ദിതീയാഷ്ടകേ പ്രഥമഃ പ്രപാഠകഃ - അഗ്നിഹോത്രബ്രാഹ്മണം

2.1.1 അനുവാകം 1 - അഗ്നിഹോത്രസ്യോപോദ്ധാതഃ

T.B.2.1.1.1

അങ്ഗിരസോ വൈ സത്രമാസത ।
തേഷാം പൃശ്ണിർ-ഘർമധുഗാസീത് ।
സർജീഷേണാജീവത് । തേഽബ്രൂവന് ।
കസൈ നു സത്രമാസുഹേ ।
യേഽസ്യ ഓഷധീർ ന ജനയാമ ഇതി ।
തേ ദിവോ വൃഷ്ടി-മസ്യജന്ത ।
യാവന്തഃ സോക്താ അവാപദ്യന്ത ।
താവതീരോഷധയോ ഽജായന്ത ॥
താ ജാതാഃ പിതരോ വിഷേണാലിംപന് । 1 (10)

T.B.2.1.1.2

താസാം ജഗ്ധാ രുപ്യന്തേത്യത് । തേഽബ്രൂവന് ।
ക ഇദമിത്ഥ-മകരിതി ।
വയം ഭാഗധേയ-മിച്ഛമാനാ ഇതി പിതരോ ഽബ്രൂവന് ।

കിം വോ ഭാഗധേയമിതി ।

അഗ്നിഹോത്ര ഏവ നോഽപ്യസ്തി-ത്യബ്രുവന് ।

തേഭ്യ ഏതദ്-ഭാഗധേയം പ്രായച്ഛന് । യദ്യുതാ നിമാർഷി ।

തതോ വൈ ത ഓഷധീര-സ്വദയന് ॥

യ ഏവം വേദ । 2 (10)

T.B.2.1.1.3

സ്വദന്തേഽസ്മാ ഓഷധയഃ । തേ വഥ്സ-മുപാവാസ്യജന് ।

ഇദം നോ ഹവ്യം പ്രദാപയേതി ।

സോഽബ്രവീദ് വരം വൃണൈ ।

ദശ മാ രാത്രിർ ജാതം ന ദോഹന് ।

ആസങ്ഗവം മാത്രാ സഹ ചരാണീതി ।

തസ്മാദ്-വഥ്സം ജാതം ദശ രാത്രിർ ന ദുഹന്തി ।

ആസങ്ഗവം മാത്രാ സഹ ചരതി ।

വാരേവ്യതഃ ഹൃസ്യ ।

തസ്മാദ്-വഥ്സഃ സഃസൃഷ്ടധയഃ രൂദ്രോ ഫാതുകഃ ( ) ।

അതി ഹി സന്ധാം ധയതി ॥ 3 (11)

(അലിംപൻ - വേദ - ഫാതുക ഏകം ച) (A1)

2.1.2 അനുവാകം 2 - അഗ്നിഹോത്രനിരൂപണം

T.B.2.1.2.1

പ്ര॒ജാപ॑തി-ര॒ഗ്നി-മ॑സ്യ॒ജത॑ । തം പ്ര॒ജാ അ॑ന॒സ്യ॒ജ്യന്ത॑ ।
തമ॑ഭാഗ॒ ഉപാ॑സ്മ । സോ॒ഽസ്യ॑ പ്ര॒ജാഭി॑-ര॒പാക്രാ॑മത് ।
തമ॑വ॒രുരു॑മ്സമാ॒നോഽനൈ॑ത് । തമ॑വ॒രുധം॑ നാശ॑ക്നോത് ।
സ തപോ॑ ഽതപ്യ॑ത ।

സോ॒ഽഗ്നി-രൂ॑പാ॒രമ॑താ॒താപി॑ വൈ സ്യ പ്ര॒ജാപ॑തി॒രിതി॑ ।
സ ര॒രാടാ॑-ദൃ॒ദമൃ॑ഷ്ട । 4 (9)

T.B.2.1.2.2

തദ്-ഘൃ॑തമഭ॒വത് ।
തസ്മാ॑ദ്യ॒സ്യ ദ॑ക്ഷി॒ണതഃ॑ കേശാ॒ ഉന്മൃ॑ഷ്ടാഃ ।
താം ജ്യേ॒ഷ്ഠല॑ക്ഷ്മീ പ്രാ॒ജാപ॑ത്യേ॒ത്യാഹുഃ॑ ।
യദ്-ര॒രാടാ॑-ദൃ॒ദമൃ॑ഷ്ട । തസ്മാ॑ദ്-ര॒രാഭേ॑ കേശാ॒ ന സ॑ന്തി ।
തദ॒ഗ്നൗ പ്രാ॑ഗൃഹ്ണാത് । തദ്-വൃ॑ചികിമ്സത് ।
ജുഹ॒വാ॒നീ(3) മാ ഹൗ॒ഷാ(3)മി॑തി ।
തദ്-വി॑ചികിമ്സാ॒യൈ ജ॑ന്മ ॥

യ ഏ॒വം ഽവി॑ദ്വാൻ. വി॑ചികിമ്സ॒തി । 5 (10)

T.B.2.1.2.3

വ॒സീയ॑ ഏ॒വ ചേ॑തയതേ ॥ തം ഽവാ॒ഗദ്യ॑വദ-ജ്ജുഹു॒ധീതി॑ ।
സോ॒ഽബ്ര॑വീത് । ക॒സ്തമ॑സീതി ।

സൈവ തേ വാഗിത്യബ്രവീത് ।
 സോഽജുഹോമ്-സ്വാഹേതി ।
 തമ്സ്വാഹാകാരസ്യ ജന്മ ॥
 യ ഏവഽ സ്വാഹാകാരസ്യ ജന്മ വേദ ।
 കരോതി സ്വാഹാകാരേണ വീര്യം ॥
 യസ്യൈവം വിദുഷഃ സ്വാഹാകാരേണ ജുഹ്വതി । 6 (10)

T.B.2.1.2.4

ഭോഗായൈവാസ്യ ഹുതം ഭവതി ॥
 തസ്യാ ആഹുത്യൈ പുരുഷ-മസ്യജത ।
 ദിതീയ-മജുഹോത് । സോഽശ്വ-മസ്യജത ।
 തൃതീയ-മജുഹോത് । സ ഗാമസ്യജത ।
 ചതുർത്ഥ-മജുഹോത് । സോഽവിമസ്യജത ।
 പഞ്ചമ-മജുഹോത് । സോഽജാമസ്യജത । 7 (10)

T.B.2.1.2.5

സോഽഗ്നി-രബിഭേത് । ആഹുതീഭിർ വൈ മാഽഽപ്ലോതീതി ।
 സ പ്രജാപതിം പുനഃ പ്രാവിശത് ।
 തം പ്രജാപതി-രബ്രവീത് । ജായസേതി । സോഽബ്രവീത് ।
 കിം ഭാഗധേയമഭി ജനിഷ്യ ഇതി ।
 തുഭ്യമേവേദഃ ഹുയാതാ ഇത്യബ്രവീത് ।
 സ ഏതദ്-ഭാഗധേയ-മഭ്യജായത । യദഗ്നിഹോത്രം । 8 (10)

T.B.2.1.2.6

തസ്മാദഗ്നിഹോത്ര-മുച്യതേ ॥
 തദ്ധ്യുയമാന-മാദിത്യോ sബ്രവീത് | മാ ഹൗഷീഃ |
 ഉദയോർ വൈ നാവേതദിതി | സോsഗ്നി-രബ്രവീത് |
 കഥം നൗ ഹോഷ്യന്തീതി | സായമേവ തുഭ്യം ജുഹവന് |
 പ്രാതർമഹ്യ-മിത്യബ്രവീത് |
 തസ്മാദഗ്നയേ സായച് ഹൂയതേ | സൂര്യായ പ്രാതഃ ॥ 9 (10)

T.B.2.1.2.7

ആഗ്നേയീ വൈ രാത്രിഃ | ഐന്ദ്രമഹഃ |
 യദനുദിതേ സൂര്യേ പ്രാതർ ജുഹുയാത് |
 ഉദയമേവാഗ്നേയഃ സ്യാത് |
 ഉദിതേ സൂര്യേ പ്രാതർ ജുഹോതി |
 തഥാsഗ്നയേ സായച് ഹൂയതേ |
 സൂര്യായ പ്രാതഃ ॥ രാത്രിം റ്വാ അനു പ്രജാഃ പ്ര ജായന്തേ |
 അഹ്നാ പ്രതി തിഷ്ഠന്തി | യഥ്സായം ജുഹോതി | 10 (10)

T.B.2.1.2.8

പ്രേവ തേന ജായതേ | ഉദിതേ സൂര്യേ പ്രാതർ-ജുഹോതി |
 പ്രത്യേവ തേന തിഷ്ഠതി ॥
 പ്രജാപതി-രകാമയത പ്രജായേയേതി |

സ ഏതദഗ്നിഹോത്രം മിമുന-മപശ്യത് |
 തദുദിതേ സൂര്യോഽജുഹോത് | യജുഷാ ഽന്യത് |
 തൃഷ്ണീമന്യത് | തതോ വൈ സ പ്രാജായത |
 യസ്യൈവം ഽപിദുഷ ഉദിതേ സൂര്യോഽഗ്നിഹോത്രം
 ജുഹ്വതി | 11 (10)

T.B.2.1.2.9

പ്രൈവ ജായതേ | അഥോ യഥാ ദിവ്യാ പ്രജാനന്നേതി |
 താദൃഗേവ തത് || അഥോ ഖലാഹുഃ |
 യസ്യ വൈ ദൗ പുണ്യൗ ഗൃഹേ വസതഃ |
 യസ്തയോരന്യൗ രാധയത്യന്യം ന |
 ഉദൗ വാവ സ താവ്യുച്ഛതീതി |
 അഗ്നിം ഽവാവാദിത്യഃ സായം പ്രവിശതി |
 തസ്മാദഗ്നിർ ദൂരാനന്തം ദദ്യുശേ |
 ഉദേ ഹി തേജസീ സംപദ്യേതേ | 12 (10)

T.B.2.1.2.10

ഉദ്യന്തം ഽവാവാദിത്യ-മഗ്നിരന്യു സമാരോഹതി |
 തസ്മാദ്ധ്യമ ഏവാഗേർ ദിവ്യാ ദദ്യുശേ |
 യദഗ്നയേ സായം ജുഹുയാത് |
 ആ സൂര്യായ വൃശേഷ്യത |
 യഥ്സൂര്യായ പ്രാതർ-ജുഹുയാത് |

ആ॒ഗ്നയേ॑ വൃ॒ശ്യേ॒ത | ദേ॒വതാ॑ഭ്യഃ സ॒മദം॑ ദധ്യാത് |

അ॒ഗ്നിർ ജ്യോതി॑ർ-ജ്യോതിഃ॒ സൂര്യഃ॑ സ്വാ॒ഹേതേ॒വ സാ॒യച്ഛ്
ഹോ॒തവ്യം॑ |

സൂര്യോ॑ ജ്യോതി॑ർ ജ്യോതി॑ര॒ഗ്നിഃ സ്വാ॒ഹേതി॑ പ്രാ॒തഃ |

തഥോ॒ഭാഭ്യാച്ഛ് സാ॒യച്ഛ് ഹൂ॑യതേ | **13 (10)**

T.B.2.1.2.11

ഉ॒ഭാഭ്യാം॑ പ്രാ॒തഃ | ന ദേ॒വതാ॑ഭ്യഃ സ॒മദം॑ ദധാതി ||

അ॒ഗ്നിർ ജ്യോതി॑രി॒ത്യാഹ॑ | അ॒ഗ്നിർ വൈ॑ രേ॒തോധാഃ॑ ||

പ്ര॒ജാ ജ്യോതി॑രി॒ത്യാഹ॑ | പ്ര॒ജാ ഏ॒വാസൈ॒ പ്ര ജ॑നയതി ||

സൂര്യോ॑ ജ്യോതി॑രി॒ത്യാഹ॑ |

പ്ര॒ജാസേ॒വ പ്ര॒ജാതാ॑സു രേ॒തോ ദധാ॑തി ||

ജ്യോതി॑ര॒ഗ്നിഃ സ്വാ॒ഹേത്യാഹ॑ |

പ്ര॒ജാ ഏ॒വ പ്ര॒ജാതാ॑ അ॒സ്യാം പ്ര॑തിഷ്ഠാപയതി || **14 (10)**

T.B.2.1.2.12

തൃ॒ഷ്ണീമു॒ത്തരാ॑-മാ॒ഹുതി॑ം ജുഹോതി |

മി॒മുന॑ത്വായ പ്ര॒ജാതേ॑ ||

യദു॒ദിതേ॑ സൂര്യേ॒ പ്രാ॒തർ-ജു॑ഹുയാത് |

യഥാ॑തി॒ഥയേ॑ പ്ര॒ദൃതാ॑യ ശൂ॒ന്യായാ॑വ॒സഥാ॑യാഹാ॒ര്യച്ഛ്
ഹ॒രന്തി॑ |

താദൃഗേവ തത് | ക്വാഹ തതസ്തദ്-ഭവതീത്യാഹുഃ |
 യഥ്സ ന വേദ | യസ്മൈ തദ്ധരന്തീതി |
 തസ്മാദ്-യദൗഷസം ജുഹോതി | തദേവ സംപ്രതി ( ) |
 അഥോ യഥാ പ്രാർത്ഥമൗഷസം പരി വേവേഷ്ടി |
 താദൃഗേവ തത് || 15 (12)

(അമൃഷ്ട - വിചികിമ്സ്തി - ജുഹ്വ - തൃജാമസ്യജ -
 താഗ്നിഹോത്രഃ - സൂര്യായ പ്രാതർ - ജുഹോതി -
 ജുഹ്വതി -സംപദ്യേതേ-ഹുയതേ-സ്ഥാപയതി-
 സംപ്രതി ദേ ച) (A2)

2.1.3 അനുവാകം 3 - ഉപയോക്തൃമാണസ്യ ഹവിഷഃ സംസ്കാരഃ

T.B.2.1.3.1

രുദ്രോ വാ ഏഷഃ | യദഗ്നിഃ | പത്നീ സ്ഥാലീ |
 യന്മദ്ധ്യേഗേ-രധിശ്രയേത് | രുദ്രായ പത്നീമപി ദധ്യാത് |
 പ്രമായുകാ സ്യാത് |
 ഉദീചോഽങ്ഗാരാൻ നിരുഹ്യാധി ശ്രയതി |
 പത്നീയൈ ഗോപീമായ || വൃന്താൻ കരോതി |
 തഥാ പത്ന-പ്രമായുകാ ഭവതി || 16 (10)

T.B.2.1.3.2

ഘർമോ വാ ഏഷോഽശാന്തഃ । അഹരഹഃ പ്രവൃജ്യതേ ।
 യദഗ്നിഹോത്രം । പ്രതിഷിഞ്ചേത് പശുകാമസ്യ ।
 ശാന്തമിവ ഹി പശവ്യം ॥
 ന പ്രതിഷിഞ്ചേദ്-ബ്രഹ്മവർചസകാമസ്യ ।
 സമീദ്ധമിവ ഹി ബ്രഹ്മവർചസം ॥ അഥോ ഖലു ।
 പ്രതിഷിച്ഛ്യമേവ ।
 യത്-പ്രതിഷിഞ്ചതി । 17 (10)

T.B.2.1.3.3

തത്-പശവ്യം । യജ്ജുഹോതി । തദ്ബ്രഹ്മവർചസി ।
 ഉദയമേവാകഃ ॥ പ്രച്ഛുതം വാ ഏതദസ്മാ-ഘോകാത് ।
 അഗതം ദേവലോകം । യച്ഛുതഃ ഹവി-രന്നഭിഘോരിതം ।
 അഭിദ്യോതയതി । അദ്യേവൈനദ് ഘാരയതി ।
 അഥോ ദേവത്രൈവൈനദ്-ഗമയതി ॥ 18 (10)

T.B.2.1.3.4

പര്യഗ്നി കരോതി । രക്ഷസാ-മപഹന്തേ ॥
 ത്രിഃ പര്യഗ്നി കരോതി । ത്രയാവൃദ്ധി യജ്ഞഃ ।
 അഥോ മേദ്ധ്യത്വായ ॥ യത്-പ്രാചീന-മുദാസയേത് ।

യജമാ॑നഃ ശു॒ചാ॑ ടർപ॑യേത് | യദ്-ദ॑ക്ഷി॒ണാ |

പി॒തൃ॒ഭേ॒വത്യ॑ സ്യാ॒ത് | യത്-പ്ര॑ത്യക് | **19 (10)**

T.B.2.1.3.5

പ॒ത്നീഃ ശു॒ചാ॑ ടർപ॑യേത് | ഉ॒ദീ॒ചീ॒ന-മു॒ദ്ധാ॑സ॒യതി॑ |

ഏ॒ഷാ വൈ॑ ഭേ॒വമനു॑ഷ്യാ॒ണാഃ ശാ॒ന്താ॑ ദിക് |

താമേ॒വൈ॒ന-ദ॒നുദ്-വാ॑സ॒യതി॑ ശാ॒ന്തൈ॑ || വർ॒ത്ഥ॑ ക॒രോതി॑ |

യജ്ഞ॑സ്യ॒ സന്ത॑ത്യൈ॒ || നി॒ഷ്പ॑തി |

ഉ॒പൈ॒വ തഥ്॑സ്തൃണാ॒തി || ച॒തു॒രൂ॒ന॒യതി॑ |

ച॒തു॒ഷ്ഠാദഃ॑ പ॒ശവഃ॑ | **20 (10)**

T.B.2.1.3.6

പ॒ശൂ॒നേ॒വാ-വ॑രു॒ന്ധേ॑ || സർ॒വാൻ-പൂ॒ർണാ॑-നൂ॒ന॒യതി॑ |

സർ॒വേ॒ ഹി പൂ॑ണ്യാ॒ രാ॒ധാഃ॑ || അ॒നുച॑ ഉ॒ന॒യതി॑ |

പ്ര॒ജായാ॑ അ॒നുചീ॑ന॒ത്വായ॑ |

അ॒നുചേ॒വാസ്യ॑ പ്ര॒ജാ ടർ॒ദ്ധു॒കാ ഭ॑വതി ||

സം മൃ॑ശതി॒ വ്യാവൃ॑ത്യൈ॒ || നാഹോ॑ഷ്യ॒ന്നുപ॑ സാ॒ദയേ॑ത് |

യദഹോ॑ഷ്യ॒ന്നുപ॑ സാ॒ദയേ॑ത് |

യഥാ॑ ട॒ന്യസ്താ॑ ഉ॒പനി॑ധായ | **21 (10)**

T.B.2.1.3.7

അ॒ന്യസ്മൈ॑ പ്ര॒യച്ഛ॑തി | താ॒ദൃഗേ॒വ തത് |

ആ॒സ്മൈ॑ വൃ॒ശ്ചേ॒ത | യദേ॒വ ഗാർഹ॑പത്യേ॒ധിശ്ര॑യതി |

തേന ഗാർഹപത്യം പ്രീണാതി || അഗ്നിരബിഭേത് |

ആഹുതയോ മാത്യേഷ്വന്തീതി |

സ ഏതാച് സമിധ-മപശ്യത് | താമാധത്ത |

തതോ വാ അഗ്നാവാഹുതയോഽധിയന്ത | **22 (10)**

T.B.2.1.3.8

യദേനച് സമയച്ഛത് | തഥ്സമിധഃ സമിത്താം |

സമിധമാദധാതി | സമേവൈനം യച്ഛതി |

ആഹുതീനാം ധൃതൈ |

അഥോ അഗ്നിഹോത്ര-മേവേധുവത്-കരോതി |

ആഹുതീനാം പ്രതിഷ്ഠിതൈ || ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി |

യദേകാച് സമിധമാധായ ഭേ ആഹുതീ ജുഹോതി |

അഥ കസ്യാച് സമിധി ദിതീയാ-മാഹുതിം

ജുഹോതീതി | **23 (10)**

T.B.2.1.3.9

യദ്-ഭേ സമിധാവാദധ്യാത് | ഭ്രാതൃവൃമസ്മൈ ജനയേത് |

ഏകാച് സമിധമാധായ |

യജുഷാ ണ്യമാഹുതിം ജുഹോതി |

ഉദേ ഏവ സമിദ്ധതീ ആഹുതീ ജുഹോതി |

നാസ്മൈ ഭ്രാതൃവൃം ജനയതി || ആദീപ്തായാം ജുഹോതി |

സമീദ്ധമിവ ഹി ബ്രഹ്മവർചസം ।

അഥോ യഥാഽതിഥിം ജ്യോതിഷ്കൃതാ പരിവേവേഷ്ടി ।

താദൃഗേവ തത് ( ) ॥ ചതുരൂന്നയതി । ദിർ ജുഹോതി ।

തസ്മാദ്-ദിപാ-ചതുഷ്ഠാദമന്തി ।

അഥോ ദിപദ്യേവ ചതുഷ്ഠഃ പ്രതിഷ്ഠാപയതി ॥ 24 (14)

(ഭവതി - പ്രതിഷിഞ്ചതി - ഗമയതി - പ്രത്യക് - പശവ -

ഉപനിധാ-യാദ്ഘ്രിയൻ - തേതി - തച്ചതാരി ച) (A3)

2.1.4 അനുവാകം 4 - ഉപയുക്തസ്യ ഹവിഷഃ സംസ്കാരഃ

T.B.2.1.4.1

ഉത്തരാവതീം വൈ ദേവാ ആഹുതിമജുഹവുഃ ।

അവാചീമസുരാഃ । തതോ ദേവാ അഭവന് । പരാഽസുരാഃ ।

യം കായേത വസീയാൻമ് സ്യാദിതി ।

കനീയസ്തസ്യ പൂർവച് ഹുതാ ।

ഉത്തരം ഭൂയോ ജുഹുയാത് ।

ഏഷാ വാ ഉത്തരാവത്യാഹുതിഃ । താം ദേവാ അജുഹവുഃ ।

തതസ്തേഭവന് । 25 (10)

T.B.2.1.4.2

യസ്യൈവം ജുഹ്വതി । ഭവത്യേവ ॥

യം കായേത പാപീയാൻമ് സ്യാദിതി ।

ഭൂയസ്തസ്യ പൂർവച് ഹുതാ ।

ഉത്തരം കനീയോ ജുഹുയാത് ।

ഏഷാ വാ അവാച്യാഹുതിഃ । താമസൂരാ അജുഹവുഃ ।

തതസ്തേ പരാഭവന് । യസ്യൈവം ജുഹ്വതി ।

പരൈവ ഭവതി ॥ 26 (10)

T.B.2.1.4.3

ഹുത്വാപ സാദയ-ത്യജാമിത്വായ । അഥോ വ്യാവൃത്തൈ ॥

ഗാർഹപത്യം പ്രതീക്ഷതേ ।

അന്നനുദ്ധ്യായിന-മേവൈനം കരോതി ॥

അഗ്നിഹോത്രസ്യ വൈ സ്ഥാണുർസ്തി ।

തം യ ഋച്ഛേത് । യജ്ഞസ്ഥാണു-മൃച്ഛേത് ।

ഏഷ വാ അഗ്നിഹോത്രസ്യ സ്ഥാണുഃ ।

യത്-പൂർവാഹുതിഃ ।

താം യദുത്തരയാഭി ജുഹുയാത് । 27 (10)

T.B.2.1.4.4

യജ്ഞസ്ഥാണു-മൃച്ഛേത് ।

അതിഹായ പൂർവാമാഹുതിം ജുഹോതി ।

യജ്ഞസ്ഥാണുമേവ പരി വൃണക്തി ।

അഥോ ഭ്രാതൃവ്യമേവാപ്താ സ്തിക്രാമതി ॥

അവാചീനം സായമുപ മാർഷ്ടി । രേത ഏവ തദ്-ഭധാതി ।

ഊർദ്ധ്വം പ്രാതഃ । പ്ര ജനയത്യേവ തത് ॥

ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി । ചതുരുന്യതി । 28 (10)

T.B.2.1.4.5

ദിർ ജുഹോതി । അഥ ക്വ ദേ ആഹുതീ ദവത ഇതി ।

അഗ്നൗ വൈശ്യാനര ഇതി ബ്രൂയാത് ।

ഏഷ വാ അഗ്നിർ വൈശ്യാനരഃ । യദ്ബ്രാഹ്മണഃ ।

ഹുത്വാ ദിഃ പ്രാശ്ഠാതി ।

അഗ്നാവേവ വൈശ്യാനരേ ദേ ആഹുതീ ജുഹോതി ॥

ദിർ ജുഹോതി । ദിർ നിമാർഷ്ടി । ദിഃ പ്രാശ്ഠാതി । 29 (10)

T.B.2.1.4.6

ഷട്ഥ് സംപദ്യന്തേ । ഷഡ്യാ ഗൃതവഃ । ഗൃത്യന്വേവ പ്രീണാതി ।

ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി । കിം ദേവത്യ-മഗ്നിഹോത്രമിതി ।

വൈശ്വദേവമിതി ബ്രൂയാത് । യദ്-യജുഷാ ജുഹോതി ।

തദൈന്ദ്രാഗ്നം । യത്-തൃഷ്ണീം । തത്-പ്രാജാപത്യം । 30 (10)

T.B.2.1.4.7

യന്നിമാർഷ്ടി । തദോഷധീനാം । യദ് ദിതീയം ।

തത്-പിതൃണാം । യത്-പ്രാശ്ഠാതി । തദ്-ഗർഭാണാം ।

തസ്മാദ്-ഗർഭാ അനശ്ഠന്തോ വർദ്ധന്തേ । യദാചാമതി ।

തന്മനുഷ്യാണാം ॥ ഉദങ് പര്യുവൃത്യാചാമതി । 31 (10)

T.B.2.1.4.8

ആത്മനോ ഗോപീമായ ॥ നിർണ്ണേനേകതി ശുദ്ധൈ ॥
 നിഷ്പതി സ്വഗാക്യുതൈ । ഉദ്-ദിശതി ।
 സ്വപുഷീനേവ പ്രീണാതി ॥ ദക്ഷിണാ പര്യാവർത്തതേ ।
 സ്വമേവ വീര്യമനു പര്യാവർത്തതേ ।
 തസ്മാദ്-ദക്ഷിണോഽർദ്ധ ആത്മനോ വീര്യാവത്തരഃ ।
 അഥോ ആദിത്യസ്യൈവ വാവൃതമനു പര്യാവർത്തതേ ॥
 ഹുത്യാപ സമീന്ധേ । 32 (10)

T.B.2.1.4.9

ബ്രഹ്മവർചസസ്യ സമീദ്ധൈ ॥ ന ബർഹിരനു പ്ര ഹരേത് ।
 അസഃസ്ഥിതോ വാ ഏഷ യജ്ഞഃ । യദഗ്നിഹോത്രം ।
 യദനു പ്രഹരേത് । യജ്ഞം വിച്ഛിന്ധാത് ।
 തസ്മാന്നാനു പ്രഹൃത്യം । യജ്ഞസ്യ സന്തതൈ ॥
 അപോ നി നയതി । അവഭൃഥസ്യൈവ രൂപമകഃ ( ) ॥ 33 (10)

(അഭവൻ - ഭവതി - ജുഹുയാൻ - നയതി - മാർഷ്ടി ദിഃ
 പ്രാശ്ഞാതി-പ്രാജാപത്യ-മാചാമതീ - ധേവ - ടകഃ) (A4)

2.1.5 അനുവാകം 5 - കാമ്യാനി ഹോമദ്രവ്യാണി

T.B.2.1.5.1

ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി । അഗ്നിഹോത്രപ്രായണാ യജ്ഞാഃ ।
 കിം പ്രായണ-മഗ്നിഹോത്രമിതി ।

വ॒മ്സോ॑ വാ॒ അ॒ഗ്നി॒ഹോ॒ത്ര॒സ്യ॒ പ്രാ॒യ॒ണം ।
 അ॒ഗ്നി॒ഹോ॒ത്രം യ॑ജ്ഞാ॒നാം ॥ ത॒സ്യ॑ പൃ॒ഥി॒വീ॒ സ॒ദഃ ।
 അ॒ന്ത॒രി॒ക്ഷ-മാ॒ഗ്നീ॒ദ്രു॒ഃ । ദൃ॒ൗർ. ഹ॑വി॒ർദ്ധാ॒നം ।
 ദി॒വ്യാ ആ॒പഃ പ്രോ॒ക്ഷ॒ണ॒യഃ । ഓ॒ഷ॒ധ॒യോ ബ॒ർഹിഃ॑ । 34 (10)

T.B.2.1.5.2

വ॒ന॒സ്സ॒ത॒യ ഇ॒ദ്ധുഃ॑ । ദി॒ശഃ॑ പ॒രി॒ധ॒യഃ॑ । ആ॒ദി॒ത്യോ യു॑പഃ ।
 യ॒ജ॒മാ॒നഃ പ॒ശുഃ॑ । സ॒മു॒ദ്രോ॒ഽവ॒ഭൃ॒തഃ॑ ।
 സം॑വ॒മ്സരഃ॑ സ്വ॒ഗാ॒കാ॒രഃ ।
 ത॒സ്മാദാ॒ഹി॒താഗ്നേഃ॑ സ॒ർവ॒മേ॒വ ബ॒ർഹി॒ഷ്യം॑ ദ॒ത്തം॑ ദ॒വതി॑ ।
 യഥ്॑ സാ॒യം ജു॒ഹോതി॑ ।
 രാ॒ത്രി॒മേ॒വ തേ॒ന ദ॒ക്ഷി॒ണ്യം॑ കു॒രുതേ॑ ।
 യത്-പ്രാ॒തഃ॑ । 35 (10)

T.B.2.1.5.3

അ॒ഹരേ॒വ തേ॒ന ദ॒ക്ഷി॒ണ്യം॑ കു॒രുതേ॑ । യത്-ത॒തോ॒ ദദാ॑തി ।
 സാ॒ ദക്ഷി॑ണാ ॥ യാ॒വ॒ന്തോ॒ വൈ ദേ॒വാ അ॒ഹു॒തമാ॒ദന് ।
 തേ॒ പരാ॑ഭ॒വന് ।
 ത ഏ॒തദ॒ഗ്നി॒ഹോ॒ത്രഃ സ॒ർവ॒സ്യൈ॒വ സ॒മ॒വദാ॑യാജു॒ഹവുഃ॑ ।
 ത॒സ്മാദാ॒ഹുഃ॑ ।
 അ॒ഗ്നി॒ഹോ॒ത്രം വൈ ദേ॒വാ ഗൃ॒ഹാണാ॑ം നിഷ്കൃ॒തി-
 മ॒പശ്യ॑ന്നിതി ।

യഥ്-സായം ജുഹോതി ।

രാത്രിയാ ഏവ തദ്ധുതാദ്യായ । 36 (10)

T.B.2.1.5.4

യജമാനസ്യാ-പരാഭാവായ । യത്-പ്രാതഃ ।

അഹ്ന ഏവ തദ്ധുതാദ്യായ । യജമാനസ്യാ-പരാഭാവായ ।

യത്-തതോഽശ്ഞാതി । ഹുതമേവ തത് ॥

ദധോഃ പയസാ ജുഹുയാത്-പശുകാമസ്യ ।

ഏതദാ അഗ്നിഹോത്രം മിഥുനം । യ ഏവം ഘോഭ ।

പ്ര പ്രജയാ പശുഭിർ-മിഥുനൈർ-ജായതേ । 37 (10)

T.B.2.1.5.5

ഇമാമേവ പൂർവ്വയാ ദുഹേ । അമൃതമുത്തരയാ ।

അധിശ്രിത്യോത്തര-മാനയതി ।

യോനാവേവ തദ്-രേതഃ സിഞ്ചതി പ്രജനനേ ॥

ആജ്യേന ജുഹുയാത്-തേജസ്കാമസ്യ ।

തേജോ വാ ആജ്യം । തേജസ്വേവ ഭവതി ।

പയസാ പശുകാമസ്യ । ഏതദൈവ പശൂനാഽ രൂപം ।

രൂപേണൈവാസ്മൈ പശൂനവ രൂന്ധേ । 38 (10)

T.B.2.1.5.6

പശുമാനേവ ഭവതി । ദദ്ധേന്ദ്രിയകാമസ്യ ।

ഇന്ദ്രിയം ഘോഭ ദധി । ഇന്ദ്രിയാവേവ ഭവതി ।

യവാഗാ ഗ്രാമകാമസ്യൗഷധാ വൈ മനുഷ്യാഃ ।

ഭാഗധേയേനൈവാസൈ സജാതാനവ-രൂന്ധേ ।

ഗ്രാമ്യേവ ദിവതി ॥ അയജേന്താ വാ ഏഷഃ ।

യോഽസാമാ । 39 (9)

T.B.2.1.5.7

ചതുരുന്നയതി । ചതുരക്ഷരഃ രഥന്തരം ।

രഥന്തരസ്യേഷ വർണ്ണഃ । ഉപരീവ ഹരതി ।

അന്തരിക്ഷം വാമദേവ്യം । വാമദേവ്യസ്യേഷ വർണ്ണഃ ।

ദിർ ജുഹോതി । ദ്വ്യക്ഷരം ബൃഹത് ।

ബൃഹത ഏഷ വർണ്ണഃ ।

അഗ്നിഹോത്രമേവ തഥ് സാമന്വത്-കരോതി ॥ 40 (10)

T.B.2.1.5.8

യോ വാ അഗ്നിഹോത്രസ്യോപസദോ വേദഃ ।

ഉപൈനമുപസദോ നമന്തി । വിന്ദത ഉപസത്താരം ।

ഉന്നീയോപ സാദയതി । പൃഥിവീമേവ പ്രീണാതി ।

ഹോഷ്യന്നുപ സാദയതി । അന്തരിക്ഷമേവ പ്രീണാതി ।

ഹുത്വോപ സാദയതി । ദിവമേവ പ്രീണാതി ।

ഏതാ വാ അഗ്നിഹോത്രസ്യോപസദഃ । 41 (10)

T.B.2.1.5.9

യ ഏ॒വം ധീ॑വേദ॒ । ഉ॒പൈ॑ന-മു॒പ॒സദോ॑ നമന്തി॒ ।
 വി॒ന്ദ॒ത ഉ॒പ॒സ॒ത്താ॒രം ॥
 യോ വാ അ॒ഗ്നിഹോ॑ത്ര॒സ്യാശ്രാ॑വിതം പ്ര॒ത്യാശ്രാ॑വിത॒ച്ഛ
 ഹോ॒താ॒രം ബ്ര॒ഹ്മാണ॑ം വ॒ഷട്കാ॑രം ധീ॑വേദ॒ ।
 ത॒സ്യ ത്വേ॑വ ഹു॒തം ।
 പ്രാ॒ണോ വാ അ॒ഗ്നിഹോ॑ത്ര॒സ്യാശ്രാ॑വിതം ।
 അ॒പാനഃ॑ പ്ര॒ത്യാശ്രാ॑വിതം । മ॒നോ ഹോ॒താ ॥
 ച॒ക്ഷുർ-ബ്ര॒ഹ്മാ । നി॒മേഷോ॑ വ॒ഷട്കാ॑രഃ । 42 (10)

T.B.2.1.5.10

യ ഏ॒വം ധീ॑വേദ॒ । ത॒സ്യ ത്വേ॑വ ഹു॒തം ॥
 സാ॒യം യാ॑വാ॒നശ്ച॑ വൈ ദേ॒വാഃ പ്രാ॑ത॒ര്യാവാ॑ണശ്ചാ-
 ഗ്നിഹോ॑ത്രി॒ണോ ഗൃ॒ഹമാ॑ഗച്ഛന്തി॒ ।
 താൻ. യ॒ന്ന ത॑ർപ॒യേത് ॥
 പ്ര॒ജയാ॑സ്യ പ॒ശുഭി॑ർ വി തി॒ഷ്ഠേ॒രന് ॥ യ॒ത്തർപ॑യേത് ।
 തൃ॒പ്താ ഏ॒നം പ്ര॒ജയാ॑ പ॒ശുഭി॑-സ്തർപ॒യേയുഃ ॥
 സ॒ജൂർ ദേ॒വൈഃ സാ॒യം യാ॑വ॒ദിരി॑തി സാ॒യച്ഛ॑ സം മൃ॒ശതി॑ ।
 സ॒ജൂർ ദേ॒വൈഃ പ്രാ॑ത॒ര്യാവ॑ദിരിതി പ്രാ॒തഃ ।

യേ ചൈവ ദേവാഃ സായം യാവാനോ യേ ച

പ്രാതര്യാവാണഃ | 43 (10)

T.B.2.1.5.11

താനേവോഭയാഃ സ്തർപയതി |

ത ഏനം തൃപ്താഃ പ്രജയാ പശുഭി സ്തർപയന്തി ||

അരുണോ ഹ സ്മാഹൗപവേശിഃ |

അഗ്നിഹോത്ര ഏവാഹഃ സായം പ്രാതർ വജ്രം

ഭ്രാതൃവ്യേഭ്യഃ പ്ര ഹരാമി |

തസ്മാൻ-മത്പാപീയാഃസോ ഭ്രാതൃവ്യാ ഇതി |

ചതുരുന്നയതി | ദിർ ജുഹോതി | സമിഥ്-സപ്തമീ |

സപ്തപദാ ശക്വരീ | ശാക്വരോ വജ്രഃ ( ) |

അഗ്നിഹോത്ര ഏവ തത്സായം പ്രാതർ വജ്രം യജമാനോ

ഭ്രാതൃവ്യായ പ്ര ഹരതി |

ഭവത്യാത്മനാ | പരാഽസ്യ ഭ്രാതൃവ്യോ ഭവതി || 44 (13)

(ബർഹിഃ - പ്രാതർ - ഹൃതാഭ്യായ - ജായതേ - രുന്ധേ -

ഽസാമാ - കരോ - ത്യേതാ വാ അഗ്നിഹോത്രസ്യോ

പസദോ - വഷട്കാര - ശ്വ പ്രാതര്യാവാണോ -

വജ്രസ്രീണി ച) (A5)

2.1.6 അനുവാകം 6 - അഭ്യുദ്രവണം,

ഹോമാഭാവപ്രതീകാരശ്ച

T.B.2.1.6.1

പ്രജാപതി-രകാമയ-താത്മൻവന്മേ ജായേതേതി ।
സോഽജുഹോത് । തസ്യാത്മൻ വദജായത ।
അഗ്നിർ-വായുരാ-ദിത്യഃ । തേഽബ്രുവന് ।
പ്രജാപതി-രഹൗഷീ-ദാത്മൻവന്മേ ജായേതേതി ।
തസ്യ വയമജനിഷ്ഠഹി ।
ജായതാം ന ആത്മൻ-വദിതി തേഽജുഹവ്യഃ ।
പ്രാണാനാമഗ്നിഃ । തനുവൈ വായുഃ । **45 (10)**

T.B.2.1.6.2

ചക്ഷുഷ ആദിത്യഃ । തേഷാഽഹുതാദജായത ഗൗരേവ ॥
തസ്യൈ പയസി വ്യായച്ഛന്ത । മമ ഹുതാദജനി മമേതി ।
തേ പ്രജാപതിം പ്രശ്ണമായന് ।
സ ആദിത്യോഽഗ്നി-മബ്രവീത് । യതരോ നൗ ജയാത് ।
തന്നൗ സഹാസദിതി ।
കസ്യൈ കോഽഹൗഷീദിതി പ്രജാപതി-രബ്രവീത്-
കസ്യൈ ക ഇതി ।
പ്രാണാനാ-മഹമിത്യഗ്നിഃ । **46 (10)**

T.B.2.1.6.3

തനുവാ അഹമിതി വായുഃ । ചക്ഷുഷോഹമിത്യാദിത്യഃ ।
 യ ഏവ പ്രാണാനാമഹൗഷീത് ।
 തസ്യ ഹൃതാ-ദജനീതി । അഗ്നേർ. ഹൃതാ-ദജനീതി ।
 തദഗ്നിഹോത്രസ്യോ-ഗ്നിഹോത്രത്വം ।
 ഗൗർ വാ അഗ്നിഹോത്രം ।
 യ ഏവം ഘോഭ ഗൗരഗ്നിഹോത്രമിതി ।
 പ്രാണാപാനാഭ്യോ-മേവാഗ്നിഃ സമർദ്ധയതി ।
 അവ്യർദ്ധുകഃ പ്രാണാപാനാഭ്യോം ഭവതി । **47 (10)**

T.B.2.1.6.4

യ ഏവം ഘോഭ ॥ തൗ വായുർബ്രവീത് । അനു മാ ദജതമിതി ।
 യദേവ ഗാർഹപത്യേധിശ്രിത്യാ-ഹവനീയ-മഭ്യുദ്ഭവൻ ।
 തേന ത്വാം പ്രീണാനി-ത്യബ്രൂതാം ।
 തസ്മാദ്-യദ്-ഗാർഹപത്യേധി-ശ്രിത്യാഹവനീയ-
 മഭ്യുദ്ഭവതി ।
 വായുമേവ തേന പ്രീണാതി ॥
 പ്രജാപതിർ-ദേവതാഃ സൃജമാനഃ ।
 അഗ്നിമേവ ദേവതാനാം പ്രഥമ-മസൃജത ।
 സോഽന്യ-ദാലംഭ്യ-മവിത്താ । **48 (10)**

T.B.2.1.6.5

പ്രജാപതിമദി പര്യാവർത്തത । സ മൃത്യോ-രബിഭേത് ।

സോഽമുമാദിത്യ-മാത്മനോ നിരമിമീത ।

തച് ഹുത്വാ പരാങ് പര്യാവർത്തത ।

തതോ വൈ സ മൃത്യുമപാജയത് ।

അപ മൃത്യും ജയതി । യ ഏവം ഹേദ ॥

തസ്മാദ്-യസ്യൈവം ഹിദൃഷഃ ।

ഉതൈകാഹ-മൃത ദൃഹം ന ജുഹ്വതി ।

ഹുതമേവാസ്യ ഭവതി ( ) ।

അസൗ ഹ്യാദിത്യോഽഗ്നിഹോത്രം ॥ 49 (11)

(തനുവൈ വായു - രഗ്നിർ - ഭവ - തുവീത്താ -

ഭവത്യേകം ച) (A6)

2.1.7 അനുവാകം 7 - ഹവിഷഃ സർവദേവതാസംബന്ധേന

പ്രശംസാ

T.B.2.1.7.1

രൗദ്രം ഗവി । വായവ്യ-മുപസൃഷ്ടം ।

ആശ്വിനം ദൃഹ്യമാനം । സൗമ്യം ദൃഗ്ധം ।

വാരുണ-മധിശ്രിതം । വൈശ്വദേവാ ഭിന്ദവഃ । പൗഷ്ണമുദന്തം ।

സാരസ്വതം ഹിഷ്യന്മാനം ।

മൈത്ര്യ ശരഃ । ധാതു-രുദ്വാസിതം ( ) ।

ബൃഹസ്പതേരുനീതം । സവിതുഃ പ്രക്രാന്തം ।
 ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ ഹ്രിയമാണം । ഐന്ദ്രാഗ്ന-മുപസന്നം ।
 അഗ്നേഃ പൂർവാ ഷഹുതിഃ । പ്രജാപതേ-രുത്തരാ ।
 ഐന്ദ്രൗ ഹുതം ॥ 50 (17) (ഉദാസിതൗ സപ്ത ച) (A7)

2.1.8 അനുവാകം 8 -

ദോഹനപ്രകാരോഽഗ്നിഹോത്രഹോത്രശ്ച

T.B.2.1.8.1

ദക്ഷിണത ഉപ സൃജതി । പിതൃലോകമേവ തേന ജയതി ॥
 പ്രാചീമാവർതയതി । ദേവലോകമേവ തേന ജയതി ।
 ഉദീചീമാവൃത്യ ദോഗ്ധി । മനുഷ്യലോകമേവ തേന ജയതി ॥
 പൂർവൗ ദുഹ്യാജേജ്യഷ്ടസ്യ ജൈഷ്ഠിനേയസ്യ ।
 യോ വാ ഗതശ്രീഃ സ്യാത് ।
 അപരൗ ദുഹ്യാത്-കനിഷ്ടസ്യ കാനിഷ്ഠിനേയസ്യ ।
 യോ വാ ബുദ്ധുഷേത് ॥ 51 (10)

T.B.2.1.8.2

ന സം മൃശതി । പാപവസ്യസസ്യ വ്യാവൃത്തേ ॥
 വായവ്യം വാ ഏതദുപസൃഷ്ടം । ആശ്വിനം ദുഹ്യമാനം ।
 മൈത്രം ദുഗ്ധം । അര്യംണ ഉദ്വാസ്യമാനം ।
 ത്വാഷ്ട്ര-മുന്നീയമാനം । ബൃഹസ്പതേ-രുനീതം ।

സവിതുഃ പ്രക്രാന്തം ।

ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ ഹ്രിയമാണം ॥ 52 (10)

T.B.2.1.8.3

ഐന്ദ്രാഗ്നമുപ സാദിതം ।

സർവാഭ്യോ വാ ഏഷ ദേവതാഭ്യോ ജുഹോതി ।

യോഽഗ്നിഹോത്രം ജുഹോതി ॥

യഥാ ഖലു വൈ ധേനും തീർത്ഥേ തർപയതി ।

ഏവമഗ്നിഹോത്രീ യജമാനം തർപയതി ।

തൃപ്യതി പ്രജയാ പശുഭിഃ । പ്രസുവർഗം ലോകം ജാനാതി ।

പശ്യതി പുത്രം । പശ്യതി പൗത്രം ।

പ്ര പ്രജയാ പശുഭിർ-മിഥുനൈർ-ജായതേ ( ) ।

യസ്യൈവം വിദുഷോഽഗ്നിഹോത്രം ജുഹ്വതി ।

യ ഉ ചൈന ദേവം വേദ ॥ 53 (12)

(ബഭൂവേ - ദ്രിയമാണം - ജായതേ ദേ ച) (A8)

2.1.9 അനുവാകം 9 -

അഗ്നിഹോത്രസ്ട്രാസംസൃഷ്ടഹോമമന്ത്രൗ

T.B.2.1.9.1

ത്രയോ വൈ പ്രൈയമേധാ ആസന് ।

തേഷാം ത്രിരേകോഽഗ്നിഹോത്ര-മജുഹോത് । ദിരേകഃ ।

സകൃദേകഃ । തേഷാം യസ്മിരജുഹോത് ।

സ ഋചാഽജുഹോത് | യോ ദിഃ | സ യജുഷാ |

യഃ സകൃത് | സ തൃഷ്ണീം | 54 (10)

T.B.2.1.9.2

യശ്ച യജുഷാ ഽജുഹോദ്യശ്ച തൃഷ്ണീം |

താവുദാവാർദ്ധ്വതാം |

തസ്മാദ്-യജുഷാ ഽഹുതിഃ പൂർവാ ഹോതവ്യം |

തൃഷ്ണീമുത്തരാ | ഉദേ ഏവർദ്ധീ അർവര്യസേ |

അഗ്നിർ-ജ്യോതിർ ജ്യോതിരഗ്നിഃ സ്വാഹേതി സായം
ജുഹോതി |

രേത ഏവ തദ്-ദധാതി |

സൂര്യോ ജ്യോതിർ-ജ്യോതിഃ സൂര്യഃ സ്വാഹേതി പ്രാതഃ |

രേത ഏവ ഹിതം പ്ര ജനയതി ||

രേതോ വാ ഏതസ്യ ഹിതം ന പ്ര ജായതേ | 55 (10)

T.B.2.1.9.3

യസ്മാഗ്നിഹോത്രമഹുതച്ഛ്വ സൂര്യോഽഭ്യുദേതി |

യദ്-യന്തേ സ്മാത് | ഉന്നീയ പ്രാഞ്ചദാദ്രവേത് |

സ ഉപസാദ്യാതമിതോ-രാസീത | സ യദാ താമ്യേത് |

അഥ ദുഃ സ്വാഹേതി ജുഹുയാത് | പ്രജാപതിർ വൈ ഭൂതഃ |

തമേവോ-പാസരത് | സ ഏവൈനം തത ഉന്നയതി |

നാർതിമാർച്ഛതി യജമാനഃ ( ) || 56 (10)

(തൃഷ്ണീം - ജായതേ - യജമാനഃ) (A9)

2.1.10 അനുവാകം 10 -

വഹേനരവസ്ഥാവിശേഷാനുസാരേണ ഹോമഃ

T.B.2.1.10.1

യദഗ്നി-മുദ്ധർതി । വസവസ്തർ ഹൃഗ്നിഃ ।

തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।

വസുഷോവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച് ഹുതം ഭവതി ॥

നിഹിതോ ധൃപായഞ്ജേതേ । രുദ്രാസ്തർ ഹൃഗ്നിഃ ।

തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।

രുദ്രേഷോവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച് ഹുതം ഭവതി ॥

പ്രഥമ-മിദ്ധുർമർചിരാ ലഭതേ । ആദിത്യാസ്തർ ഹൃഗ്നിഃ । 57 (10)

T.B.2.1.10.2

തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।

ആദിത്യേഷോവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച് ഹുതം ഭവതി ॥

സർവ ഏവ സർവശ ഇദ്ധു ആദീപ്തോ ഭവതി ।

വിശ്വേ ദേവാസ്തർ ഹൃഗ്നിഃ ।

തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।

വിശ്വേഷോവാസ്യ ദേവേഷാഗ്നിഹോത്രച് ഹുതം ഭവതി ॥

നിതരാ-മർചി-രുപാവൈതി ലോഹിനീകേവ ഭവതി ।

ഇന്ദ്രസ്തർ ഹൃഗ്നിഃ । തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।
ഇന്ദ്ര ഏവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച്ഛൃതം ഭവതി ॥ 58 (10)

T.B.2.1.10.3

അങ്ഗാരാ ഭവന്തി । തേഭ്യോഽങ്ഗാരേഭ്യോഽർചിരുദേതി ।
പ്രജാപതി-സ്തർ ഹൃഗ്നിഃ ।
തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।
പ്രജാപതാവേവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച്ഛൃതം ഭവതി ॥
ശരോഽങ്ഗാരാ അദ്ധ്യുഹന്തേ । ബ്രഹ്മ-തർഹൃഗ്നിഃ ।
തസ്മിൻ. യസ്യ തമാവിയേ ജുഹ്വതി ।
ബ്രഹ്മന്നേവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച്ഛൃതം ഭവതി ॥
വസുഷു രുദ്രേഷ്വാദിത്യേഷു വിശ്വേഷു ദേവേഷു ( ) ।
ഇന്ദ്രേ പ്രജാപതൗ ബ്രഹ്മൻ ।
അപരിവർഗ-മേവാസ്യേതാസു ദേവതാസു ഹൃതം ഭവതി ।
യസ്യേവം വിദുഷോഽഗ്നിഹോത്രം ജുഹ്വതി ।
യ ഉ ചൈന ദേവം വേദ ॥ 59 (14)

(ആദിത്യാസ്തർഹൃഗ്നിർ - ഇന്ദ്ര ഏവാസ്യാഗ്നിഹോത്രച്ഛൃതം ഭവതി - ദേവേഷു ചതാരി ച) (A10)

Special Korvai

(യദഗ്നിം നിഹിതഃ പ്രഥമഃ സർവ്വ ഏവ നിതരാമങ്ഗാരാഃ
ശരോഃങ്ഗാരാ ബ്രഹ്മവസുഷ്വഷ്ടൌ)

2.1.11 അനുവാകം 11 - കാലഭേദേന സമന്തകം പരിഷേചനം

T.B.2.1.11.1

ഋതം താ സത്യേന പരിഷിഞ്ചാമീതി സായം പരിഷിഞ്ചതി ।
സത്യം ത്വർതേന പരിഷിഞ്ചാമീതി പ്രാതഃ ।
അഗ്നിർ വാ ഋതം । അസാവാദിത്യഃ സത്യം ।
അഗ്നിമേവ തദാദിത്യേന സായം പരിഷിഞ്ചതി ।
അഗ്നിനാ ഽദിത്യം പ്രാതസ്തഃ ।
യാവദഹോരാത്രേ ദിവതഃ । താവദസ്യ ലോകസ്യ ।
നാർത്തിർ ന രിഷ്ടിഃ । നാന്തോ ന പര്യന്തോഽസ്തി ( ) ।
യസ്യൈവം വിദുഷോഽഗ്നിഹോത്രം ജുഹ്വതി ।
യ ഉ ചൈന ദേവം വേദ ॥ 60 (12)

(അസ്തി ദേവ ച) (A11)

=====

Prapaataka Korvai with starting Words of 1 to 11 Anuvaakams :-

(അങ്ഗിരസഃ - പ്രജാപതിരഗ്നിഃ - രൂദ്ര -
ഉത്തരാവതീം - ബ്രഹ്മവാദിനോ അഗ്നിഹോത്രപ്രായണാ
യജ്ഞാഃ - പ്രജാപതിരകാമയതാത്ഥന്വദ് - രൗദ്രം ഗവി
- ദക്ഷിണത - സ്രുതോ വൈ - യദഗ്നി - മൃതം ത്വാ
സത്യേനൈകാദശ)

Korvai with starting Words of 1, 11, 21 Series of dasanees :-

(അങ്ഗിരസഃ - പ്രേവ തേന - പശുനേവ-
യന്നിമാർഷി - യോ വാ അഗ്നിഹോത്രസ്യോപസദോ -
ദക്ഷിണതഃ ഷഷ്ടിഃ)

First and Last Word 2nd Ashtakam 1st Prapaatakam :-

(അങ്ഗിരസോ - യ ഉ ചൈന ദേവം വേദ)

॥ ഹരിഃ ഓം ॥

॥ കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണേ

ദിതീയാഷ്ടകേ പ്രഥമഃ പ്രപാഠകഃ സമാപ്തഃ ॥

=====

**Details of Dasini & Vaakyams for
Ashtakam 2, Prapaatakam 1 (TB 2.1)**

	Dasini	Vaakyams
Anuvakam 1	3	31
Anuvakam 2	12	122
Anuvakam 3	9	94
Anuvakam 4	9	90
Anuvakam 5	11	113
Anuvakam 6	5	51
Anuvakam 7	1	17
Anuvakam 8	3	32
Anuvakam 9	3	30
Anuvakam 10	3	34
Anuvakam 11	1	12
Total →	60	626

നമഃ പരമാത്മനേ, ശ്രീ മഹാഗണപതയേ നമഃ,
ശ്രീ ഗുരുഭ്യോ നമഃ । ഹരിഃ ഓം ॥

2.2 ദിതീയാഷ്ടകേ ദിതീയഃ പ്രപാഠകഃ - ഹോതുബ്രാഹ്മണം

2.2.1 അനുവാകം 1 - ദശഹോതുമന്ത്രസ്യ ക്രതാർത്ഥപുരുഷാർത്ഥപ്രയോഗൗ

T.B.2.2.1.1

പ്രജാപതിരകാമയത പ്രജാഃ സൃജേയേതി ।
സ ഏതം ദശഹോതാര-മപശ്യത് ।
തം മനസാ ഽനുദ്രുത്യ ദർഭസ്തംബേ ഽജുഹോത് ।
തതോ വൈ സ പ്രജാ അസൃജത ।
താ അസ്മാമ്സൃഷ്ടാ അപാക്രാമന് ।
താ ഗ്രഹേണാഗൃഹ്ണാത് । തദ്ഗ്രഹസ്യ ഗ്രഹത്വം ।
യഃ കാമയേത പ്രജായേയേതി ।
സ ദശഹോതാരം മനസാ ഽനുദ്രുത്യ ദർഭസ്തംബേ
ജുഹുയാത് ।

പ്രജാപതിർ വൈ ദശഹോതാ । 1 (10)

T.B.2.2.1.2

പ്രജാപതിരേവ ഭൂത്വാ പ്ര ജായതേ ॥ മനസാ ജുഹോതി ।
മന ഇവ ഹി പ്രജാപതിഃ । പ്രജാപതേരാപ്തേ ॥

പൃ॒ർണ॑യാ ജു॒ഹോ॑തി । പൃ॒ർണ॑ ഇ॒വ ഹി॒ പ്ര॒ജാ॑പതിഃ ।

പ്ര॒ജാ॑പതേ॒രാപ്തേ॑ ॥ നൃ॒ണ॑യാ ജു॒ഹോ॑തി ।

നൃ॒ണാ॑ധി പ്ര॒ജാ॑പതിഃ പ്ര॒ജാ അ॑സൃ॒ജത॑ ।

പ്ര॒ജാനാ॑ഽസൃ॒ഷ്ടേ॑ ॥ 2 (10)

T.B.2.2.1.3

ദ॒ർഭ॒സ്തംബേ॑ ജു॒ഹോ॑തി ।

ഏ॒തസ്മാ॑ദൈ॒വ യോ॑നേഃ പ്ര॒ജാ॑പതിഃ പ്ര॒ജാ അ॑സൃ॒ജത॑ ।

യസ്മാ॑ദേ॒വ യോ॑നേഃ പ്ര॒ജാ॑പതിഃ പ്ര॒ജാ അ॑സൃ॒ജത॑ ।

തസ്മാ॑ദേ॒വ യോ॑നേഃ പ്ര॒ ജായ॑തേ ॥

ബ്രാ॒ഹ്മ॒ണോ ദ॑ക്ഷിണത ഉ॒പാ॑സ്മേ ।

ബ്രാ॒ഹ്മ॒ണോ വൈ॑ പ്ര॒ജാനാ॑-മു॒പദ്ര॑ഷ്ടാ ।

ഉ॒പദ്ര॑ഷ്ടു॒മത്യേ॒വ പ്ര॒ ജായ॑തേ ॥ ഗ്ര॒ഹോ॑ ദ॒വതി॑ ।

പ്ര॒ജാനാ॑ഽസൃ॒ഷ്ടാനാ॑ം ധൃ॒തൈ॑ ॥

യം ബ്രാ॒ഹ്മ॒ണം ി॒ദ്യാം ി॒ദ്യാഽസം॑ യശോ॒

നർചേ॒ത് ॥ 3 (10)

T.B.2.2.1.4

സോ॒ഽര॒ണ്യം പ॑രേത്യ । ദ॒ർഭ॒സ്തംബ-മു॒ദ്ഗ്ര॑ത്ഥം ।

ബ്രാ॒ഹ്മ॒ണം ദ॑ക്ഷിണതോ നി॒ഷാദ്യ॑ ।

ച॒തുർ. ഹോ॑തൃ॒ൻ വ്യാച॑ക്ഷീത ।

ഏ॒തദ്വൈ॑ ദേ॒വാനാ॑ം പ॒രമം॑ ഗു॒ഹ്യം ബ്ര॑ഹ്മ ।
 യ॒ച്ചതു॑ർ. ഹോ॒താരഃ॑ । തദേ॒വ പ്ര॑കാശം ഗമ॒യതി॑ ।
 തദേ॒നം പ്ര॑കാശം ഗ॒തം । പ്ര॑കാശം പ്ര॒ജാനാ॑ം ഗമ॒യതി॑ ॥
 ദർഭ॑സ്മംബ-മുദ്ഗ്ര॑ത്ഥ്യ വ്യാച॑ഷ്ടേ । 4 (10)

T.B.2.2.1.5

അ॒ഗ്നി॒വാൻ. വൈ॑ ദർഭ॑സ്മംബഃ । അ॒ഗ്നി॒വത്യേ॒വ വ്യാച॑ഷ്ടേ ॥
 ബ്രാ॒ഹ്മണോ॑ ദക്ഷി॒ണത॑ ഉ॒പാസ്മേ॑ ।
 ബ്രാ॒ഹ്മണോ॑ വൈ പ്ര॒ജാനാ॑-മുപ॒ദ്രഷ്ടാ॑ ।
 ഉ॒പ॒ദ്രഷ്ടു॑-മത്യേ॒വൈനം॑ ധീ॒ശഃ ഋ॒ച്ഛതി॑ ॥
 ഇ॒ശ്വരം॑ തം ധീ॒ശോഽർത്ഥോ॑രി॒ത്യാഹുഃ॑ ।
 യ॒സ്യാ॒ന്തേ വ്യാച॑ഷ്ട ഇ॒തി । വ॒രസ്മൈ॑ ദേ॒യഃ ।
 യദേ॒വൈനം॑ തത്രോ॒പ നമ॑തി । തദേ॒വാവ॑ രു॒ന്ധേ ॥ 5 (10)

T.B.2.2.1.6

അ॒ഗ്നി॒മാദ॑ധാനോ ദശ॑ഹോ॒ത്രാ ധ॒രണി॑മ॒വദ॑ധ്യാത് ।
 പ്ര॒ജാത॑മേ॒വൈന-മാ॑ധ॒ത്തേ ।
 തേ॒ന്നൈവോ॑ദ്ദൃ॒ത്യാഗ്നി॑ഹോ॒ത്രം ജു॑ഹു॒യാത് ।
 പ്ര॒ജാത॑മേ॒വൈന-ജ॑ജു॒ഹോതി॑ ।
 ഹ॒വിർ നി॑ർവ॒സ്തൂൻ-ദശ॑ഹോ॒താരം॑ ധീ॒വ്യാച॑ക്ഷീ॒ത ।
 പ്ര॒ജാത॑മേ॒വൈനം॑ നിർവ॒പതി॑ ।

സാമി॒ധേനീ॒-ര॒നു॒വ॒ക്ഷ്യ॒ൻ-ദ॒ശ॒ഹോ॒താ॒രം വ്യാ॒ച॒ക്ഷീ॒ത ।

സാമി॒ധേനീ॒രേ॒വ സൃ॒ഷ്ടാ॒ഽഽര॒ഭ്യ പ്ര॒ത॒നു॒തേ ।

അ॒ഥോ യ॒ജ്ഞോ॒ വൈ ദ॒ശ॒ഹോ॒താ ।

യ॒ജ്ഞമേ॒വ ത॒നു॒തേ ॥ 6 (10)

T.B.2.2.1.7

അ॒ഭി॒ച॒ര॒ൻ-ദ॒ശ॒ഹോ॒താ॒രം ജു॒ഹു॒യാത് ।

ന॒വ വൈ॒ പു॒രു॒ഷേ പ്രാ॒ണാഃ । നാ॒ഭി॒ർ ദ॒ശ॒മീ ।

സ॒പ്രാ॒ണ-മേ॒വൈ॒ന-മ॒ഭി॒ച॒ര॒തി ।

ഏ॒താവ॒ദ്വൈ॒ പു॒രു॒ഷസ്യ॒ സ്വം । യാ॒വത് പ്രാ॒ണാഃ ।

യാ॒വദേ॒വാ॒സ്യാ॒സ്തി । ത॒ദഭി॒ച॒ര॒തി ॥

സ്വ॒കൃ॒ത ഇ॒രി॒ണേ ജു॒ഹോ॒തി പ്ര॒ദ॒രേ വാ॒ ॥

ഏ॒തദാ॒ അ॒സ്യ നി॒ർ.ഋ॒തിഗൃ॒ഹീ॒തം ( ) ।

നി॒ർ.ഋ॒തിഗൃ॒ഹീ॒ത ഏ॒വൈ॒നം നി॒ർ.ഋ॒ത്യാ ഗ്രാ॒ഹ॒യ॒തി ॥

യദ് വാ॒ചഃ ക്രൂ॒രം । തേ॒ന വ॒ഷ്ട്വേ॒കരോ॒തി ।

വാ॒ച ഏ॒വൈ॒നം ക്രൂ॒രേണ॒ പ്ര വൃ॒ശ്വ॒തി ।

താ॒ജഗാ॒ർതി-മാ॒ർച്ഛ॒തി ॥ 7 (15)

(ദ॒ശ॒ഹോ॒താ - സൃ॒ഷ്ടാ - ഋ॒ദ്ധേ - വ്യാ॒ച॒ഷേ - രു॒ന്ധ -
ഏ॒വ ത॒നു॒തേ - നി॒ർ.ഋ॒തിഗൃ॒ഹീ॒തം പഞ്ച॑ ച) (A1)

2.2.2 അനുവാകം 2 - ചതുർഹോത്രാദിമന്ത്രാണാം

ക്രതർത്ഥപ്രയോഗഃ

T.B.2.2.2.1

പ്രജാപതി-രകാമയത ദർ.ശപുർണമാസൗ സൃജേയേതി ।

സ ഏതം ചതുർ.ഹോതാര-മപശ്യത് ।

തം മനസാസ്മുദ്രുത്യാ ഹവനീയേഽജുഹോത് ।

തതോ വൈ സ ദർ.ശപുർണമാസാ-വസ്യജത ।

താവസ്മാഥ് സൃഷ്ടാവപാക്രാമതാം ।

തൗ ഗ്രഹേണാഗൃഹ്ണാത് । തദ്ഗ്രഹസ്യ ഗ്രഹത്വം ।

ദർ.ശപുർണമാസാ-വാലഭമാനഃ ।

ചതുർ.ഹോതാരം മനസാസ്മുദ്രുത്യാ-ഹവനീയേ

ജുഹുയാത് ।

ദർ.ശപുർണമാസാവേവ സൃഷ്ടാഽഽരഭ്യ പ്ര തനുതേ । 8 (10)

T.B.2.2.2.2

ഗ്രഹോ ഭവതി ।

ദർ.ശപുർണമാസയോഃ സൃഷ്ടയോർ ധൃതൈ ॥

സോഽകാമയത ചാതുർമാസ്യാനി സൃജേയേതി ।

സ ഏതം പഞ്ചഹോതാര-മപശ്യത് ।

തം മനസാസ്മുദ്രുത്യാ ഹവനീയേ ഽജുഹോത് ।

തതോ വൈ സ ചാതുർമാസ്യാന്യസ്യജത ।

താനൃ॑സ്താമ്-സൃ॒ഷ്ടാനൃ॑പാക്രാമൻ ।

താനി॑ ഗ്രഹേ॑ണാഗൃഹ്ണാത് । തദ്ഗ്രഹ॑സ്യ ഗ്രഹ॑ത്വം ।

ചാതു॑ർമാസ്യാനൃ॑പാഭമാനഃ । 9 (10)

T.B.2.2.2.3

പഞ്ച॑ഹോതാരം മന॑സാ॒സനു॑ദ്രുത്യാ ഹവ॑നീയേ ജുഹു॑യാത് ।

ചാതു॑ർമാസ്യാനൃ॑വ സൃ॒ഷ്ടാഃഽരഭ്യ॑ പ്ര॒തനു॑തേ ।

ഗ്രഹോ॑ ഭവതി । ചാതു॑ർമാസ്യാനാച്ഛൃ॒ഷ്ടാനാം॑ ധൃ॒തൈഃ॑ ॥

സോ॑ഽകാമയത പശു॑ബന്ധച്ഛൃ॒ജേയേ॑തി ।

സ ഏ॒തച്ഛൃ॑ഷ്ണോതാര-മപശ്യ॑ത് ।

തം മന॑സാ॒സനു॑ദ്രുത്യാ ഹവ॑നീയേഽജുഹോ॑ത് ।

തതോ॑ വൈ സ പശു॑ബന്ധമസൃ॒ജത॑ ।

സോ॑ഽസ്താമ് സൃ॒ഷ്ടോ॑ഽപാക്രാമൻ ।

തം ഗ്രഹേ॑ണാഗൃഹ്ണാത് । 10 (10)

T.B.2.2.2.4

തദ്ഗ്രഹ॑സ്യ ഗ്രഹ॑ത്വം । പശു॑ബന്ധേന॑ യക്ഷ്യ॑മാണഃ ।

ഷൃ॒ഷ്ണോതാരം॑ മന॑സാ॒സനു॑ദ്രു-ത്യാഹവ॑നീയേ ജുഹു॑യാത് ।

പശു॑ബന്ധമേ॒വ സൃ॒ഷ്ടാഃഽരഭ്യ॑ പ്ര॒തനു॑തേ । ഗ്രഹോ॑ ഭവതി ।

പശു॑ബന്ധസ്യ॑ സൃ॒ഷ്ടസ്യ॑ ധൃ॒തൈഃ॑ ॥

സോ॑ഽകാമയത സൗ॒മ്യ-മദ്ധ്വ॑രച്ഛൃ॒ജേയേ॑തി ।

സ ഏതച്ഛുസ്തപ്തഹോതാര-മപശ്യത് |
 തം മനസാസന്നുദ്രു-ത്യാഹവനീയേ ഽജുഹോത് |
 തതോ വൈ സ സൗമ്യ-മദ്ധ്യ-മസ്യജത | 11 (10)

T.B.2.2.2.5

സോഽസ്മാമ് സൃഷ്ടോഽപാക്രാമത് |
 തം ഗ്രഹേണാഗൃഹ്ണാത് | തദ്ഗ്രഹസ്യ ഗ്രഹത്വം |
 ദീക്ഷിഷ്യമാണഃ |
 സ്തപ്തഹോതാരം മനസാസന്നുദ്രു-ത്യാഹവനീയേ ജുഹുയാത് |
 സൗമ്യമേവാദ്ധ്യരച്ഛൃഷ്ടാഽഽരഭ്യ പ്ര തനുതേ |
 ഗ്രഹോ ഭവതി | സൗമ്യസ്യ-ദ്ധ്യരസ്യ സൃഷ്ടസ്യ ധൃതൈഃ ||
 ദേവേഭ്യോ വൈ യജ്ഞോ ന പ്രാഭവത് |
 ത-മേതാവചഃ സമഭരന് | 12 (10)

T.B.2.2.2.6

യഥ് സംഭാരാഃ | തതോ വൈ തേഭ്യോ യജ്ഞഃ പ്രാഭവത് |
 യഥ് സംഭാരാ ഭവന്തി | യജ്ഞസ്യ പ്രഭൃതൈഃ ||
 ആതിഥ്യ-മാസാഭ്യ വ്യാചഷ്ടേ | യജ്ഞമുഖം വാ ആതിഥ്യം |
 മുഖത ഏവ യജ്ഞച്ഛൃംഭൂത്യ പ്ര തനുതേ ||
 അയജ്ഞോ വാ ഏഷഃ | യോഽപതീകഃ |
 ന പ്രജാഃ പ്ര ജായേരന് ( ) | പതീർ വ്യാചഷ്ടേ |
 യജ്ഞമേവാകഃ | പ്രജാനാം പ്രജനനായ ||

ഉപസമ്സു വ്യാചഷ്ടേ ।

ഏതദ്വൈ പതീനാ-മായതനം ।

സ ഏവൈനാ ആയതനേഽവ കല്പയതി ॥ 13 (16)

(തനുത - ആലഭമാനോ - ടഗൃഹ്ണാ - ദസ്യജ - താഭര -
ജായേരൻമ് ഷട്ച) (A2)

2.2.3 അനുവാകം 3 - ചതുർഹോതുപഞ്ചഹോതുമന്ത്രഗ്രഹ ഭാഗയോഃ പുരുഷാർത്ഥ പ്രയോഗഃ

T.B.2.2.3.1

പ്രജാപതി-രകാമയത പ്ര ജായേയേതി । സ തപോഽതപ്യത ।

സ ത്രിവൃതഃ സ്തോമ-മസ്യജത ।

തം പഞ്ചദശസ്തോമോ മദ്ധ്യത ഉദത്യുണത് ।

തൗ പൂർവപക്ഷശ്ചാപരപക്ഷശ്ചാഭവതാം ।

പൂർവപക്ഷം ദേവാ അന്വസ്യുജന്ത ।

അപരപക്ഷ-മന്വസുരാഃ । തതോ ദേവാ അഭവന് ।

പരാഽസുരാഃ ।

യം കാമയേത വസീയാൻമ് സ്യാദിതി । 14 (10)

T.B.2.2.3.2

തം പൂർവപക്ഷേ യാജയേത് । വസീയാനേവ ഭവതി ।

യം കാമയേത പാപീയാൻമ്-സ്യാദിതി ।

തമപരപക്ഷേ യാജയേത് । പാപീയാനേവ ഭവതി ।

തസ്മാത് പൂർവപക്ഷോ പരപക്ഷാത്- കരുണ്യതഃ ॥
 പ്രജാപതിർ വൈ ദശഹോതാ ।
 ചതുർഹോതാ പഞ്ചഹോതാ । ഷഡ്ഹോതാ സപ്തഹോതാ ।
 ഋതവഃ സംവത്സരഃ । 15 (10)

T.B.2.2.3.3

പ്രജാഃ പശവ ഇമേ ലോകാഃ ।
 യ ഏവം പ്രജാപതിം ബഹോർ ഭൂയാംസം വേദ ।
 ബഹോരേവ ഭൂയാൻ ഭവതി ॥
 പ്രജാപതിർ-ദേവാസുരാന്സ്യജത ।
 സ ഇന്ദ്രമപി നാസ്യജത । തം ദേവാ അബ്രൂവന് ।
 ഇന്ദ്രം നോ ജനയേതി । സോബ്രവീത് ।
 യഥാ ഹം യുഷ്ഠാഽസ്തപസാ ടസ്യക്ഷി ।
 ഏവമിന്ദ്രം ജനയദ്ധാമിതി । 16 (10)

T.B.2.2.3.4

തേ തപോഽതപ്യന്ത । ത ആത്മന്നിന്ദ്ര-മപശ്യന് ।
 തമബ്രൂവന് । ജായസേതി । സോബ്രവീത് ।
 കിം ഭാഗധേയ-മഭിജനിഷ്യ ഇതി । ഋതൂൻമ് സംവത്സരം ।
 പ്രജാഃ പശൂൻ । ഇമാൻ ലോകാ-നിത്യബ്രൂവന് ।
 തം വൈ മാഽഹുത്യാ പ്രജനയതേത്യബ്രവീത് । 17 (10)

T.B.2.2.3.5

തം ചതുർ.ഹോത്രാ പ്രാജ്ഞയൻ ||
 യഃ കാമയേത വീരോ മ ആ ജായേതേതി ।
 സ ചതുർ.ഹോതാരം ജുഹുയാത് ।
 പ്രജാപതിർ വൈ ചതുർ.ഹോതാ ।
 പ്രജാപതിരേവ ഭൂതാ പ്രജായതേ ।
 ജജന-ദിന്ദ്ര-മിന്ദ്രിയായ സ്വാഹേതി ഗ്രഹേണ ജുഹോതി ।
 ആഽസ്യ വീരോ ജായതേ ।
 വീരഃ ഹി ദേവാ ഏതയാ ഽഹുത്യാ പ്രാജ്ഞയൻ ||
 ആദിത്യാ-ശ്ചാങ്ഗിരസശ്ച സുവർഗേ ലോകേ ഽസ്സർദ്ധന്ത ।
 വയം പൂർവേ സുവർഗം ലോകമിയാമ വയം
 പൂർവ ഇതി । **18 (10)**

T.B.2.2.3.6

ത ആദിത്യാ ഏതം പഞ്ചഹോതാര-മപശ്യൻ ।
 തം പുരാ പ്രാതരനുവാകാ-ദാഗ്നീധ്രേ ഽജുഹവുഃ ।
 തതോ വൈ തേ പൂർവേ സുവർഗം ലോകമായൻ ।
 യഃ സുവർഗകാമഃ സ്യാത് ।
 സ പഞ്ചഹോതാരം പുരാ പ്രാതരനുവാകാ-ദാഗ്നീധ്രേ
 ജുഹുയാത് ।
 സംഘ്മസരോ വൈ പഞ്ചഹോതാ ।

സംവത്സരഃ സുവർഗോ ലോകഃ ।

സംവത്സര ഏവർതുഷു പ്രതിഷ്ഠായ ।

സുവർഗം ലോകമേതി ॥

തേഃസ്രുവൻ-നങ്ഗിരസ ആദിത്യാൻ । 19 (10)

T.B.2.2.3.7

ക സ്ഥ । ക വഃ സദ്ഭ്യോ ഹവ്യം വക്ഷ്യാമ ഇതി ।

ഛന്ദഃ സിത്യസ്രുവൻ ।

ഗായത്രിയാം ത്രിഷ്ടുഭി-ജഗത്യാമിതി ।

തസ്മാച്ഛന്ദഃസു സദ്ഭ്യ ആദിത്യേഭ്യഃ ।

ആങ്ഗിരസീഃ പ്രജാ ഹവ്യം വഹന്തി ।

വഹന്ത്യസ്മൈ പ്രജാ ബലിം । ഐനമപ്രതിവ്യാതം ഗച്ഛതി ।

യ ഏവം വേദ ॥ ദ്വാദശ മാസാഃ പഞ്ചർത്വഃ ( ) ।

ത്രയ ഇമേ ലോകാഃ । അസാവാദിത്യ ഏകവിധൃശഃ ।

ഏതസ്മിൻ വാ ഏഷ ശ്രീതഃ । ഏതസ്മിൻ-പ്രതിഷ്ഠിതഃ ।

യ ഏവമേതഃ ശ്രീതം പ്രതിഷ്ഠിതം വേദ ।

പ്രത്യേവ തിഷ്ഠതി ॥ 20 (16)

(സ്യാദിതി - സംവത്സരോ - ജനയദ്ധിമിതീ- ത്യബ്രവീത്
- പൂർവ ഇത്യാ - ദിത്യാൻ - ഗൃതവഃ ഷട്ച്) (A3)

2.2.4 അനുവാകം 4 - ജഗദ് സൃഷ്ടികഥനമുഖേന

ഹോതൃമന്ത്രപ്രശംസാ

T.B.2.2.4.1

പ്ര॒ജാപതി॑-ര॒കാമ॑യത പ്ര॒ജായേ॑യേതി ।
 സ ഏ॒തം ദ॒ശഹോ॑താര-മപ॒ശ്യത് ।
 തേന॑ ദ॒ശധാ॑ ട॒ത്ഥാനം॑ വി॒ധായ॑ ।
 ദ॒ശഹോ॑ത്രാ ട॒തപ॑ത । തസ്യ॑ ചി॒ത്തിഃ സ്രു॑ഗാസീത് ।
 ചി॒ത്തമാ॑ജ്യം । തസ്യൈ॒താവതേ॑വ വാ॒ഗാസീ॑ത് ।
 ഏ॒താവാൻ॑. യജ്ഞ॒ക്രതുഃ॑ ॥ സ ച॒തുർ.ഹോ॑താര-മസ്യ॒ജത॑ ।
 സോ॒ടന॑ന്തത് । **21 (10)**

T.B.2.2.4.2

അ॒സൃക്ഷി॑ വാ ഇ॒മിതി॑ । തസ്യ॑ സോമോ॑ ഹ॒വിരാ॑സീത് ।
 സ ച॒തുർ.ഹോ॑ത്രാ ട॒തപ॑ത । സോ॒ടതാ॑മ്യത് ।
 സ ഭൂ॒രിതി॑ വ്യാഹ॒രത് । സ ഭൂ॒മിമ॑സ്യ॒ജത॑ ।
 അ॒ഗ്നിഹോ॑ത്രം ദ॒ർശ॑പൂർണമാ॒സൗ യജു॑ഷി ।
 സ ദി॒തീയ॑മതപ്യത ।
 സോ॒ടതാ॑മ്യത് । സ ഭൂ॒വ ഇതി॑ വ്യാഹ॒രത് । **22 (10)**

T.B.2.2.4.3

സോ॒ടന്ത॑രിക്ഷ-മസ്യ॒ജത॑ । ച॒തുർമാ॒സ്യാനി॑ സാമാ॒നി ।
 സ തൃ॒തീയ॑മതപ്യത । സോ॒ടതാ॑മ്യത് ।
 സ സു॒വരി॑തി വ്യാഹ॒രത് । സ ദി॒വമ॑സ്യ॒ജത॑ ।

അഗ്നിഷ്ടോമ-മുക്ഥ്യ-മതിരാത്രമൃചഃ ।

ഏതാ വൈ വ്യാഹൃതയ ഇമേ ലോകാഃ ।

ഇമാൻ ഖലു വൈ ലോകാനനു പ്രജാഃ പശവശ്ശന്മാഃ സി
പ്രാജായന്ത ।

യ ഏവമേതാഃ പ്രജാപതേഃ പ്രഥമാ വ്യാഹൃതീഃ

പ്രജാതാ വേദ । 23 (10)

T.B.2.2.4.4

പ്ര പ്രജയാ പശുഭിർ-മിഥുനൈർ-ജായതേ ॥

സ പഞ്ചഹോതാര-മസ്യജത । സ ഹവിർ നാ-വിന്ദത ।

തസ്മൈ സോമ-സുനൂവം പ്രായച്ഛത് ।

ഏതത് തേ ഹവിരിതി । സ പഞ്ചഹോത്രാ ടതപ്യത ।

സോടതാമ്യത് । സ പ്രത്യുഞ്ഞ്ചായത ।

സോടസുരാ-നസ്യജത । തദസ്യാപ്രിയമാസീത് । 24 (10)

T.B.2.2.4.5

തദ്-ദുർവർണ്യം ഹിർണ്യമഭവത് ।

തദ്-ദുർവർണ്യസ്യ ഹിർണ്യസ്യ ജന്മ । സ ദിതീയമതപ്യത ।

സോടതാമ്യത് । സ പ്രാഞ്ചായത । സ ദേവാനസ്യജത ।

തദസ്യ പ്രിയമാസീത് । തഥ് സുവർണ്യം ഹിർണ്യമഭവത് ।

തഥ് സുവർണസ്യ ഹിരണ്യസ്യ ജന്മ ।

യ ഏവച്ഛുവർണസ്യ ഹിരണ്യസ്യ ജന്മ വേദ । 25 (10)

T.B.2.2.4.6

സുവർണ ആത്മനാ ഭവതി । ദുർവർണോഽസ്യ ഭ്രാതൃവ്യഃ ।

തസ്മാഥ് സുവർണച്ഛു ഹിരണ്യം ഭാര്യം ।

സുവർണ ഏവ ഭവതി । ഐനം പ്രിയം ഗച്ഛതി നാപ്രിയം ॥

സ സപ്തഹോതാര-മസ്യജത ।

സ സപ്തഹോത്രൈവ സുവർഗം ലോകമൈത് ॥

ത്രിണവേന സ്തോമേനൈഭ്യോ ലോകേഭ്യോഽസുരാൻ

പ്രാണുദത ।

ത്രയസ്ത്രിഷ്ശേന പ്രത്യുതിഷ്ഠത് ।

ഏകവിഷ്ശേന രുചമധത്ത । 26 (10)

T.B.2.2.4.7

സപ്തദശേന പ്രാജായത ।

യ ഏവം വിദാൻഥ് സോമേന യജതേ ।

സപ്തഹോത്രൈവ സുവർഗം ലോകമേതി ।

ത്രിണവേന സ്തോമേനൈഭ്യോ ലോകേഭ്യോ ഭ്രാതൃവ്യാൻ-

പ്രാണുദതേ ।

ത്രയസ്ത്രിഷ്ശേന പ്രതി തിഷ്ഠതി ।

ഏകവിഷ്ണുശേന രൂപം ധത്തേ । സപ്തശേന പ്രജായതേ ।
 തസ്മാദ്-സപ്തശഃ സ്തോമോ ന നിർഹൃത്യഃ ।
 പ്രജാപതിർ വൈ സപ്തശഃ ।
 പ്രജാപതിമേവ മദ്ധ്യതോ ധത്തേ പ്രജായൈ ( ) ॥ 27 (10)
 (അനന്ദ - ഭുവ ഇതി വ്യാഹര - വേദാ - സീദ് - വേദാ
 - ധത്ത - പ്രജായൈ) (A4)

2.2.5 അനുവാകം 5 - ദക്ഷിണാപ്രതിഗ്രഹമന്ത്രവ്യാഖ്യാനം
T.B.2.2.5.1

ദേവാ വൈ വരുണ-മയാജയന് ।
 സ യസ്യ യസ്യ ദേവതായൈ ദക്ഷിണാമനയത് ।
 താമസ്തീനാത് । തേഽബ്രുവന് ।
 വ്യാവൃത്യ പ്രതി ഗൃഹ്ണാമ ।
 തഥാ നോ ദക്ഷിണാ ന ശ്ലേഷ്ഠതീതി ।
 തേ വ്യാവൃത്യ പ്രത്യഗൃഹ്ണന് ।
 തതോ വൈ താം ദക്ഷിണാ നാസ്തീനാത് ।
 യ ഏവം വിദാൻ വ്യാവൃത്യ ദക്ഷിണാം പ്രതിഗൃഹ്ണാതി ।
 നൈനം ദക്ഷിണാ സ്തീനാതി ॥ 28 (10)

T.B.2.2.5.2

രാജാ ത്വാ വരുണോ നയതു ദേവി ദക്ഷിണേഽഗ്നയേ
 ഹിരണ്യമിത്യാഹ ।

ആഗേ॑യം വൈ॑ ഹി॒രണ്യം॑ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനദ്-ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 സോ॑മായ വാ॒സ ഇ॒ത്യാഹ॑ । സൗ॑മ്യം വൈ॑ വാ॒സഃ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനദ്-ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 രൂ॒ദ്രായ॑ ഗാമി॒ത്യാഹ॑ । രൗ॒ദ്രീ വൈ॑ ഗൗഃ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനാം ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 വരു॑ണായാശാമി॒ത്യാഹ॑ । **29 (10)**

T.B.2.2.5.3

വാ॒രുണോ॑ വാ അ॒ശ്വഃ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനം ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 പ്ര॒ജാപ॑തയേ പുരു॒ഷമി॒ത്യാഹ॑ ।
 പ്രാ॒ജാപ॑ത്യോ വൈ॑ പുരു॒ഷഃ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനം ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 മ॒നവേ॑ തല്പ॒രിത്യാഹ॑ । മാ॒നവോ॑ വൈ॑ തല്പഃ ।
 സ്വ॑യൈ॒വൈനം ദേ॑വതയാ പ്രതി॑ ഗൃഹ്ണാതി ।
 ഉ॒ത്താനാ॑യാങ്ഗീ॒രസാ॑യാന ഇ॒ത്യാഹ॑ ।
 ഇ॒യം വാ॑ ഉ॒ത്താന॑ ആങ്ഗീ॒രസഃ॑ । **30 (10)**

T.B.2.2.5.4

അ॒നയൈ॒വൈനത്-പ്ര॑തി ഗൃഹ്ണാതി ॥
 വൈ॒ശ്യാന॑ര്യ॒ർചാ ര॒ഥം പ്ര॑തി ഗൃഹ്ണാതി ।

വൈശ്വാ॒നരോ॑ വൈ॒ ദേ॒വതയാ॑ ര॒ഥഃ ।

സ്വ॒യൈ॒വൈ॒നം ദേ॒വതയാ॑ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ॥

തേ॒നാമൃ॒തത്വമ॑ശ്യാ-മി॒ത്യാഹ॑ । അ॒മൃതമേ॑വാ॒ത്മൻ-ധ॑ത്തേ ॥

വ॒യോ ദാ॒ത്ര ഇ॒ത്യാഹ॑ । വ॒യ ഏ॒വൈ॒നം കൃ॒താ ।

സു॒വർഗം॑ ലോ॒കം ഗ॑മ॒യതി॑ ॥

മ॒യോ മ॒ഹ്യമ॑സ്തു പ്ര॒തിഗ്ര॑ഹീ॒ത്ര ഇ॒ത്യാഹ॑ । **31 (10)**

T.B.2.2.5.5

യ॒ദ്വൈ ശി॒വം । ത॒ന്മയഃ॑ । ആ॒ത്മൻ ഏ॒വൈ॒ഷാ പരീ॑ത്തിഃ ॥

ക ഇ॒ദം ക॒സ്മാ അ॒ദാദി॑ത്യാഹ॑ । പ്ര॒ജാപ॑തിർ വൈ കഃ ।

സ പ്ര॒ജാപ॑തയേ ദദാ॒തി ॥ കാ॒മഃ കാ॒മായേ॑ത്യാഹ॑ ।

കാ॒മേന॑ ഹി ദദാ॒തി । കാ॒മേന॑ പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ॥

കാ॒മോ ദാ॒താ കാ॒മഃ പ്ര॒തി ഗ്ര॑ഹീ॒തേത്യാഹ॑ । **32 (10)**

T.B.2.2.5.6

കാ॒മോ ഹി ദാ॒താ । കാ॒മഃ പ്ര॒തി ഗ്ര॑ഹീ॒താ ॥

കാ॒മഃ സ॒മുദ്ര॑-മാ॒വിശേ॑ത്യാഹ॑ । സ॒മുദ്ര ഇ॒വ ഹി കാ॒മഃ ।

നേ॒വ ഹി കാ॒മസ്യോ॑ന്തോ॒സ്തീ । ന സ॒മുദ്ര॑സ്യ ॥

കാ॒മേന॑ ത്വാ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑മി॒ത്യാഹ॑ ।

യേ॒ന കാ॒മേന॑ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

സ ഏ॒വൈ॒നമമൃ॑ഷിൻ ലോ॒കേ കാ॒മ ആഗ॑ച്ഛ॒തി ॥

കാ॒മൈ॒തത്ത് ഏ॒ഷാ തേ॑ കാ॒മ ദക്ഷി॑ണേ॒ത്യാഹ॑ ( ) ।

കാമ ഏവ തദ്-യജമാനോഽമുഷിൻ ലോകേ ദക്ഷിണാമിച്ഛതി ।
ന പ്രതിഗ്രഹീതരി ॥

യ ഏവം വിദ്വാൻ-ദക്ഷിണാം പ്രതിഗൃഹ്ണാതി ।

അനുണാമേവൈനാം പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ॥ 33 (14)

(വ്ലീനാത്യ - ശ്ലമിത്യാഹാ - ഓഗീരസഃ - പ്രതിഗ്രഹീത്രേ

ഇത്യാഹ - പ്രതിഗ്രഹീതേത്യാഹ -

ദക്ഷിണേത്യാഹ ചതാരി ച) (A5)

2.2.6 അനുവാകം 6 - ദ്വാദശാഹദശമേഹനി ഹോതൃമന്ത്രാഃ

T.B.2.2.6.1

അന്തോ വാ ഏഷ യജ്ഞസ്യ । യദ്-ദശമമഹഃ ।

ദശമേഹൻമ്-സർപരാജ്ഞിയാ ഋഗ്ഭിഃ സ്തുവന്തി ।

യജ്ഞസ്യവാന്തം ഗത്വാ । അന്നാദ്യമവരുന്ധതേ ॥

തിസൃഭിഃ സ്തുവന്തി । ത്രയ ഇമേ ലോകാഃ ।

ഏഭ്യ ഏവ ലോകേഭ്യോഽന്നാദ്യമവ-രുന്ധതേ ।

പൃശ്ണിവതീർ-ഭവന്തി । അന്നം വൈ പൃശ്ണി । 34 (10)

T.B.2.2.6.2

അന്നമേവാവ-രുന്ധതേ ॥ മനസാ പ്രസ്താതി ।

മനസോദ്ഗായതി । മനസാ പ്രതി ഹരതി ।

മന ഇവ ഹി പ്രജാപതിഃ । പ്രജാപതേരാപ്തേ ॥

ദേവാ വൈ സർപാഃ । തേഷാമിയച് രാജ്ഞീ ।

യഥ്-സർപരാജ്ഞിയാ ഋഗ്ഭിഃ സ്തുവന്തി ।

അസ്യാമേവ പ്രതി തിഷ്ണന്തി ॥ 35 (10)

T.B.2.2.6.3

ചതുർ.ഹോതൃൻ. ഹോതാ വ്യാചഷ്ടേ ।

സ്തുതമനുശാസതി ശാന്തൈ ॥

അന്തോ വാ ഏഷ യജ്ഞസ്യ । യദ്-ദശമമഹഃ ।

ഏതത് ഖലു വൈ ദേവാനാം പരമം ഗൃഹ്യം ബ്രഹ്മ ।

യച്ചതുർ.ഹോതാരഃ । ദശമേഹ-ശ്ചതുർ.ഹോതൃൻ
വ്യാചഷ്ടേ ।

യജ്ഞസ്യവാന്തം ഗത്വാ ।

പരമം ദേവാനാം ഗൃഹ്യം ബ്രഹ്മാവരുന്ധേ ।

തദേവ പ്രകാശം ഗമയതി । 36 (10)

T.B.2.2.6.4

തദേനം പ്രകാശം ഗതം । പ്രകാശം പ്രജാനാം ഗമയതി ॥

വാചം യച്ഛതി । യജ്ഞസ്യ ധൃതൈ ॥

യജമാനദേവത്യം വാ അഹഃ । ഭ്രാതൃവ്യദേവത്യാ രാത്രിഃ ।

അഹ്നാ രാത്രിം ധ്യായേത് ।

ഭ്രാതൃവ്യസ്യൈവ തല്ല്യാകം വൃക്തേ ।

യദിവ വാചം വിസൃജേത് ।

അഹർ ഭ്രാത്യവ്യായോച്ഛിച്ഛേത് ( ) ।
 യന്നക്തം ഹിസ്യജേത് । രാത്രിം ഭ്രാത്യവ്യായോച്ഛിച്ഛേത് ।
 അധിവൃക്ഷസ്യുര്യേ വാചം ഹിസ്യജതി ।
 ഏതാവന്തമേവാസൈ ലോകമുച്ഛിച്ഛതി ।
 യാവദാദിത്യോഽസ്മതേതി ॥ 37 (15)

(പൃശ്ണി-തിഷ്ഠന്തി - ഗമയതി - ശിച്ഛേത് പഞ്ച ച) (A6)

2.2.7 അനുവാകം 7 -

സപുഹോത്യമന്ത്രസാദ്ധ്യയജ്ഞപ്രശംസാ

T.B.2.2.7.1

പ്രജാപതിഃ പ്രജാ അസ്യജത । താഃ സൃഷ്ടാഃ സമശ്ശിഷ്യന് ।
 താ രൂപേണാനു പ്രാവിശത് । തസ്മാദാഹുഃ ।
 രൂപം വൈ പ്രജാപതിരിതി । താ നാമ്നാനു പ്രാവിശത് ।
 തസ്മാദാഹുഃ । നാമ വൈ പ്രജാപതിരിതി ।
 തസ്മാദപ്യാ മിത്രൗ സൺഗത്യ । നാമ്നാ ചേദ്ധായേതേ । 38 (10)

T.B.2.2.7.2

മിത്രമേവ ഭവതഃ ॥ പ്രജാപതിർ ദേവാസുരാൻസ്യജത ।
 സ ഇന്ദ്രമപി നാസ്യജത । തം ദേവാ അബ്രൂവന് ।
 ഇന്ദ്രം നോ ജനയേതി ।
 സ ആത്മ-ന്നിന്ദ്ര-മപശ്യത് । തമസ്യജത ।
 തം ത്രിഷ്ടുഗ്-വീര്യം ഭൂത്വാഽനു പ്രാവിശത് ।

തസ്യ വജ്രഃ പഞ്ചദശോ ഹസ്ത ആപദ്യത ।

തേനോദയാസുരാന്ദൃ ദവത് ॥ 39 (10)

T.B.2.2.7.3

യ ഏവം വേദ । അഭി ദ്രാതൃവ്യാൻ ദവതി ॥

തേ ദേവാ അസുരൈർ-വിജിത്യ । സുവർഗം ലോകമായന്ന് ।

തേമുഷ്മിൻ ലോകേ വൃക്ഷുദ്ധ്യന്ന് । തേബ്രവന്ന് ।

അമൃതഃ പ്രദാനം വാ ഉപജിജീവിമേതി ।

തേ സ്തപ്തഹോതാരം യജ്ഞം വിധായായാസ്യം ।

ആങ്ഗീരസം പ്രാഹിണ്യന്ന് ।

ഏതേനാമുത്ര കല്പയേതി । 40 (10)

T.B.2.2.7.4

തസ്യ വാ ഇയം ക്ലൃപിഃ । യദിദം കിം ച ।

യ ഏവം വേദ । കല്പതേസ്മൈ ।

സ വാ അയം മനുഷ്യേഷു യജ്ഞഃ സ്തപ്തഹോതാ ।

അമുത്ര സദ്ഭ്യോ ദേവേഭ്യോ ഹവ്യം വഹതി ।

യ ഏവം വേദ । ഉപൈനം യജ്ഞോ നമതി ॥ സോമന്യത ।

അഭി വാ ഇമേസ്മാ-ലോകാദമും ലോകം

കമിഷ്യന്ത ഇതി ( ) ।

സ വാചസ്തതേ ഹൃദിതി വ്യാഹരത് ।

തസ്മാത് പുത്രോ ഹൃദയം ।

തസ്മാദസ്മാ-ഘോകാദമും ഘോകം നാദികാമയന്തേ ।

പുത്രോ ഹി ഹൃദയം ॥ 41 (14)

(ഹായേത - അഭവത് - കല്പയേ - തീതി ചതാരി ച) (A7)

2.2.8 അനുവാകം 8 - ഹോത്യമന്ത്രാണാം

സോമയാഗാങ്ഗത്വം

T.B.2.2.8.1

ദേവാ വൈ ചതുർ.ഹോത്യഭിർ-യജ്ഞമതന്വത ।

തേ വി പാപ്മനാ ഭ്രാത്യവ്യേണാജയന്ത ।

അഭി സുവർഗം ഘോകമജയന് ।

യ ഏവം വിദാഃ-ശ്ചതുർ.ഹോത്യഭിർ യജ്ഞം തനുതേ ।

വി പാപ്മനാ ഭ്രാത്യവ്യേണ ജയതേ ।

അഭി സുവർഗം ഘോകം ജയതി ॥

ഷഡ്ഘോത്രാ പ്രായണീയ-മാസാദയതി ।

അമുഷൈ വൈ ലോകായ ഷഡ്ഘോതാ ।

ഘൃന്തി ഖലു വാ ഏതഥ് സോമം । യദഭിഷുണ്വന്തി । 42 (10)

T.B.2.2.8.2

ഋജുധൈവൈനമമും ഘോകം ഗമയതി ।

ചതുർ.ഹോത്രാ ഷതിത്വം । യശോ വൈ ചതുർ.ഹോതാ ।

യശ ഏവാത്മൻ-ധത്തേ ।

പഞ്ചഹോത്രാ പശുമുപ സാദയതി ।

സുവർഗ്ഗോ വൈ പഞ്ചഹോതാ । യജമാനഃ പശുഃ ।

യജമാനമേവ സുവർഗം ലോകം ഗമയതി ।

ഗ്രഹാൻ-ഗൃഹീതാ സപ്തഹോതാരം ജുഹോതി ।

ഇന്ദ്രിയം വൈ സപ്തഹോതാ । 43 (10)

T.B.2.2.8.3

ഇന്ദ്രിയമേവാത്മൻ-ധത്തേ ॥

യോ വൈ ചതുർഹോത്യ-നനുസവനം തർപയതി ।

തൃപ്യതി പ്രജയാ പശുഭിഃ । ഉപൈനഃ സോമപീഥോ നമതി ।

ബഹിഷ്ഠവമാനേ ദശഹോതാരം വ്യാചക്ഷീത ।

മാധ്യന്ദിനേ പവമാനേ ചതുർഹോതാരം ।

ആർഭവേ പവമാനേ പഞ്ചഹോതാരം ।

പിതൃയജ്ഞേ ഷഡ്ഘോതാരം ।

യജ്ഞായജ്ഞീയസ്യ സ്തോത്രേ സപ്തഹോതാരം ।

അനുസവന-മേവൈനാഽ സ്മർപയതി । 44 (10)

T.B.2.2.8.4

തൃപ്യതി പ്രജയാ പശുഭിഃ । ഉപൈനഃ സോമപീഥോ നമതി ॥

ദേവാ വൈ ചതുർഹോത്യഭിഃ സത്രമാസത ।

ഋദ്ധിപരിമിതം യശസ്ക്രാമാഃ । തേഽബ്രുവന് ।

യന്നഃ പ്രഥമം യശഃ ഋച്ഛാത് ।

സർവേഷാം നസ്തം-സഹാസദിതി ।

സോമശ്ചതുർഹോത്രാ । അഗ്നിഃ പഞ്ചഹോത്രാ ।

ധാതാ ഷഡ്ഘോത്രാ ॥ 45 (10)

T.B.2.2.8.5

ഇന്ദ്രഃ സപ്തഹോത്രാ । പ്രജാപതിർ-ദശഹോത്രാ ।

തേഷാഽ സോമഽ രാജാനം യശ ആർച്ചത് ॥

തൻ നൃകാമയത । തേനാപാക്രാമത് । തേന പ്രലായമചരത് ।

തം ദേവാഃ പ്രൈഷഃ പ്രൈഷമൈച്ചന് ।

തത്-പ്രൈഷാണാം പ്രൈഷത്വം । നിവിദ്ഭിർ ന്യവേദയന് ।

തന്നിവിദാം നിവിത്താം ॥ 46 (10)

T.B.2.2.8.6

ആപ്രീഭി-രാപ്സുവന് । തദാപ്രീണാ-മാപ്രിത്വം । തമഘ്നന് ।

തസ്യ യശോ വൃഗൃഹ്ണത । തേ ഗ്രഹാ അഭവന് ।

തദ്ഗ്രഹാണാം ഗ്രഹത്വം ।

യസ്യൈവം വിദുഷോ ഗ്രഹാ ഗൃഹ്യന്തേ ॥

തസ്യ ത്വേവ ഗൃഹീതാഃ ॥ തേഽബ്രുവന് ।

യോ വൈ നഃ ശ്രേഷ്ഠോഽഭൂത് ॥ 47 (10)

T.B.2.2.8.7

തമവധിഷ്ഠ । പുനരിമഽ സുവാമഹാ ഇതി ।

തം ഛന്ദോഭി-രസുവന്ത । തച്ഛന്ദസാം ഛന്ദസ്ത്വം ।

സാമ്നാ സമാനയന് | തഥ് സാമ്നഃ സാമത്വം |
 ഉക്തൈ-രുദ്രസ്ഥാപയന് | തദുക്തമാനാ-മുക്തത്വം |
 യ ഏവം വേദ | പ്രത്യേവ തിഷ്ഠതി | **48 (10)**

T.B.2.2.8.8

സർവമായുരേതി || സോമോ വൈ യശഃ |
 യ ഏവം വിദ്വാൻ-സോമമാഗച്ഛതി |
 യശ ഏവൈനമുച്ഛതി | തസ്മാദാഹുഃ |
 യശൈവം വേദ യശ്ച ന | താവുദൗ സോമ-മാഗച്ഛതഃ |
 സോമോ ഹി യശഃ | തം ത്വാ വ യശഃ ഋച്ഛതീത്യാഹുഃ |
 യഃ സോമേ സോമം പ്രാഹേതി ( ) |
 തസ്മാ-സോമേ സോമഃ പ്രോച്യഃ |
 യശ ഏവൈനമുച്ഛതി || **49 (12)**

(അഭിഷുണ്വന്തി - സപ്തഹോതാ - തർപയതി - ഷസ്തോത്രോ
 - നിവിത്താ - മദ്യത് - തിഷ്ഠതി - പ്രാഹേതി ദേവ ച) (A8)

2.2.9 അനുവാകം 9 -

ഹോതൃമന്ത്രോത്പത്തികഥനപ്രസംഗേന ജഗഥ് സൃഷ്ടിഃ

T.B.2.2.9.1

ഇദം വാ അഗ്രേ നൈവ കിഞ്ചനാസീത് |
 ന ദ്യൗരാസീത് | ന പൃഥിവീ | നാന്തരിക്ഷം |
 തദസദേവ സമനോ ഽകുരുത സൃാമിതി | തദതപ്യത |

തസ്മാത്-തേപാനാദ്ധ്യു₂മോഽജായത | തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത |

തസ്മാത്-തേപാനാദഗ്നി-രജായത |

തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത | **50 (10)**

T.B.2.2.9.2

തസ്മാത്-തേപാനാജേജ്യാതി-രജായത | തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത |

തസ്മാത്-തേപാനാ-ദർചി-രജായത | തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത |

തസ്മാത്-തേപാനാൻ മരീചയോഽജായന്ത |

തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത | തസ്മാത്-തേപാനാ-ദുദാരാ അജായന്ത |

തദ്-ഭൂയോഽതപ്യത | തദ്ഭ്രമീവ സമഹന്യത ||

തദ്-വസ്തി-മഭിനത് | **51 (10)**

T.B.2.2.9.3

സ സമുദ്രോഽഭവത് |

തസ്മാത്-സമുദ്രസ്യ ന പിബന്തി |

പ്രജനനമിവ ഹി മന്യന്തേ |

തസ്മാത് പശോർ-ജായമാനാദാപഃ പുരസ്താദ്-യന്തി ||

തദ്-ദശഹോതാഽന്വസ്യജ്യത |

പ്രജാപതിർ വൈ ദശഹോതാ ||

യ ഏവം തപസോ വീര്യം വിദാഽസ്പൃത്യേ | ദവത്യേവ ||

തദാ ഇദമാപഃ സലില-മാസീത് |

സോഽരോദീത്-പ്രജാപതിഃ | **52 (10)**

T.B.2.2.9.4

സ കസ്താ അജ്ഞി । യദ്-യസ്യ അപ്രതിഷ്ഠായാ ഇതി ।
 യദസ്ത്വ-വാപദ്യത । സാ പൃഥിവ്യഭവത് । യദ്വ്യമൃഷ്ട ।
 തദന്തരിക്ഷ-മഭവത് । യദൂർദ്ധ്വ-മൂദമൃഷ്ട । സാ ദ്യൗർഭവത് ।
 യദരോദിത് । തദനയോ രോദസ്ത്വം । **53 (10)**

T.B.2.2.9.5

യ ഏവം വേദ । നാസ്യ ഗൃഹേ രൂദന്തി ।
 ഏതദാ ഏഷാം ലോകാനാം ജന്മ ।
 യ ഏവമേഷാം ലോകാനാം ജന്മ വേദ ।
 നൈഷു ലോകേഷ്വാർതിമാർച്ഛതി ।
 സ ഇമാം പ്രതിഷ്ഠാ-മവിന്ദത ॥
 സ ഇമാം പ്രതിഷ്ഠാം വിത്താ ടകാമയത പ്രജായേയേതി ।
 സ തപോഽതപ്യത । സോഽന്തർവാ-നഭവത് ।
 സ ജഘനാ-ദസുരാ-നസ്യജത । **54 (10)**

T.B.2.2.9.6

തേഭ്യോ മൃന്മയേ പാത്രേണമദുഹത് ।
 യാഽസ്യ സാ തനുരാസീത് । താമപാഹത ।
 സാ തമിസ്രാഽഭവത് ॥ സോഽകാമയത പ്രജായേയേതി ।
 സ തപോഽതപ്യത । സോഽന്തർവാ-നഭവത് ।
 സ പ്രജനനാദേവ പ്രജാ അസ്യജത ।

തസ്മാദിമാ ഭൂയിഷ്ഠാഃ ।

പ്രജനനാദ്ധ്യേനാ അസൃജത । 55 (10)

T.B.2.2.9.7

താഭ്യോ ദാരുമയേ പാത്രേ പയോഽദുഹത് ।

യാഽസൃ സാ തന്നുരാസീത് । താമപാഹത ।

സാ ജോമ്സ്താ ടഭവത് ॥ സോഽകാമയത പ്രജായേയേതി ।

സതപോഽതപ്യത । സോഽന്തർവാ-നഭവത് ।

സ ഉപപക്ഷാഭ്യോ-മേവരീതൂനസൃജത ।

തേഭ്യോ രജതേ പാത്രേ ഘൃതമദുഹത് ।

യാഽസൃ സാ തന്നുരാസീത് । 56 (10)

T.B.2.2.9.8

താമപാഹത । സോഽഹോരാത്രയോഃ സന്ധി-രഭവത് ॥

സോഽകാമയത പ്രജായേയേതി । സ തപോഽതപ്യത ।

സോഽന്തർവാ-നഭവത് । സ മുഖാദ്-ഭേവാ-നസൃജത ।

തേഭ്യോ ഹരിതേ പാത്രേ സോമമദുഹത് ।

യാഽസൃ സാ തന്നുരാസീത് । താമപാഹത ।

തദഹരഭവത് ॥ 57 (10)

T.B.2.2.9.9

ഏതേ വൈ പ്രജാപതേർ ദോഹാഃ । യ ഏവം വേദ ।

ദുഹ ഏവ പ്രജാഃ ॥ ദിവാ വൈ നോഽഭൂദിതി ।

തദ്-ദേ॒വാനാ॑മ॒ ദേ॒വതാം॑ ।
 യ ഏ॒വമ॑ ദേ॒വാനാ॑മ॒ ദേ॒വതാം॑ ഘേ॒ദഃ । ദേ॒വവാ॑നേ॒വ ഭ॑വതി ॥
 ഏ॒തദ്വാ॑ അ॒ഹോരാ॑ത്രാണാം ജ॒ന്മ ।
 യ ഏ॒വമ॑ഹോരാ॑ത്രാണാം ജ॒ന്മ വേ॑ദഃ ।
 നാഹോരാ॑ത്രേഷ്വാർത്ഥിമാർച്ഛതി ॥ 58 (10)

T.B.2.2.9.10

അ॒സതോ॑ധി മ॒നോ॑സ്യു॒ജതഃ॑ । മ॒നഃ പ്ര॒ജാപ॑തി-മ॒സ്യുജ॑തഃ ।
 പ്ര॒ജാപ॑തിഃ പ്ര॒ജാ അ॒സ്യുജ॑തഃ ।
 തദ്വാ॑ ഇ॒ദം മ॒നസ്യേ॒വ പ॑ര॒മം പ്ര॑തിഷ്ഠിതം । യദി॒ദം കി॑ഞ്ച ।
 തദേ॒തച്ഛ്വാ॑വ॒സ്യസം॑ നാമ ബ്ര॒ഹ്മ ॥
 വ്യു॒ച്ഛതീ॑ വ്യു॒ച്ഛന്ത്യ॑സൈ॒വ വ॒സ്യസീ॑ വ॒സ്യസീ॑ വ്യു॒ച്ഛതി॑ ।
 പ്ര॒ജായ॑തേ പ്ര॒ജയാ॑ പശു॒ഭിഃ ।
 പ്ര പ॑രമേഷ്ഠിനോ മാ॒ത്രാ-മാ॑പ്തോതി ।
 യ ഏ॒വമ॑ ഘേ॒ദഃ ( ) ॥ 59 (10)

(അ॒ഗ്നിര॑ജായത തദ്ഭൂ॒യോ॑ഽതപ്യതാ - ഭി॒ന്ന - രോ॒ദിത്
 പ്ര॒ജാപ॑തി-രോ॒ദസ്ത-മ॒സ്യുജ॑-താ॒സ്യുജ॑ത-ഘൃ॒തമ॑ദുഹ
 ദ്യാ॒സ്യ സാ॑ തനുരാ॒സീ-ദഹ॑രദവദ്-ഋ॒ച്ഛതി॑-വേ॒ദ) (A9)

Special Korvai regarding Order of “Srushti”

(ഇദം ധൃമോ ധ്വനിർ ജ്യോതി രർചിർ മരീചയ ഉദാരാ
 സ്തദ്ഭുവ് / സ ജഘനാഥ് സാ തമിസ്രാ സ പ്രജനനാഥ്
 സാ ജോഥ്സ്താ സ ഉപപക്ഷാഭ്യായ് സോ ഹോരാത്രയോഃ
 സന്ധിഃ സമുഖാത് തദഹർ ദേവവാൻ / മൃന്മയേ ദാരുമയേ
 രജതേ ഹരിതേ തേഭ്യസ്താഭ്യോ ദേവേ തേഭ്യോഽന്നം പയോ
 ഘൃതായ് സോമം)

2.2.10 അനുവാകം 10 -

ദേവസൃഷ്ടിമദ്ധ്യേവസ്ഥിതസ്യേന്ദ്രസ്യ
ദേവതാധിപതിത്വം

T.B.2.2.10.1

പ്രജാപതി-രിന്ദ്രമസൃജ-താനുജാവരം ദേവാനാം ।
 തം പ്രാഹിണോത് । പരേഹി ।
 ഏതേഷാം ദേവാനാ-മധിപതിരേധീതി ।
 തം ദേവാ അബ്രുവന് । കസ്തഥസി ।
 വയം ധൈവ താപ്തോയാഽസഃ സ്മ ഇതി । സോഽബ്രവീത് ।
 കസ്തഥസി വയം ധൈവ താപ്തോയാഽസഃ സ്മ ഇതി മാ ദേവാ
 അവോചന്നിതി ॥
 അഥ വാ ഇദം തർഹി പ്രജാപതൗ ഹർ ആസീത് । 60 (10)

T.B.2.2.10.2

യദ॑സ്തി॒ന്നാദി॑ത്യേ । തദേ॑നമ॒ബ്രവീ॑ത് । ഏ॒തന്മേ॒ പ്രയ॑ച്ച॒ ॥
 അ॒മാഹ॑മേ॒തേഷാ॑ം ദേ॒വാനാ॑-മധി॒പതി॑ർ-ദവി॒ഷ്ടാമീ॑തി ।
 കോഹ॑-സ്യാ॒മിത്യ॑ബ്രവീ॒ത് । ഏ॒തത് പ്ര॑ദായേ॒തി ।
 ഏ॒തഥ്-സ്യാ॑ ഇ॒ത്യബ്ര॑വീ॒ത് । യദേ॑തദ് ബ്രവീ॒ഷീതി॑ ।
 കോ ഹ॑ വൈ നാമ॑ പ്ര॒ജാപ॑തിഃ । യ ഏ॒വം വേ॑ദ । 61 (10)

T.B.2.2.10.3

വി॒ദുരേ॑നം നാമ്നാ॑ । തദ॑സ്മൈ രൂ॒ക്ഷം കൃ॒ത്വാ പ്ര॑ത്യ॒മുഞ്ച॑ത് ।
 തതോ॑ വാ ഇ॒ന്ദ്രോ ദേ॒വാനാ॑-മധി॒പതി॑-രഭ॒വത് ।
 യ ഏ॒വം വേ॑ദ । അധി॒പതി॑രേ॒വ സ॑മാ॒നാനാ॑ം ഭ॒വതി॑ ॥
 സോ॑ഽമ॒ന്യത॑ । കിം കിം വാ॑ അ॒കര॑മിതി ।
 സ ച॒ന്ദ്രം മ॒ ആഹ॑രേതി പ്രാ॒ലപ॑ത് ।
 തച്ഛ॒ന്ദ്രമ॑സ-ശ്ച॒ന്ദ്രമ॑സ്ത്വം । യ ഏ॒വം വേ॑ദ । 62 (10)

T.B.2.2.10.4

ച॒ന്ദ്രവാ॑നേ॒വ ഭ॒വതി॑ ॥ തം ദേ॒വാ അ॑ബ്രു॒വന് ।
 സു॒വീര്യോ॑ ഽമ॒ര്യാ യ॑ഥാ ഗോ॒പായ॑ത ഇ॒തി ।
 തഥ് സൂ॒ര്യസ്യ॑ സൂ॒ര്യത്വം॑ । യ ഏ॒വം വേ॑ദ ।
 നൈ॒നം ദദ്നോ॑തി ॥
 കശ്ച॑ നാ॒സ്മിൻ വാ॑ ഇ॒ദമി॑ന്ദ്രി॒യം പ്ര॑ത്യ॒സ്ഥാദി॑തി ।
 തദി॑ന്ദ്ര-സ്യേ॒ന്ദ്രത്വം॑ ।

യ ഏ॒വം ധീ॑വേദ ।

ഇ॒ന്ദ്രി॒യാവേ॑വ ഭ॒വതി ॥ 63 (10)

T.B.2.2.10.5

അ॒യം ധീ॑വാ ഇ॒ദം പ॒രമോ॑ഭൂ॒ദിതി॑ ।

തത്-പ॒രമേ॑ഷി॒നഃ പ॒രമേ॑ഷി॒താം । യ ഏ॒വം ധീ॑വേദ ।

പ॒രമാ॑മേ॒വ കാ॑ഷ്ഠം ഗ॒ച്ഛതി ॥

തം ദേ॒വാഃ സ॒മന്തം॑ പ॒ര്യ॒വിശ॑ന് । വ॒സ॒വഃ പൂ॒രസ്താ॑ത് ।

രു॒ദ്രാ ദ॒ക്ഷി॑ണ॒തഃ । ആ॒ദി॒ത്യാഃ പ॒ശ്ചാത് ।

വി॒ശ്വേ ദേ॒വാ ഉ॒ത്ത॑ര॒തഃ । അ॒ങ്ഗി॑ര॒സഃ പ്ര॒ത്യു॒ഞ്ചം ॥ 64 (10)

T.B.2.2.10.6

സാ॒ദ്ധ്യാഃ പ॒രാ॒ഞ്ചം । യ ഏ॒വം ധീ॑വേദ ।

ഉ॒പൈ॒നം സ॒മാ॒നാഃ സം ധീ॑വി॒ശന്തി ॥

സ പ്ര॒ജാപ॑തി॒രേ॒വ ഭൂ॒ത്വാ പ്ര॒ജാ ആ॑വ॒യത് ।

താ അ॒സ്മൈ നാ॑തി॒ഷ്ഠന്താ॑ന്നാ॒ദ്യായ॑ ।

താ മു॒ഖം പൂ॒രസ്താ॑ത്-പ॒ശ്യ॑ന്തീഃ । ദ॒ക്ഷി॑ണ॒തഃ പ॒ര്യാ॑യന് ।

സ ദ॒ക്ഷി॑ണ॒തഃ പ॒ര്യാ॑വർ॒തയ॑ത ।

താ മു॒ഖം പൂ॒രസ്താ॑ത്-പ॒ശ്യ॑ന്തീഃ ।

മു॒ഖം ദ॒ക്ഷി॑ണ॒തഃ । 65 (10)

T.B.2.2.10.7

പശ്ചാത്-പര്യായന് । സ പശ്ചാത്-പര്യവർത്തയത ।
 താ മുഖം പുരസ്താത്-പശ്യന്തീഃ । മുഖം ദക്ഷിണതഃ ।
 മുഖം പശ്ചാത് । ഉത്തരതഃ പര്യായന് ।
 സ ഉത്തരതഃ പര്യവർത്തയത ।
 താ മുഖം പുരസ്താത്-പശ്യന്തീഃ । മുഖം ദക്ഷിണതഃ ।
 മുഖം പശ്ചാത് ( ) । **66 (10)**

T.B.2.2.10.8

മുഖമുത്തരതഃ । ഊർദ്ധ്വാ ഉദായന് ।
 സ ഉപരിഷ്ഠാൻ ന്യവർത്തയത ।
 താഃ സർവതോമുഖോ ഭൂതാഃ ssവയത് ।
 തതോ വൈ തസ്മൈ പ്രജാ അതിഷ്ഠന്താന്നാദ്യായ ॥
 യ ഏവം ഹിദാൻ പരി ച വർത്തയതേ നി ച ।
 പ്രജാപതിരേവ ഭൂതാ പ്രജാ അത്തി ।
 തിഷ്ഠന്തേസ്മൈ പ്രജാ അന്നാദ്യായ ।
 അന്നാദ ഏവ ദിവതി ॥ **67 (9)**

(ആസീദ് - വേദ - ചന്ദ്രമസ്താം യ ഏവം വേദേ -
 നിയാവേദ്യവ ദിവതി - പ്രത്യഞ്ച - മുഖം ദക്ഷിണതോ -
 മുഖം പശ്ചാൻ - +നവ ച) (A10)

2.2.11 അനുവാകം 11 - ഹോതൃമന്ത്രാണാം

പുരുഷാർത്ഥപ്രയോഗഃ

T.B.2.2.11.1

പ്ര॒ജാപതി॑-ര॒കാമ॑യത ബ॒ഹോർ ഭൂ॒യാൻമ॑-സ്യാ॒മിതി॑ ।
 സ ഏ॒തം ദ॒ശഹോ॑താര-മപശ്യ॑ത് । തം പ്രാ॒യുക്ത॑ ।
 തസ്യ॑ പ്ര॒യുക്തി॑ ബ॒ഹോർ ഭൂ॒യാൻമ॑ഭവ॑ത് ।
 യഃ കാമ॑യേത ബ॒ഹോർ ഭൂ॒യാൻമ॑-സ്യാ॒മിതി॑ ।
 സ ദ॒ശഹോ॑താരം പ്ര॒യുഞ്ജീ॑ത ।
 ബ॒ഹോരേ॒വ ഭൂ॒യാൻ-ഭ॒വതി॑ ॥
 സോ॑ഽകാമ॑യത വീ॒രോ മ॒ ആജാ॑യേതേതി॑ ।
 സ ദ॒ശഹോ॑തൃ-ശ്ച॒തുർ.ഹോ॑താരം നി॒ർമി॑മീത ।
 തം പ്രാ॒യുക്ത॑ । **68 (10)**

T.B.2.2.11.2

തസ്യ॑ പ്ര॒യുക്തി॑ന്ദ്രോ॑ഽജായ॑ത ।
 യഃ കാമ॑യേത വീ॒രോ മ॒ ആജാ॑യേതേതി॑ ।
 സ ച॒തുർ.ഹോ॑താരം പ്ര॒യുഞ്ജീ॑ത ।
 ആ॑ഽസ്യ॑ വീ॒രോ ജാ॑യതേ ॥
 സോ॑ഽകാമ॑യത പശു॒മാൻമ॑-സ്യാ॒മിതി॑ ।
 സ ച॒തുർ.ഹോ॑തൃഃ പഞ്ച॑ഹോതാരം നി॒ർമി॑മീത ।
 തം പ്രാ॒യുക്ത॑ । തസ്യ॑ പ്ര॒യുക്തി॑ പശു॒മാൻമ॑ഭവ॑ത് ।

യഃ കാമയേത പശുമാൻ-സ്യാമിതി ।

സ പഞ്ചഹോതാരം പ്രയുഞ്ജിത । 69 (10)

T.B.2.2.11.3

പശുമാനേവ ഭവതി ॥

സോഽകാമയതർതവോ മേ കല്പേരന്നിതി ।

സ പഞ്ചഹോതൃഃ ഷസ്തോതാരം നിർമിമീത । തം പ്രായുക്ത ।

തസ്യ പ്രയുക്ത്യുതവോഽസ്മാ അകല്പന്ത ।

യഃ കാമയേതർതവോ മേ കല്പേരന്നിതി ।

സ ഷസ്തോതാരം പ്രയുഞ്ജിത । കല്പന്തേഽസ്മാ ഋതവഃ ॥

സോഽകാമയത സോമപഃ സോമയാജീ സ്യാം ।

ആ മേ സോമപഃ സോമയാജീ ജായേതേതി । 70 (10)

T.B.2.2.11.4

സ ഷസ്തോതൃഃ സപ്തഹോതാരം നിർമിമീത । തം പ്രായുക്ത ।

തസ്യ പ്രയുക്തി സോമപഃ സോമയാജ്യഭവത് ।

ആഽസ്യ സോമപഃ സോമയാജ്യജായത ।

യഃ കാമയേത സോമപഃ സോമയാജീ സ്യാം ।

ആ മേ സോമപഃ സോമയാജീ ജായേതേതി ।

സ സപ്തഹോതാരം പ്രയുഞ്ജിത ।

സോമപ ഏവ സോമയാജീ ഭവതി ।

ആ॒സ്യ॒ സോ॒മപഃ॒ സോ॒മയാ॒ജീ ജായ॑തേ ॥

സ॒ വാ ഏ॒ഷ പ॒ശുഃ പ॒ഞ്ച॒ധാ പ്ര॑തി॒ തിഷ്ഠ॑തി । 71 (10)

T.B.2.2.11.5

പ॒ദ്ഭി॒ർ മു॒ഖേന॑ ॥ തേ॒ ദേ॒വാഃ പ॒ശുൻ॑. വി॒ത്താ॑ ।

സു॒വർഗം॑ ഘോ॒കമാ॑യൻ ॥

തേ॒ഽമൃ॒ഷിൻ॑ ഘോ॒കേ വൃ॑ക്ഷു॒ദ്ധ്യൻ॑ । തേ॒ഽബ്രു॑വൻ ॥

അ॒മൃതഃ॑ പ്ര॒ദാനം॑ ഘോ॒ഽപ॒ജിജീ॑വിമേതി ।

തേ॒ സ॒പ്തഹോ॑താരം॒ യജ്ഞം॑ ഘോ॒ഽവി॒ധായാ॑യാസ്യം ॥

ആ॒ങ്ഗീ॒രസം॑ പ്രാ॒ഹിണ്വ॑ൻ । ഏ॒തേനാ॒മുത്ര॑ ക॒ല്പ॑യേതി ।

തസ്യ॒ വാ ഇ॒യം ക്ലൃ॑പ്തഃ । 72 (10)

T.B.2.2.11.6

യ॒ദിദം॑ കി॒ഞ്ച । യ ഏ॒വം ഘോ॑ഭ । ക॒ല്പതേ॑ഽസ്മൈ ।

സ॒ വാ അ॒യം മനു॑ഷ്യേ॒ഷു യജ്ഞഃ॑ സ॒പ്തഹോ॑താ ।

അ॒മുത്ര॑ സ॒ദ്ഭ്യോ ദേ॒വേഭ്യോ॑ ഹ॒വ്യം ഘോ॑ഭതി ।

യ ഏ॒വം ഘോ॑ഭ । ഉ॒പൈനം॑ യജ്ഞോ॒ നമ॑തി ॥

യോ॒ വൈ ച॑തു॒ർഹോ॑ത്യു॒ണാം നി॒ദാനം॑ ഘോ॑ഭ ।

നി॒ദാന॑വാൻ ഭവതി ।

അ॒ഗ്നിഹോ॑ത്രം॒ വൈ ദശ॑ഹോ॒തുർ നി॒ദാനം॑ ( ) ॥

ദ॒ർശ॒പൂർണ॑മാസൗ ച॒തുർഹോ॑ത്യുഃ ।

ച॒തുർമാ॒സ്യാനി॑ പ॒ഞ്ചഹോ॑ത്യുഃ । പ॒ശുബ്ര॑ഹ്മണഃ॒ ഷഡ്ഹോ॑ത്യുഃ ।

സൗമ്യോഽദ്ധാരഃ സപ്തഹോതൃഃ ।

ഏതദ്വൈ ചതുർഹോതൃണാം നിദാനം । യ ഏവം ധേവ ।

നിദാനവാൻ ഭവതി ॥ 73 (17)

(അമിമീത തം പ്രായുക്ത - പഞ്ചഹോതാരം പ്രയുഞ്ജിത -
ജായേതേതി - തിഷ്ഠതി - കൃപിർ - ദശഹോതൂർ നിദാനം
സപ്ത ച) (A11)

=====

Prapaataka Korvai with starting Words of 1 to 11 Anuvaakams :-

(പ്രജാപതിരകാമയത പ്രജാഃ സൃജേയേതി -
 പ്രജാപതിരകാമയത ദർശപൂർണ്ണമാസൗ സൃജേയേതി -
 പ്രജാപതിരകാമയത പ്രജായേയേതി സ തപഃ സ
 ത്രിവൃതം - പ്രജാപതിരകാമയത ദശഹോതാരം തേന
 ദശധാഽഽത്മാനം - ദേവാ വൈ വരുണ - മന്തോ വൈ-
 പ്രജാപതിസ്താഃ സൃഷ്ടാഃ സമശ്ശിഷ്യൻ - ദേവാ വൈ
 ചതുർഹോത്യഭി - രിദം വാ അഗ്രേ - പ്രജാപതിരിന്ദ്രം -
 പ്രജാപതിരകാമയത ബഹോർ ഭൂയാനേകാദശ)

Korvai with starting Words of 1, 11, 21 Series of dasanis :-

(പ്രജാപതി - സ്തദ്ഗ്രഹസ്യ - പ്രജാപതിരകാമയതാ -
 നയൈവൈനത് - തസ്യ വാ ഇയം ക്ലൃപി -
 സ്തസ്മാത് തേപാനാജേജ്യാതിർ - യദസിന്നാദിത്യേ -
 സ ഷസ്തോതുഃ സപ്തഹോതാരം ത്രിസപ്തതിഃ)

First and Last Word - 2nd Ashtakam 2nd Prapaatakam :-

(പ്രജാപതിരകാമയത - നിദാനവാൻ ദവതി)

॥ ഹരിഃ ഓം ॥

॥ കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണം

ദിതീയാഷ്ടകേ ദിതീയഃ പ്രപാഠകഃ സമാപ്തഃ ॥

2.2 Details of Dasini & Vaakyams for Ashtakam 2 Prapaatakam 2 (TB 2.2)

	Dasini	Vaakyams
Anuvakam 1	7	75
Anuvakam 2	6	66
Anuvakam 3	7	76
Anuvakam 4	7	70
Anuvakam 5	6	64
Anuvakam 6	4	45
Anuvakam 7	4	44
Anuvakam 8	8	82
Anuvakam 9	10	100
Anuvakam 10	8	79
Anuvakam 11	6	67
Total →	73	768

നമഃ പരമാത്മനേ, ശ്രീ മഹാഗണപതയേ നമഃ,
ശ്രീ ഗുരുഭ്യോ നമഃ । ഹരിഃ ഓം ॥

2.3 ദിതീയാഷ്ടകേ തൃതീയഃ പ്രപാഠകഃ - ഹോത്യബ്രാഹ്മണശേഷഃ

2.3.1 അനുവാകം 1 - സർവേഷാം ഹോത്യമന്ത്രാണാം ചതുർ ഹോത്യശബ്ദേന വ്യവഹാര

T.B.2.3.1.1

ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി ।

കിം ചതുർ.ഹോത്യുണാം ചതുർ.ഹോത്യുത്ഥിതി ।

യദേവൈഷു ചതുർദ്ധാ ഹോതാരഃ । തേന ചതുർ.ഹോതാരഃ ।

തസ്മാച്ചതുർ.ഹോതാര ഉച്യന്തേ ।

തച്ചതുർ.ഹോത്യുണാം ചതുർ.ഹോത്യുത്ഥം ॥

സോമോ വൈ ചതുർ.ഹോതാ । അഗ്നിഃ പഞ്ചഹോതാ ।

ധാതാ ഷഡ്ഹോതാ । ഇന്ദ്രഃ സപ്തഹോതാ । 1 (10)

T.B.2.3.1.2

പ്രജാപതിർ-ദശഹോതാ ।

യ ഏവം ചതുർ.ഹോത്യുണാമുദ്ധിം വേദ । ജുജ്ഞാത്യേവ ॥

യ ഏഷാമേവം ബന്ധുതാം വേദ ।

ബന്ധുമാൻ ദവതി । യ ഏഷാമേവം കൃപ്തം വേദ ।

കല്പതേഽസ്മൈ । യ ഏഷാമേവ-മായതനം വേദ ।

ആയതനവാൻ-ഭവതി ।

യ ഏഷാമേവം പ്രതിഷ്ഠാം വേദ । 2 (10)

T.B.2.3.1.3

പ്രത്യേവ തിഷ്ഠതി ॥ ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി ।

ദശഹോതാ ചതുർഹോതാ ।

പഞ്ചഹോതാ ഷഡ്ഹോതാ സപ്തഹോതാ ।

അഥ കസാചതുർഹോതാര ഉച്യന്ത ഇതി ।

ഇന്ദ്രോ വൈ ചതുർഹോതാ ।

ഇന്ദ്രഃ ഖലു വൈ ശ്രേഷ്ഠോ ദേവതാനാ-മുപദേശനാത് ।

യ ഏവമിന്ദ്രഃ ശ്രേഷ്ഠം ദേവതാനാ-മുപദേശനാദ്-വേദ ।

വസിഷ്ഠഃ സമാനാനാം ഭവതി ।

തസാപ്രേഷ-മായന്തം പ്രഥമേനൈവാനു ബുദ്ധ്യന്തേ ( ) ।

അയമാഗന് ।

അയമവാസാദിതി ।

കീർതിരസ്യ പൂർവാഽഗച്ഛതി ജനതാമായതഃ ।

അഥോ ഏനം പ്രഥമേനൈവാനു ബുദ്ധ്യന്തേ । അയമാഗന് ।

അയ-മവാസാദിതി ॥ 3 (16)

(സപ്തഹോതാ - പ്രതിഷ്ഠാം വേദ - ബുദ്ധ്യന്തേ ഷട്ച) (A1)

2.3.2 അനുവാകം 2 - നൈമിത്തികോ ഹോതൃമന്ത്രഹോമഃ

T.B.2.3.2.1

ദക്ഷിണാം പ്രതിഗ്രഹീഷ്യൻമ്-സപ്തദശകൃത്യോഽപാന്യാത് ।
 ആത്മാനമേവ സമീന്ധേ । തേജസേ വീര്യായ ।
 അഥോ പ്രജാപതിരേവൈനാം ഭൂത്വാ പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
 ആത്മനോ ഽനാർത്ത്യൈ ॥
 യദ്യേന-മാർത്വിജ്യാദ്-വൃതഃ സന്തം നിർ.ഹരേരന് ।
 ആഗ്നീദ്രേ ജുഹുയാദ്-ദശഹോതാരം ।
 ചതുർഗൃഹീതേനാജ്യേന । പുരസ്താത്-പ്രത്യങ് തിഷ്ഠന് ।
 പ്രതിലോമം വിഗ്രാഹം । 4 (10)

T.B.2.3.2.2

പ്രാണാനേവാന്യോപദാസയതി ॥
 യദ്യേനം പുനരുപ ശിക്ഷേയുഃ ।
 ആഗ്നീദ്രേ ഏവ ജുഹുയാദ്-ദശഹോതാരം ।
 ചതുർഗൃഹീതേനാജ്യേന । പശ്ചാത് പ്രാണാസീനഃ ।
 അനുലോമ-മവിഗ്രാഹം । പ്രാണാനേവാന്യൈ കല്പയതി ॥
 പ്രായശ്ചിത്തീ-വാഗ്ഘോതേ-ത്യുതുമുഖ ജുതുമുഖേ
 ജുഹോതി ।
 ജുതൂനേവാന്യൈ കല്പയതി । കല്പന്തേഽസ്മാ ജുതവഃ । 5 (10)

T.B.2.3.2.3

കൃ॒പാ അ॒സ്മാ ഋ॒തവ॒ ആ॒യന്തി॑ ॥
 ഷ॒സ്തോ॒താ വൈ॑ ഭൃ॒താ പ്ര॒ജാപ॑തിരി॒ദച്ഛ॑ സർവ॑മ॒സ്യജ॑ത ।
 സ മ॒നോ॑ഽസ്യജ॑ത । മ॒നസോ॑ഽധി ഗാ॒യത്രി॑മ॒സ്യജ॑ത ।
 തദ്ഗാ॑യത്രിം ധൃ॒ശ ആർച്ച॑ത് । താമാ॑ഽല॒ഭത॑ ।
 ഗാ॒യത്രി॒യാ അ॒ധി ഛ॒ന്ദാഽസ്യ॑സ്യജ॑ത ।
 ഛ॒ന്ദോഭ്യോ॑ഽധി സാമ॑ । തഥ് സാമ॑ യശ് ആർച്ച॑ത് ।
 തദാ॑ഽല॒ഭത॑ । 6 (10)

T.B.2.3.2.4

സാ॒മോ॑ഽധി യ॒ജുഃഽഷ്യ॑സ്യജ॑ത । യ॒ജുർഭ്യോ॑ഽധി വി॒ഷ്ണു॑ം ।
 തദ്-വി॒ഷ്ണു॑ം ധൃ॒ശ ആർച്ച॑ത് । തമാ॑ഽല॒ഭത॑ ।
 വി॒ഷ്ണോ॒രഭ്യോ॑ഽധി॒രസ്യ॑ജ॑ത । ഓ॒ഷധീ॑ഭ്യോ॑ഽധി സോമം॑ ।
 തഥ് സോമം॑ ധൃ॒ശ ആർച്ച॑ത് । തമാ॑ഽല॒ഭത॑ ।
 സോമാ॑ഽധി പ॒ശുന॑സ്യജ॑ത । പ॒ശുഭ്യോ॑ഽധി॒ന്ദ്രം । 7 (10)

T.B.2.3.2.5

തദി॒ന്ദ്രം ധൃ॒ശ ആർച്ച॑ത് । തദേ॒നം നാ॒തി പ്രാ॑ച്യ॒വത॑ ।
 ഇ॒ന്ദ്ര ഇ॒വ യശ॑സി ഭ॒വതി॑ । യ ഏ॒വം വേ॑ദ ।
 നൈ॒നം ധൃ॒ശോ॑ഽതി പ്രാ॑ച്യ॒വതേ॑ ॥ യദാ॑ ഇ॒ദം കി॒ഞ്ച॑ ।
 തഥ് സർവ॑മു॒ത്താന॑ ഏ॒വാങ്ഗീ॑ര॒സഃ പ്രത്യ॑ഗൃഹ്ണാത് ।

തദേ॒നം പ്ര॒തിഗൃ॑ഹീ॒തം നാ॒ഹി॒നത് ।
 യത് കി॒ഞ്ച പ്ര॒തി ഗൃ॑ഹ്ണീ॒യാത് ।
 തഥ്-സർവ്വ-മു॒ത്താന॑സ്ത്വം ॥ ഷ്ഠഗീ॒രസഃ
 പ്ര॒തിഗൃ॑ഹ്ണാ॒തിത്യേ॒വ പ്ര॒തിഗൃ॑ഹ്ണീ॒യാത് ( ) ।
 ഇ॒യം വാ ഉ॒ത്താന॑ ആ॒ഷ്ഠഗീ॒രസഃ ।
 അ॒നയൈ॒വൈ॒നത്-പ്ര॒തി ഗൃ॑ഹ്ണാ॒തി । നൈ॒നച്ഛ് ഹി॒നസ്തി ॥
 ബ॒ർഹി॒ഷാ പ്ര॒തീയാ॑ദ് ഗാ॒ം വാ॒ശാം വാ ।
 ഏ॒തദ്വൈ പ॒ശുനാ॑ം പ്രി॒യം ധാ॑മ ।
 പ്രി॒യേണൈ॒വൈ॒നം ധാ॑മാ പ്ര॒ത്യേതി ॥ 8 (16)
 (വി॒ഗ്രാഹ് - മൃ॒തവ - സ്ത॒വാഽലഭ - തേ॒ന്ദ്രം - ഗൃ॑ഹ്ണീ॒യാഥ്
 ഷ്ഠച്ഛ്) (A2)

2.3.3 അനുവാകം 3 - കേശവപനാങ്ഗം പുഷ്ടിവേദനം

T.B.2.3.3.1

യോ വാ അ॒വിദ്വാൻ-നി॒വർത॑യതേ ।
 വി॒ശ്വീർഷാ സ॒പാപ്ഥാ॑ ഽമൃ॒ഷ്ണിൻ ലോ॒കേ ഭ॑വതി ।
 അഥ യോ വി॒ദ്വാൻ-നി॒വർത॑യതേ ।
 സ॒ശ്വീർഷാ വി॒പാപ്ഥാ॑ ഽമൃ॒ഷ്ണിൻ ലോ॒കേ ഭ॑വതി ॥
 ദേ॒വതാ॑ വൈ സ॒പ്ത പു॒ഷ്ടികാ॑മാ നൃ॒വർത॑യന്ത ।
 അ॒ഗ്നിശ്ച പൃ॒ഥിവീ॑ ച । വാ॒യുശ്ചാ॒ന്തരി॑ക്ഷം ച ।

ആദിത്യശ്ച ദയാശ്ച ചന്ദ്രമാഃ । അഗ്നിർ ന്യവർതയത ।
സ സാഹസ്ര-രപുഷ്യത് ॥ 9 (10)

T.B.2.3.3.2

പൃഥിവീ ന്യവർതയത ।
സൗഷധീഭിർ-വനസ്സതിഭി-രപുഷ്യത് ।
വായുർ ന്യവർതയത । സ മരീചിഭി-രപുഷ്യത് ।
അന്തരിക്ഷം ന്യവർതയത । തദ്വയോഭി-രപുഷ്യത് ।
ആദിത്യോ ന്യവർതയത ।
സ രശ്മിഭി-രപുഷ്യത് । ദയാർ ന്യവർതയത ।
സാ നക്ഷത്രൈ-രപുഷ്യത് ( ) । ചന്ദ്രമാ ന്യവർതയത ।
സോഽഹോരാത്രൈ-രർദ്ധമാസൈർ-മാസൈർ. ഋതുഭിഃ
സംഘർഷരേണാ-പുഷ്യത് ।
താൻപോഷാൻ-പുഷ്യതി । യാഽസ്തേഽപുഷ്യന് ।
യ ഏവം ഘ്വിദാന്നി ച വർതയതേ പരി ച ॥ 10 (15)

(അപുഷ്യൻ - നക്ഷത്രൈരപുഷ്യത് പഞ്ച ച) (A3)

2.3.4 അനുവാകം 4 - പ്രതിഗ്രഹമന്ത്രമഹിമജ്ഞാനം

T.B.2.3.4.1

തസ്യ വാ അഗ്നേർ. ഹിരണ്യം പ്രതിജഗ്രഹുഷഃ ।
അർദ്ധമിന്ദ്രിയസ്യാ-പാക്രാമത് ।
തദേതേനൈവ പ്രത്യഗൃഹ്ണാത് ।

തേന വൈ സോഽർദ്ധമിന്ദ്രിയസ്യാത്മൻ-നുപാധത്ത ।
 അർദ്ധമിന്ദ്രിയസ്യാത്മൻ-നുപാധത്തേ ।
 യ ഏവം ഽവിദാൻ. ഹിർണ്യം പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
 അഥ യോ ഽവിദാൻ പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
 അർദ്ധമസ്യേന്ദ്രിയസ്യാപ ക്രാമതി ॥
 തസ്യ വൈ സോമസ്യ വാസഃ പ്രതിജഗ്രഹുഷഃ ।
 തൃതീയമിന്ദ്രിയസ്യാ-പാക്രാമത് । 11 (10)

T.B.2.3.4.2

തദേതേനൈവ പ്രത്യഗൃഹ്ണാത് ।
 തേന വൈ സ തൃതീയമിന്ദ്രിയസ്യാത്മൻ-നുപാധത്ത ।
 തൃതീയമിന്ദ്രിയസ്യാത്മൻ-നുപാധത്തേ ।
 യ ഏവം ഽവിദാൻ. വാസഃ പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
 അഥ യോഽവിദാൻ പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
 തൃതീയമസ്യേന്ദ്രിയസ്യാപ ക്രാമതി ॥
 തസ്യ വൈ രുദ്രസ്യ ഗാം പ്രതിജഗ്രഹുഷഃ ।
 ചതുർത്ഥമിന്ദ്രിയസ്യാ-പാക്രാമത് ।
 താമേതേനൈവ പ്രത്യഗൃഹ്ണാത് ।
 തേന വൈ സ ചതുർത്ഥ-മിന്ദ്രിയസ്യാത്മൻ-
 നുപാധത്ത । 12 (10)

T.B.2.3.4.3

ചതുർത്ഥ-മിന്ദ്രിയസ്യാത്ഥൻ-നുപായത്ത് ।
യ ഏവം വിദ്വാൻ ഗാം പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
അഥ യോഽവിദ്വാൻ പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി ।
ചതുർത്ഥമസ്യേന്ദ്രിയസ്യാപ ക്രാമതി ॥
തസ്യ വൈ വരുണസ്യാശാം പ്രതിജഗ്രഹുഷഃ ।
പഞ്ചമമിന്ദ്രിയസ്യാ-പാക്രാമത് ।
തമേതേനൈവ പ്രത്യഗൃഹ്ണാത് ।
തേന വൈ സ പഞ്ചമ-മിന്ദ്രിയസ്യാത്ഥൻ-നുപായത്ത് ।
പഞ്ചമമിന്ദ്രിയസ്യാത്ഥൻ-നുപായത്ത് ।
യ ഏവം വിദ്വാനശാം പ്രതി ഗൃഹ്ണാതി । **13 (10)**

T.B.2.3.4.4

അഥ യോഽവിദ്വാൻ പ്രതിഗൃഹ്ണാതി ।
പഞ്ചമമസ്യേന്ദ്രിയസ്യാപ ക്രാമതി ॥
തസ്യ വൈ പ്രജാപതേഃ പുരുഷം പ്രതിജഗ്രഹുഷഃ ।
ഷഷ്ടമിന്ദ്രിയസ്യാ-പാക്രാമത് ।
തമേതേനൈവ പ്രത്യഗൃഹ്ണാത് ।
തേന വൈ സ ഷഷ്ടമിന്ദ്രിയസ്യാത്ഥൻ-നുപായത്ത് ।
ഷഷ്ടമിന്ദ്രിയസ്യാത്ഥൻ-നുപായത്ത് ।

യ ഏ॒വം ഽ॒വി॒ദ്വാൻ പു॒രു॒ഷം പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

അഥ യോ॒ഽവി॒ദ്വാൻ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

ഏ॒ഷമ॑സ്യേ॒ന്ദ്രിയ॑സ്യാപ॒-ക്രാമ॑തി ॥ 14 (10)

T.B.2.3.4.5

തസ്യ॑ വൈ മനോ॒സ്തല്പം॑ പ്ര॒തിജഗ്ര॑ഹുഷഃ ।

സ॒പ്തമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാ-പാ॑ക്രാമത് ।

തമേ॒തേനൈ॒വ പ്ര॒ത്യഗൃ॒ഹ്ണാ॑ത് ।

തേന॑ വൈ സ സ॒പ്തമി॑ന്ദ്രിയ॒-സ്യാ॒ത്മൻ-നൃ॒പാധ॑ത്ത ।

സ॒പ്തമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാ॒ത്മൻ-നൃ॒പാധ॑ത്തേ ।

യ ഏ॒വം ഽ॒വി॒ദ്വാൻ പു॒രു॒ഷം പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

അഥ യോ॒ഽവി॒ദ്വാൻ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

സ॒പ്തമ॑സ്യേ॒ന്ദ്രിയ॑സ്യാപ॒-ക്രാമ॑തി ॥

തസ്യ॑ വാ ഉ॒ത്താന॑സ്യാ॒ങ്ഗീര॑സസ്യാ॒-പ്രാ॑ണത്

പ്ര॒തിജഗ്ര॑ഹുഷഃ ।

അ॒ഷ്ടമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാ-പാ॑ക്രാമത് । 15 (10)

T.B.2.3.4.6

തദേ॒തേനൈ॒വ പ്ര॒ത്യഗൃ॒ഹ്ണാ॑ത് ।

തേന॑ വൈ സോ॒ഽഷ്ടമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാ॒ത്മൻ-നൃ॒പാധ॑ത്ത ।

അ॒ഷ്ടമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാ॒ത്മൻ-നൃ॒പാധ॑ത്തേ ।

യ ഏ॒വം വി॒ദ്വാ-ന॒പ്രാ॒ണത് പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

അഥ॒ യോഽവി॒ദ്വാൻ പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

അ॒ഷ്ടമ॑സ്യേ॒ന്ദ്രിയ॑സ്യാപ॒ക്രാമ॑തി ॥ യദാ ഇ॒ദം കി॑ഞ്ച ।

തഥ് സർവ്വ-മു॒ത്താന॑ ഏ॒വാങ്ഗീ॑രസഃ പ്ര॒ത്യ ഗൃ॒ഹ്ണാ॑ത് ।

തദേ॒നം പ്ര॒തിഗൃ॒ഹീ॑തം നാഹി॑നത് ।

യത് കി॑ഞ്ച പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണീ॑യാത് ( ) ।

തഥ് സർവ്വ-മു॒ത്താന॑സ്ത്വാ ഐ॒ങ്ഗീ॑രസഃ

പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തിത്യേ॒വ പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണീ॑യാത് ।

ഇ॒യം വാ ഉ॒ത്താന॑ ആ॒ങ്ഗീ॑രസഃ ।

അ॒നയൈ॒വൈ॒നത്-പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി ।

നൈ॒ന്ദ് ഹി॑നസ്തി ॥ 16 (14)

(തൃ॒തീ॒യമി॑ന്ദ്രിയ॒സ്യാപ॑ക്രാമച് - ച॒തുർത്ഥ॑മി॒ന്ദ്രിയ॒സ്യാ

ത്ഥ॒ന്നു॒പാധ॑ - ത്താശ്ച॑ പ്ര॒തിഗൃ॒ഹ്ണാ॑തി -

ഏ॒ഷമ॑സ്യേ॒ന്ദ്രിയ॑സ്യാപ॒ക്രാമ॑ - തൃ॒ഷ്ഠമി॑ന്ദ്രി

യ॒സ്യാപ॑ക്രാമത് - പ്ര॒തി ഗൃ॒ഹ്ണീ॑യാച് ച॒ത്വാരി॑ ച) (A4)

Special Korvai

(തസ്യ വാ അഗ്നേർ ഹിരണ്യച്ഛ് സോമസ്യ
 വാസസ്തദേതേൻ രുദ്രസ്യ ഗാം താമേതേന
 വരുണസ്യാശ്വം പ്രജാപതേഃ പുരുഷം മനോസ്തപ്തം
 തമേതേനോത്താനസ്യ തദേതേനാപ്രാണദ്യദ് വൈ)
 അർദ്ധം തൃതീയമഷ്ടമം യച്ചതുർത്ഥം താം പഞ്ചമച്ഛ്
 ഷഷ്ടച്ഛ് സപ്തമന്തം । തദേതേന ദേവ താമേതേനൈകം
 തമേതേന ത്രീണി തദേതേനൈകം)

2.3.5 അനുവാകം 5 - പ്രശ്നോത്തരരൂപോ

ബ്രഹ്മവിഷയസ്സംവാദഃ

T.B.2.3.5.1

ബ്രഹ്മവാദിനോ വദന്തി ॥ യദ്-ദശഹോതാരഃ സത്രമാസത ।
 കേന തേ ഗൃഹപതിനാ ഷർദ്ധ്വവന് ।
 കേന പ്രജാ അസൃജന്തേതി ।
 പ്രജാപതിനാ വൈ തേ ഗൃഹപതിനാ ഷർദ്ധ്വവന് ।
 തേന പ്രജാ അസൃജന്ത ॥
 യച്ചതുർഹോതാരഃ സത്രമാസത ।
 കേന തേ ഗൃഹപതിനാ ഷർദ്ധ്വവന് ।

കേനൗഷധീ-രസ്യജന്തേതി ।

സോമേന വൈ തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ । 17 (10)

T.B.2.3.5.2

തേനൗഷധീ-രസ്യജന്തേ ॥ യത് പഞ്ചഹോതാരഃ സത്രമാസത ।

കേന തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ ।

കേനൈദ്യോ ലോകേദ്യോഽസുരാൻ പ്രാണുദന്ത ।

കേനൈഷാം പശൂനവൃഞ്ജതേതി ।

അഗ്നിനാ വൈ തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ ।

തേനൈദ്യോ ലോകേദ്യോഽസുരാൻ-പ്രാണുദന്ത ।

തേനൈഷാം പശൂനവൃഞ്ജത ॥

യഥ് ഷഡ്ഹോതാരഃ സത്രമാസത ।

കേന തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ । 18 (10)

T.B.2.3.5.3

കേനർതൂ-നകല്പയന്തേതി ।

ധാത്രാ വൈ തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ ।

തേനർതൂ-നകല്പയന്തേ ॥ യഥ് സപ്തഹോതാരഃ സത്രമാസത ।

കേന തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ । കേന സുവരായൻ ।

കേനേമാൻ ലോകാൻ-സമതന്വന്നിതി ।

അര്യംണാ വൈ തേ ഗൃഹപതിനാ ട്വർദ്ധ്വവൻ ।

തേന സുവരായൻ ।

തേനേമാൻ ഘോകാൻ-സമതന്വനിതി ॥ 19 (10)

T.B.2.3.5.4

ഏതേ വൈ ദേവാ ഗൃഹപതയഃ । താൻ. യ ഏവം വിദാൻ ।

അപ്യന്യസ്യ ഗാർഹപതേ ദീക്ഷതേ ।

അവാന്തരമേവ സത്രിണാ-മൃച്ഛോതി ॥

യോ വാ അര്യമണം വേദ ।

ദാനകാമാ അസ്മൈ പ്രജാ ഭവന്തി । യജ്ഞോ വാ അര്യമാ ।

ആര്യാവസതിരിതി വൈ തമാഹുര്യം പ്രശസ്ന്തി ॥

ആര്യാ വസതിർ ഭവതി । യ ഏവം വേദ ॥ 20 (10)

T.B.2.3.5.5

യദാ ഇദം കിം ച । തഥ് സർവം ചതുർഹോതാരഃ ।

ചതുർഹോത്യഭ്യോധി യജ്ഞോ നിർമിതഃ ।

സ യ ഏവം വിദാൻ. വിവദേത । അഹമേവ ഭൂയോ വേദ ।

യശ്ചതുർഹോത്യുൻ. വേദേതി । സ ഹ്യേവ ഭൂയോ വേദ ।

യശ്ചതുർഹോത്യുൻ. വേദ ॥

യോ വൈ ചതുർഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോത്യുൻ. വേദ ।

സർവാസ്യ പ്രജാസ്വന്ന-മന്തി । 21 (10)

T.B.2.3.5.6

സർവാ ദിശോഽഭിജയതി ।
 പ്രജാപതിർ വൈ ദശഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാ ॥
 സോമശ്ചതുർഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാ ॥
 അഗ്നിഃ പഞ്ചഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാ ॥
 ധാതാ ഷഡ്ഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാ ॥
 അര്യമാ സപ്തഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാ ॥
 ഏതേ വൈ ചതുർഹോത്യുണാച്ഛ് ഹോതാരഃ ।
 താൻ. യ ഏവം വേദ । സർവാസു പ്രജാസ്വന്ന-മത്തി ।
 സർവാ ദിശോഽഭി ജയതി ( ) ॥ 22 (10)

(ആർദ്ധ്വ - നാർദ്ധ്വ - നീത്യേ - വം വേദാ -
 ത്തി - സർവാ ദിശോഭി ജയതി) (A5)
 (വൈ തേന സത്രം കേന)

2.3.6 അനുവാകം - ഹോത്യുപ്രശംസാപ്രസങ്ഗേന
 ക്രതുനാമൃതിഗ് വിശേഷവ്യവസ്ഥാപനം,
 അഗ്നിഹോത്രസ്യ പ്രാശസ്ത്വം ച

T.B.2.3.6.1

പ്രജാപതിഃ പ്രജാഃ സൃഷ്ട്വാ വ്യസ്രച്ഛത ।
 സ ഹൃദയം ഭൂതോ ഽശയത് । ആത്മൻ. ഹാ(3) ഇത്യഹായത് ।
 ആപഃ പ്രത്യശൃണ്വന് ।

താ അഗ്നിഹോത്രേണൈവ യജ്ഞക്രതുനോപ
പര്യാവർത്തന്ത ।

താഃ കുസിന്ധമുപൗഹന് ।

തസ്മാദഗ്നിഹോത്രസ്യ യജ്ഞക്രതോഃ । ഏക ഋതിക് ॥

ചതുഷ്കൃത്യോഽഹായത് ।

അഗ്നിർ-വായു-രാദിത്യ-ശ്ചന്ദ്രമാഃ । 23 (10)

T.B.2.3.6.2

തേ പ്രത്യശൃണ്വന് ।

തേ ദർശപൂർണ്ണമാസാഭ്യായേവ യജ്ഞക്രതുനോപ
പര്യാവർത്തന്ത ।

ത ഉപൗഹഃ-ശ്ചത്വാരുങ്ഗാനി ।

തസ്മാദ്-ദർശപൂർണ്ണമാസയോർ യജ്ഞക്രതോഃ ।

ചത്വാർ ഋതിജഃ ॥ പഞ്ച കൃത്യോഽഹായത് ।

പശവഃ പ്രത്യശൃണ്വന് ।

തേ ചാതുർമാസ്യേവ യജ്ഞക്രതുനോപ പര്യാവർത്തന്ത ।

ത ഉപൗഹൻ ലോമ ഹവീം മാധ്വസമസ്ഥി മജ്ജാനം ।

തസ്മാച്ഛാതുർമാസ്യാനാം യജ്ഞക്രതോഃ । 24 (10)

T.B.2.3.6.3

പഞ്ചരതിജഃ ॥ ഷട്കൃതോഽഹായത് | ഋതവഃ പ്രത്യശൃണ്വന് |
 തേ പശുബന്ധേനൈവ യജ്ഞക്രതുനോപ പര്യാവർത്തത |
 ത ഉപൗഹൻമ്-സ്തനാവാന്ധൗ ശിശ്ഞമവാഞ്ചം പ്രാണം |
 തസ്ഥാത്-പശുബന്ധസ്യ യജ്ഞക്രതോഃ | ഷഡൃതിജഃ ॥
 സപ്തകൃതോഽഹായത് | ഹോത്രാഃ പ്രത്യശൃണ്വന് |
 താഃ സൗമ്യേനൈവാദ്ധരേണ യജ്ഞക്രതുനോപ
 പര്യാവർത്തത | 25 (10)

T.B.2.3.6.4

താ ഉപൗഹൻമ്-സപ്തശീർഷണ്യാൻ-പ്രാണാൻ |
 തസ്ഥാത്- സൗമ്യസ്യാദ്ധാരസ്യ യജ്ഞക്രതോഃ |
 സപ്ത ഹോത്രാഃ പ്രാചീർ വഷട്കുർവന്തി ॥
 ദശകൃതോഽഹായത് | തപഃ പ്രത്യശൃണോത് |
 തത്-കർമ്മണൈവ സംഘ്മ്സരേണ സർവൈർ
 യജ്ഞക്രതുഭിരുപ പര്യാവർത്തത |
 തഥ് സർവമാത്മാന-മപരിവർഗ-മുപൗഹത് |
 തസ്ഥാത്- സംഘ്മ്സരേ സർവേ യജ്ഞക്രതവോ
 ഽവരുദ്ധ്യന്തേ ॥
 തസ്ഥാദ്-ദശഹോതാ ചതുർ.ഹോതാ |

പഞ്ചഹോതാ ഷഡ്ഹോതാ സപ്തഹോതാ ( ) ।

ഏകഹോത്രേ ബലിഃ ഹരന്തി । ഹരന്ത്യസ്മൈ പ്രജാ ബലിം ।

ഐനമപ്രതിവ്യാതം ഗച്ഛതി । യ ഏവം വേദ ॥ 26 (14)

(ചന്ദ്രമാ - ശ്ചാതുർമാസ്യാനാം യജ്ഞക്രതോ -

രദ്ധരേണ യജ്ഞക്രതുന്നോപ പര്യാവർത്തന്ത-സപ്തഹോതാ

ചത്വാരീ ച) (A6)

2.3.7 അനുവാകം 7 - അഗ്നിഹോത്രസ്യ

സർവക്രതുരുദ്ഭാവസാധനേന പ്രശംസാ

T.B.2.3.7.1

പ്രജാപതിഃ പുരുഷ-മസ്യജത । സോഽഗ്നിർബ്രവീത് ।

മമായ-മന്നമസ്തിതി । സോഽബിഭേത് ।

സർവം വൈ മാധം പ്രധക്ഷ്യതീതി ।

സ ഏതാഽ-ശ്ചതുർ.ഹോത്യൂ-നാത്മസ്തർണാ-നപശ്യത് ।

താനജൂഹോത് । തൈർ വൈ സ ആത്മാന-മസ്പൃണോത് ॥

യദഗ്നിഹോത്രം ജൂഹോതി ।

ഏകഹോതാരമേവ തദ്-യജ്ഞക്രതു-

മാപ്നോത്യഗ്നിഹോത്രം । 27 (10)

T.B.2.3.7.2

കുസിന്ധം ചാത്മനഃ സ്പൃണോതി ।

ആദിത്യസ്യ ച സായുജ്യം ഗച്ഛതി ॥ ചതുരുന്യതി ।

ചതുർ.ഹോതാരമേവ തദ്-യജ്ഞക്രതു-മാപ്നോതി

ദർശപൂർണ്ണമാസൗ ।

ചതാരി ചാത്മനോഽങ്ഗാനി സ്പൃണോതി ।

ആദിത്യസ്യ ച സായുജ്യം ഗച്ഛതി ॥ ചതുരുന്യതി ।

സമിത്പഞ്ചമീ ।

പഞ്ചഹോതാരമേവ തദ്-യജ്ഞക്രതു-മാപ്നോതി

ചാതുർമാസ്യാനി ।

ലോമ ഛരവീം മാഘസമസ്ഥി മജ്ജാനം । 28 (10)

T.B.2.3.7.3

താനി ചാത്മനഃ സ്പൃണോതി ।

ആദിത്യസ്യ ച സായുജ്യം ഗച്ഛതി ॥ ചതുരുന്യതി ।

ദിർ ജുഹോതി ।

ഷഡ്ഹോതാരമേവ തദ്-യജ്ഞക്രതു-മാപ്നോതി പശുബന്ധം ।

സ്തനാവാന്ധൗ ശിശ്ണൈവോഞ്ചം പ്രാണം ।

താനി ചാത്മനഃ സ്പൃണോതി ।

ആദിത്യസ്യ ച സായുജ്യം ഗച്ഛതി । ചതുരുന്യതി ।

ദിർ ജുഹോതി । 29 (10)

T.B.2.3.7.4

സമി¹മ് സപ¹മീ ।

സപ¹ഹോതാരമേവ¹ തദ്-യജ്ഞക്ര¹തു-മാ¹പ്നോതി സൗ¹മ്യ-
മദ്ധ്യ¹രം ।

സപ¹ ചാ¹ത്ഥനഃ ശീ¹ർഷ്യ¹ന്മാ-പ്രാ¹ണാ¹ന്മാ-സ്പൃ¹ണോതി ।

ആ¹ദിത്യസ്യ¹ ച സായു¹ജ്യം ഗ¹ച്ഛതി ॥

ച¹തുരു¹ന്നയതി । ദി¹ർ ജു¹ഹോതി ।

ദി¹ർ നി¹മാർഷീ । ദിഃ¹ പ്രാ¹ശ്ഠാ¹തി ।

ദശ¹ഹോതാരമേവ¹ തദ്-യജ്ഞക്ര¹തു-മാ¹പ്നോതി സം¹വ¹ത്സരം ।

സർ¹വം ചാ¹ത്ഥാന-മപ¹രിവർഗഃ സ്പൃ¹ണോതി ( ) ।

ആ¹ദിത്യസ്യ¹ ച സായു¹ജ്യം ഗ¹ച്ഛതി ॥ 30 (11)

(അഗ്നിഹോത്രം - മജ്ജാനം - ദിർജുഹോ -
ത്യപരിവർഗഃ സ്പൃണോത്യേകം ച) (A7)

2.3.8 അനുവാകം 8 - സൃഷ്ടിസാധനത്വേന

ഹോതൃമന്ത്രാസാമർത്ഥ്യ പ്രശംസാ

T.B.2.3.8.1

[(അപക്രാമത ഗർഭി¹ണ്യഃ) is only instruction , not a mantra]

പ്ര¹ജാ¹പതി-രകാ¹മയത പ്ര¹ജായേ¹യേതി । സ തപോ¹ഽതപ്യത ।

സോ¹ഽന്തർവാ¹നഭവത് । സ ഹരി¹തഃ ശ്യാ¹വോ¹ഽഭവത് ।

തസ്മാ¹മ്-സ്രു¹ന്തർവ¹തീ । ഹരി¹ണീ സ¹തീ ശ്യാ¹വാ¹ ഭവതി ।

സ വിജായമാനോ ഗർഭേണാതാമ്യത് ।
 സ താൻതഃ കൃഷ്ണഃ ശ്യാവോഭവത് ।
 തസ്മാത് താൻതഃ കൃഷ്ണഃ ശ്യാവോ ഭവതി ।
 തസ്യാസുരേവാജീവത് । 31 (10)

T.B.2.3.8.2

തേനാസുനാസുരാൻസ്യജത । തദസുരാണാ-മസുരത്വം ।
 യ ഏവമസുരാണാ-മസുരത്വം വേദ ।
 അസുമാനേവ ഭവതി । നൈനമസുർ ജഹാതി ॥
 സോസുരാൻമ് സൃഷ്ടാ പിതേവാമന്യത ।
 തദനു പിതൃനസ്യജത । തത്-പിതൃണാം പിതൃത്വം ।
 യ ഏവം പിതൃണാം പിതൃത്വം വേദ ।
 പിതേവൈവ സ്യാനാം ഭവതി । 32 (10)

T.B.2.3.8.3

യന്ത്യസ്യ പിതരോ ഹവം ॥
 സ പിതൃൻമ് സൃഷ്ടാ മനസ്യത് ।
 തദനു മനുഷ്യാ-നസ്യജത । തന്മനുഷ്യാണാം മനുഷ്യത്വം ।
 യ ഏവം മനുഷ്യാണാം മനുഷ്യത്വം വേദ ।
 മനസ്വേവ ഭവതി । നൈനം മനുർ ജഹാതി ॥
 തസ്മൈ മനുഷ്യാൻമ് സസ്യജാനായ ।

ദി॒വാ॒ ഭേ॒വ॒ത്രാ॒ ടഭ॒വത് | തദ॒നു॒ ഭേ॒വാ॒ന॒സ്യ॒ജത॒ ( ) |

തദ്-ഭേ॒വാ॒നാം॑ ഭേ॒വ॒ത്വം॑ |

യ ഏ॒വം॑ ഭേ॒വാ॒നാം॑ ഭേ॒വ॒ത്വം॑ ഹേ॒ദ |

ദി॒വാ॒ ഹൈ॒വാ॒സ്യ॒ ഭേ॒വ॒ത്രാ॒ ഭവ॑തി ||

താ॒നി॒ വാ॒ ഏ॒താ॒നി॒ ച॒ത്വാ॒ര്യം॑ഭാ॒പ്സി |

ഭേ॒വാ॒ മ॒നു॒ഷ്യാഃ॑ പി॒ത॒രോ॑ഽസ്യ॒രാഃ॑ ||

തേ॒ഷു॒ സർ॒വേഷാ॑മോ॒ നഭ॑ ഇ॒വ ഭവ॑തി |

യ ഏ॒വം॑ ഹേ॒ദ || 33 (17) (അജീ॒വത് - സ്വാ॒നാം॑ ഭവ॑തി -

ഭേ॒വാ॒ന॒സ്യ॒ജത॒ സ്ത॒ച്ഛ ച) (A8)

2.3.9 അനുവാകം 9 - വായുരുപതാജ്ഞാനേന

ഹോതൃമന്ത്രാണാം പ്രശംസാ

T.B.2.3.9.1

[(യ॒മാ॒സ്ഥാ॒നം॑ ഗ॒ർഭി॒ണ്യഃ) - is only instruction , not a mantra]

ബ്ര॒ഹ്മ॒വാ॒ദി॒നോ॑ വ॒ദന്തി॑ | യോ॒ വാ॒ ഇ॒മം॑ ഹേ॒ദ |

യതോ॑ഽയം॑ പ॒വ॒തേ॑ | യദ॒ഭി॒ പ॒വ॒തേ॑ | യദ॒ഭി॒ സം॒പ॒വ॒തേ॑ |

സർ॒വ॒മാ॒യു॒രി॒യാത് | ന॒ പൂ॒രാ॒ ഽഽയു॒ഷഃ॑ പ്ര॒മീ॒യേത॑ |

പ॒ശു॒മാ॒ന്മി॑ത്ത് സ്യാ॒ത് | വി॒ന്ദേ॒ത പ്ര॒ജാം॑ ||

യോ॒ വാ॒ ഇ॒മം॑ ഹേ॒ദ | 34 (10)

T.B.2.3.9.2

യതോ॑ഽയം പ॒വതേ॑ । യദി॑ പ॒വതേ॑ । യദി॑ സംപ॒വതേ॑ ।
 സർവ॑മായുരേതി॑ । ന പു॒രാഽഽയു॑ഷഃ പ്രമീ॑യതേ ।
 പശു॑മാൻ ഭ॒വതി॑ । വി॒ന്ദതേ॑ പ്ര॒ജാം ॥ അദ്ഭു॑ഃ പ॒വതേ॑ ।
 അപോ॑ഽഭി പ॒വതേ॑ । അപോ॑ഽഭി സംപ॒വതേ॑ ॥ 35 (10)

T.B.2.3.9.3

അ॒സ്യഃ പ॒വതേ॑ । ഇ॒മാമ॑ഭി പ॒വതേ॑ । ഇ॒മാമ॑ഭി സംപ॒വതേ॑ ।
 അ॒ഗ്നഃ പ॒വതേ॑ । അ॒ഗ്നിമ॑ഭി പ॒വതേ॑ ।
 അ॒ഗ്നിമ॑ഭി സംപ॒വതേ॑ । അ॒ന്തരി॑ക്ഷാത് പ॒വതേ॑ ।
 അ॒ന്തരി॑ക്ഷമ॑ഭി പ॒വതേ॑ । അ॒ന്തരി॑ക്ഷമ॑ഭി സംപ॒വതേ॑ ।
 ആ॒ദി॒ത്യാത് പ॒വതേ॑ । 36 (10)

T.B.2.3.9.4

ആ॒ദി॒ത്യമ॑ഭി പ॒വതേ॑ । ആ॒ദി॒ത്യമ॑ഭി സംപ॒വതേ॑ ।
 ദ്യോഃ പ॒വതേ॑ । ദി॒വമ॑ഭി പ॒വതേ॑ ॥ ദി॒വമ॑ഭി സംപ॒വതേ॑ ।
 ദി॒ഗ്ഭ്യഃ പ॒വതേ॑ । ദി॒ശോ॑ഽഭി പ॒വതേ॑ । ദി॒ശോ॑ഽഭി സംപ॒വതേ॑ ।
 സ യത്-പു॒രസ്താ॑ഭാതി॑ ।
 പ്രാ॒ണ ഏ॒വ ഭൂ॒താ പു॒രസ്താ॑ഭാതി॑ । 37 (10)

T.B.2.3.9.5

തസ്താ॑ത്-പു॒രസ്താ॑-ഭാ॒ന്തം । സർവ്വാഃ പ്ര॒ജാഃ പ്രതി॑ നന്ദ॒ന്തി ।
 പ്രാ॒ണോ ഹി പ്രിയഃ പ്ര॒ജാനാ॑ം ।

പ്രാണ ഇവ പ്രിയഃ പ്രജാനാം ഭവതി । യ ഏവം വേദ ।
 സ വാ ഏഷ പ്രാണ ഏവ ॥ അഥ യദ്-ദക്ഷിണതോ വാതി ।
 മാതരിശൈവ ഭൂത്വാ ദക്ഷിണതോ വാതി ।
 തസ്മാദ്-ദക്ഷിണതോ വാന്തം വിദ്യാത് ।
 സർവാ ദിശ ആവാതി । **38 (10)**

T.B.2.3.9.6

സർവാ ദിശോഽനു വിവാതി ।
 സർവാ ദിശോഽനു സംവാതീതി ।
 സ വാ ഏഷ മാതരിശൈവ ॥ അഥ യത്-പശ്ചാദാതി ।
 പവമാന ഏവ ഭൂത്വാ പശ്ചാദാതി । പൃതമസ്മാ ആഹരന്തി ।
 പൃതമുപഹരന്തി । പൃതമശ്ഞാതി । യ ഏവം വേദ ।
 സ വാ ഏഷ പവമാന ഏവ ॥ **39 (10)**

T.B.2.3.9.7

അഥ യദുത്തരതോ വാതി ।
 സവിതൈവ ഭൂത്വോത്തരതോ വാതി ।
 സവിതേവ സ്വാനാം ഭവതി । യ ഏവം വേദ ।
 സ വാ ഏഷ സവിതൈവ ॥
 തേ യ ഏനം പുരസ്താദായന്ത-മുപവദന്തി ।
 യ ഏവാസ്യ പുരസ്താത്-പാപ്മാനഃ । താഽസ്മേ ഽപഹ്നന്തി ।

പുരസ്താദിതരാൻ-പാപ്മനഃ സചന്തേ ॥

അഥ യ ഏനം ദക്ഷിണത ആയന്ത-മുപവദന്തി । 40 (10)

T.B.2.3.9.8

യ ഏവാസ്യ ദക്ഷിണതഃ പാപ്മാനഃ । താഽസ്മേ ടപ്ഷന്തി ।

ദക്ഷിണത ഇതരാൻ പാപ്മനഃ സചന്തേ ॥

അഥ യ ഏനം പശ്ചാദായന്ത-മുപവദന്തി ।

യ ഏവാസ്യ പശ്ചാത്-പാപ്മാനഃ । താഽസ്മേ ടപ്ഷന്തി ।

പശ്ചാദിതരാൻ-പാപ്മനഃ സചന്തേ ॥

അഥ യ ഏനമുത്തരത ആയന്തമുപ വദന്തി ।

യ ഏവാസ്യോത്തരതഃ പാപ്മാനഃ ।

താഽസ്മേ ടപ്ഷന്തി । 41 (10)

T.B.2.3.9.9

ഉത്തരത ഇതരാൻ പാപ്മനഃ സചന്തേ ॥

തസ്മാ ദേവം ഽവിദാൻ । വീവ നൃത്യേത് । പ്രേവ ചലേത് ।

വൃത്യേവാക്ഷ്യൗ ദാഷേത । മണ്ടയേദിവ । ക്രാമയേദിവ ।

ശൃങ്ഗായേതേവ ॥ ഉത മോപവദേയുഃ ।

ഉത മേ പാപ്മാന-മപഹന്യൂരിതി ( ) ॥

സ യാം ദിശഃ സനിമേഷ്യൻമ്-സ്യാത് ।

യദാ താം ദിശം ഽവാതോ വായാത് । അഥ പ്രവേയാത് ।

പ്ര വാ ധാപയേത് (ധാവയേത്) ।

സാതമേവ രദിതം വ്യുഘം ഗന്ധമദി പ്രച്ഛവതേ ।

ആഽസ്യ തം ജനപദം പൂർവാ കീർത്തിർ ഗച്ഛതി ॥

ദാനകാമാ അസ്മൈ പ്രജാ ദവന്തി ।

യ ഏവം വേദ ॥ 42 (18)

(വേദ - സംപവത - ആദിത്യാത് പവതേ - വാത്യാ -
വാത്യേ - ഷ പവമാന ഏവ - ദക്ഷിണത ആയന്തമുപ
വദൻ - ത്യുത്തരതഃ പാപ്മാനസ്താഽസ്മൈ ഽപഘ്ന -
ന്തീത്യഘ്ന ച) (A9)

2.3.10 അനുവാകം 10 - ദശഹോതൃമന്ത്രാണാം

കാമ്യപ്രയോഗഃ

T.B.2.3.10.1

പ്രജാപതിഃ സോമധ്യ രാജാനമസൃജത ।

തം ത്രയോ വേദാ അന്വസൃജന്ത । താൻ. ഹസ്തേഽകുരുത ।

അഥ ഹ സീതാ സാവിത്രി । സോമധ്യ രാജാനം ചകമേ ।

ശ്രദ്ധാമു സ ചകമേ ।

സാ ഹ പിതരം പ്രജാപതി-മുപസസാര ।

തദ് ഹോവാച । നമസ്തേ അസ്തൂ ദഗവഃ ।

ഉപ ത്വാഽയാനി । 43 (10)

T.B.2.3.10.2

പ്ര ത്വാ പദ്യേ || സോമം ഹൈ രാജാനം കാമയേ |
 ശ്രദ്ധാമു സ കാമയത ഇതി |
 തസ്യാ ഉ ഹ സ്ഥാഗരമലങ്കാരം കല്പയിത്വാ |
 ദശഹോതാരം പുരസ്താദ്-വ്യാഖ്യായ |
 ചതുർ.ഹോതാരം ദക്ഷിണതഃ | പഞ്ചഹോതാരം പശ്ചാത് |
 ഷസ്തോതാര-മുത്തരതഃ | സപ്തഹോതാര-മുപരിഷ്ഠാത് |
 സംഭാരൈശ്ച പതിഭിശ്ച മുഖേഽലങ്കൃത്യ | **44 (10)**

T.B.2.3.10.3

ആഽസ്യാർദ്ധം വ്യാപ്രാജ | താച് ഹോദീക്ഷേദ്വാവാച |
 ഉപ മാഽഽവർതസ്യേതി | തച് ഹോവാച |
 ഭോഗം തു മ ആചക്ഷ | ഏതൻ മ ആചക്ഷ |
 യത്തേ പാണാവിതി | തസ്യാ ഉ ഹ ത്രീൻ. വേദാൻ പ്രദദൗ |
 തസ്മാദു ഹ സ്രിയോ ഭോഗമൈവ ഹാരയന്തേ ||
 സ യഃ കാമയേത പ്രിയഃ സ്യാമിതി | **45 (10)**

T.B.2.3.10.4

യം വാ കാമയേത പ്രിയഃ സ്യാദിതി |
 തസ്മാ ഏതഃ സ്ഥാഗര-മലങ്കാരം കല്പയിത്വാ |
 ദശഹോതാരം പുരസ്താദ്-വ്യാഖ്യായ |
 ചതുർ.ഹോതാരം ദക്ഷിണതഃ | പഞ്ചഹോതാരം പശ്ചാത് |

ഷസ്തോതാര-മുത്തരതഃ । സ്തപ്തഹോതാ-രമുപരിഷ്ഠാത് ।

സംഭാരൈശ്ച പതിഭിശ്ച മുഖൈഃലങ്കൃത്യ ।

ആഽസ്യാർദ്ധം പ്രജേത് ।

പ്രിയോ ഹൈവ ഭവതി ( ) || 46 (10)

(അയാ - നൃലങ്കൃത്യ - സ്യാമിതി - ഭവതി) (A10)

2.3.11 അനുവാകം 11 - ദശഹോത്രാദിമന്ത്രനാമ്നാ പ്രവൃത്തിനിമിത്തം

T.B.2.3.11.1

ബ്രഹ്മാത്മൻ-വദസ്യജത । തദകാമയത ।

സമാത്മനാ പദ്യേയേതി ।

ആത്മൻ-നാത്മൻ-നിത്യാമന്ത്രയത ।

തസ്മൈ ദശമച് ഹൂതഃ പ്രത്യശൃണോത് ।

സ ദശഹൂതോഽഭവത് । ദശഹൂതോ ഹ വൈ നാമൈഷഃ ।

തം വാ ഏതം ദശഹൂതച് സന്തം ।

ദശഹോതേത്യാചക്ഷതേ പരോക്ഷേണ ।

പരോക്ഷപ്രിയാ ഇവ ഹി ദേവാഃ || 47 (10)

T.B.2.3.11.2

ആത്മൻ-നാത്മൻ-നിത്യാമന്ത്രയത ।

തസ്മൈ സ്തപ്തമച് ഹൂതഃ പ്രത്യശൃണോത് ।

സ സ്തപ്തഹൂതോഽഭവത് । സ്തപ്തഹൂതോ ഹ വൈ നാമൈഷഃ ।

തം വാ ഏതച് സപ്തഹൃതച് സന്തം ।
 സപ്തഹോതേത്യാചക്ഷതേ പരോക്ഷേണ ।
 പരോക്ഷപ്രിയാ ഇവ ഹി ദേവാഃ ॥
 ആത്മൻ-നാത്മൻ-നിത്യാമന്ത്രയത ।
 തസ്മൈ ഷഷ്ടച് ഹൃതഃ പ്രത്യശൃണോത് ।
 സ ഷഡ്വിതോഽഭവത് । 48 (10)

T.B.2.3.11.3

ഷഡ്വിതോ ഹ വൈ നാമൈഷഃ ।
 തം വാ ഏതച് ഷഡ്വിതച് സന്തം ।
 ഷഡ്വിതോതേത്യാചക്ഷതേ പരോക്ഷേണ ।
 പരോക്ഷപ്രിയാ ഇവ ഹി ദേവാഃ ॥
 ആത്മൻ-നാത്മൻ-നിത്യാമന്ത്രയത ।
 തസ്മൈ പഞ്ചമച് ഹൃതഃ പ്രത്യശൃണോത് ।
 സ പഞ്ച ഹൃതോഽഭവത് । പഞ്ചഹൃതോ ഹ വൈ നാമൈഷഃ ।
 തം വാ ഏതം പഞ്ചഹൃതച് സന്തം ।
 പഞ്ചഹോതേത്യാചക്ഷതേ പരോക്ഷേണ । 49 (10)

T.B.2.3.11.4

പരോക്ഷപ്രിയാ ഇവ ഹി ദേവാഃ ॥
 ആത്മൻ-നാത്മൻ-നിത്യാമന്ത്രയത ।

തസ്മൈ ചതുർത്ഥഃ ഹുതഃ പ്രത്യശൃണോത് |
സ ചതുർ.ഹുതോഭവത് |
ചതുർ.ഹുതോ ഹ വൈ നാമൈഷഃ |
തം വാ ഏതം ചതുർ.ഹുതഃ സന്തം |
ചതുർ.ഹോതേത്യാചക്ഷതേ പരോക്ഷേണ |
പരോക്ഷപ്രിയാ ഇവ ഹി ദേവാഃ || തമബ്രവീത് |
താം വൈ മേ നേദിഷ്ടഃ ഹുതഃ പ്രത്യശൃണുഷീഃ ( ) |
തവൈ-നാനാഖ്യാതാര ഇതി |
തസ്മാന്നു ഹൈനാ-ശ്ചതുർ.ഹോതാര ഇത്യാചക്ഷതേ |
തസ്മാ-ചുശൃണുഃ പുത്രാണാഃ ഹൃദ്യതമഃ |
നേദിഷ്ടോ ഹൃദ്യതമഃ | നേദിഷ്ടോ ബ്രഹ്മണോ ഭവതി |
യ ഏവം വേദ || 50 (16)

(ദേവാഃ - ഷസ്തുതോഭവത് - പഞ്ചഹോതേത്യാചക്ഷതേ
പരോക്ഷേണാ-ശൃണുഷീഃ ഷട്ച) (A11)

Prapaataka Korvai with starting Words of 1 to 11 Anuvaakams :-

(ബ്രഹ്മവാദിനഃ കിം - ദക്ഷിണാം - യോ വാ അവിദ്വാൻ
 - തസ്യ വൈ - ബ്രഹ്മവാദിനോ യദ് ദശഹോതാരഃ-
 പ്രജാപതി വ്യസ്രം - പ്രജാപതിഃ പുരുഷം -
 പ്രജാപതിരകാമയത സ തപഃ സോഽന്തർവാൻ -
 ബ്രഹ്മവാദിനോ യോ വാ ഇമം വിദ്വാത് - പ്രജാപതിഃ
 സോമച്ഛ്വാ രാജാനം - ബ്രഹ്മാത് മന്വദേകാദശ)

Korvai with starting Words of 1, 11, 21 Series of dasanis :-

(ബ്രഹ്മവാദിന - സ്തസ്യ വാ അഗ്നേർ - യദാ ഇദം
 കിഞ്ച - പ്രജാപതിരകാമയത - യ ഏവാസ്യ ദക്ഷിണതഃ
 പഞ്ചാശത്)

First and Last Word 2nd Ashtakam 3rd Prapaatakam :-

(ബ്രഹ്മവാദിനോ - യ ഏവം വേദ)

॥ ഹരിഃ ഓം ॥

॥ കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണേ
 ദിതീയാഷ്ടകേ തൃതീയഃ പ്രപാഠകഃ സമാപ്തഃ ॥

=====

**Details of Dasini & Vaakyams for
Ashtakam 2 Prapaatakam 3 (TB 2.3)**

	Dasini	Vaakyams
Anuvakam 1	3	36
Anuvakam 2	5	56
Anuvakam 3	2	25
Anuvakam 4	6	64
Anuvakam 5	6	60
Anuvakam 6	4	44
Anuvakam 7	4	41
Anuvakam 8	3	37
Anuvakam 9	9	98
Anuvakam 10	4	40
Anuvakam 11	4	46
Total →	50	547

നമഃ പരമാത്മനേ, ശ്രീ മഹാഗണപതയേ നമഃ,
ശ്രീ ഗുരുഭ്യോ നമഃ । ഹരിഃ ഓം ॥

2.4 ദിതീയാഷ്ടകേ ചതുർത്ഥഃ പ്രപാഠകഃ - ഉപഹോമാഃ

2.4.1 അനുവാകം 1 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.1.1

ജുഷോ॑ ദമു॒നാ അ॒തി॒മി॒ർ ദു॒രോ॒ണേ ।
ഇ॒മം നോ॑ യ॒ജ്ഞമു॑പ യാ॒ഹി വി॒ദ്വാൻ ।
വി॒ശ്വാ അ॒ഗ്നേഭി॑ യു॒ജോ വി॒ഹത്യ॑ ।
ശ॒ത്രുയ॑താ-മാ॒ദരാ॑ ഭോ॒ജനാ॑നി ॥
അ॒ഗ്നേ ശ॒ർദ്ധ മ॒ഹതേ॑ സൗ॒ഭഗായ॑ ।
ത॒വ ദൃ॒ക്മാന്യു॑ത്തമാ॒നി സ॒ന്തു ।
സം ജാ॑സ്തത്യച്ഛു॒സ്യമ॑-മാകൃ॒ണ്ണുഷ്യ॑ ।
ശ॒ത്രുയ॑താ-മ॒ദിതി॑ഷ്ടാ മഹാച്ഛി॒സി ॥
അ॒ഗ്നേ യോ നോ॑ഭി॒തോ ജ॒നഃ ।
വൃ॒കോ വാ॒രോ ജി॒ഹ്വാച്ഛ॑തി । 1 (10)

T.B.2.4.1.2

താ॒ഽസ്തം വൃ॑ത്രഹ॒ഞ്ജഹി॑ । വ॒സ്യ॒സ്ഥിഭ്യ॑-മാ॒ദരാ॑ ॥
അ॒ഗ്നേ യോ നോ॑ഭി॒ദാ॒സതി॑ । സ॒മാനോ॑ യശ്ച॒ നിഷ്ഠ്യഃ॑ ।

ഇ॒ദ്ധ്യ॒സ്യേ॒വ പ്ര॒ക്ഷാ॒യതഃ॑ । മാ॒ ത॒സ്യേ॒ഽച്ഛേ॒ഷി॒ കി॒ഞ്ച॒ന ॥
 ത॒മി॒ന്ദ്രാ॒ഭി॒ഭൂ॒ര॒സി । ദേ॒വോ॒ വി॒ജ്ഞാ॑ത॒വീ॒ര്യഃ॑ ।
 വ॒യു॒ത്ര॒ഹാ പു॒രു॒ഷേ॒തനഃ॑ ॥

അ॒പ പ്രാ॒ച ഇ॒ന്ദ്ര വി॒ശ്വാ॑ഽ॒ അ॒മി॒ത്രാൻ॑ । 2 (10)

T.B.2.4.1.3

അ॒പാ॒പാ॒ചോ അ॒ഭി॒ഭൂ॒തേ॒ നൂ॒ദ॒സ്വ ।
 അ॒പോ॒ദീ॒ചോ അ॒പ ശൂ॒രാ॒ധരാ॑ച॒ ഊ॒രൗ॑ ।
 യ॒ഥാ ത॒വ ശ॒ർമ॒ന്മദേ॑മ ॥ ത॒മി॒ന്ദ്രം വാ॑ജ॒യാമ॒സി ।
 മ॒ഹേ വ॒യു॒ത്രായ॑ ഹ॒ന്ത॒വേ । സ॒ വൃ॒ഷാ വൃ॒ഷഭോ॑ ഭൂ॒വത് ॥
 യു॒ജേ ര॒ഥം ഗ॒വേ॒ഷണ॑ഽ॒ ഹ॒രി॒ഭ്യാം ।
 ഉ॒പ ബ്ര॒ഹ്മാ॑ണി ജു॒ജു॒ഷാണ॑-മ॒സ്ഥുഃ॑ ।
 വി॒ബാ॑ധി॒ഷ്ടാ॒സ്യ രോ॑ദ॒സീ മ॒ഹി॒താ ।
 ഇ॒ന്ദ്രോ വ॒യു॒ത്രാണ॑ഽ॒പ്ര॒തീ ജ॑ഷ॒ന്മാൻ ॥ 3 (10)

T.B.2.4.1.4

ഹ॒വൃ॒വാഹ॑-മ॒ഭി॒മാതി॑ഷ്ടാഹം ।
 ര॒ക്ഷോ॒ഹണ॑ം പൃ॒തനാ॑സു ജി॒ഷ്ണു॑ം ।
 ജ്യോ॒തി॒ഷ്ഠന്തം॑ ദീ॒ദ്യുതം॑ പു॒രന്ധി॑ം ।
 അ॒ഗ്നിഃ॑ സി॒ഷ്ടകൃ॑ത-മാ॒ഹു॒വേമ ॥
 സി॒ഷ്ടമ॑ഗേ അ॒ഭി തത്॑ പൃ॒ണാ॑ഹി ।

വിശ്വാ॑ ദേവ॑ പൃ॒തനാ॑ അഭി॒ഷ്യ ।

ഉ॒രും നഃ॑ പ॒ൻമാം॑ പ്രദി॒ശൻ വിഭാ॑ഹി ।

ജ്യോതി॑ഷ്ഠഭേഹൃ॒ജരം॑ ന ആയുഃ॑ ॥ ത്വാമഗേ॑ ഹ॒വിഷ്ഠന്തഃ॑ ।

ദേ॒വം മർതാ॑സ ഇ॒ന്ധതേ॑ । 4 (10)

T.B.2.4.1.5

മ॒ന്യേ ത്വാ॑ ജാ॒തവേ॑ദസം । സ ഹ॒വ്യാ വ॑ക്ഷ്യാ॒സനു॑ഷക് ॥

വിശ്വാ॑നി നോ ദുർഗ॒ഹാ ജാ॑തവേദഃ ।

സിന്ധു॑ം ന നാ॒വാ ദു॑രിതാ॒തിപ॑ർഷി ।

അഗേ॑ അ॒ത്രിവ॑ൻ മ॒നസാ॑ ഗൃണാ॒നഃ ।

അ॒സ്മാകം॑ ബോദ്ധ്യ॒വിതാ॑ ത॒ന്നുനാ॑ം ॥

പൃ॒ഷാ ഗാ॑ അ॒നോതു॑ നഃ । പൃ॒ഷാ ര॑ക്ഷ॒താർവ॑തഃ ।

പൃ॒ഷാ വാജ॑ഃ സ॒നോതു॑ നഃ ॥

പൃ॒ഷേമാ॑ ആശാ॒ അനു॑വേദ॒ സർവാഃ॑ ॥ 5 (10)

T.B.2.4.1.6

സോ॑ അ॒സ്മാഃ॑ അ॒ഭയ॑തമേന നേ॒ഷത് ।

സ്വ॒സ്തിദാ॑ അ॒ഘൃണിഃ॑ സർവ॒വീരഃ॑ ।

അ॒പ്രയു॑ച്ഛൻ പു॒ര ഏ॒തു പ്ര॒ജാന॑ൻ ॥

ത്വാമഗേ॑ സ്വ॒പ്രമാ॑ അ॒സി । ജു॒ഷോ॒ ഹോ॒താ വ॑രേണ്യഃ ॥

ത്വാ॑ യ॒ജ്ഞം॑ വി॒തന്വ॑തേ ॥ അ॒ഗ്നീ ര॑ക്ഷാഃ॒സി സേ॑ധതി ।

ശുക്രശോചി-രമർത്യഃ । ശുചിഃ പാവക ഈഡ്യഃ ॥

അഗ്നേ രക്ഷാണോ അഹ്സഃ । 6 (10)

T.B.2.4.1.7

പ്രതിഷ്ഠ ദേവ രീഷതഃ । തപിഷ്ഠ-രജരോ ദഹ ॥

അഗ്നേ ഹഹ്സി നൃത്രിണം । ദീദ്യൻ മർത്യേഷാ ।

സേ ക്ഷയേ ശുചിവ്രത ॥ ആ വാത വാഹി ഭേഷജം ।

വി വാത വാഹി യദ്രപഃ । തപ്ഹി വിശഭേഷജഃ ।

ദേവാനാം ദൃത ഈയസേ ॥ ദ്വാവിമൗ വാതൗ വാതഃ । 7 (10)

T.B.2.4.1.8

ആ സിന്ധാരാ പരാവതഃ । ദക്ഷം മേ അന്യ ആവാതു ।

പരാഽന്യോ വാതു യദ്രപഃ ॥ യദദോ വാത തേ ഗൃഹേ ।

അമൃതസ്യ നിധിർ. ഹിതഃ । തതോ നോ ദേഹി ജീവസേ ॥

തതോ നോ ധേഹി ഭേഷജം । തതോ നോ മഹ ആവഹ ॥

വാത ആവാതു ഭേഷജം ।

ശംഭൂർ മയോഭൂർ നോ ഹൃദേ । 8 (10)

T.B.2.4.1.9

പ്ര ണ ആയുഷ്ഠി താരിഷത് ॥ തപഗ്നേ അയാഽസി ।

അയാ സന്മനസാ ഹിതഃ । അയാ സൻ.ഹവ്യമുഹിഷേ ।

അയാ നോ ധേഹി ഭേഷജം ॥ ഇഷ്ടോ അഗ്നിരാഹുതഃ ।

സ്വാഹാകൃതഃ പിപർതു നഃ । സ്വഗാ ദേവേഭ്യ ഇദം നമഃ ॥
കാമോ ഭൂതസ്യ ഭവ്യസ്യ । സമ്രാഡേകോ വിരാജതി । 9 (10)

T.B.2.4.1.10

സ ഇദം പ്രതി പപ്രഥേ । ഋതൂനും സൃജതേ വശീ ॥

കാമസ്യഗ്രേ സമവർത്തതാധി ।

മനസോ രേതഃ പ്രഥമം യദാസീത് ।

സതോ ബന്ധുമസ്തി നിർവിന്ദന് ।

ഹൃദി പ്രതീഷ്യാ കവയോ മനീഷാ ॥

ത്വയാ മന്യോ സരഥ-മാരുജന്തഃ ।

ഹർഷമാണാസോ ധൃഷ്യാതാ മരുതാഃ ।

തിശ്മേഷവ ആയുധാ സൗശിശാന്നാഃ ।

ഉപപ്രയന്തി നരോ അഗ്നിരുപാഃ ॥ 10 (10)

T.B.2.4.1.11

മന്യൂർ ഭഗോ മന്യൂരേവാസ ദേവഃ ।

മന്യൂർ. ഹോതാ വരുണോ വിശ്വവേദാഃ ।

മന്യൂം വിശ്വ ഇഝതേ ദേവയന്തീഃ ।

പാഹി നോ മന്യോ തപസാ ശ്രമേണ ॥

ത്വമഗ്നേ വ്രതഭൃച്ഛുചിഃ । ദേവാഽ ആസാദയാ ഇഹ ।

അഗ്നേ ഹവ്യായ വോഡവേ ॥

പ്ര॒താ നു॑ ബി॒ദ്രപ്ര॑തപാ അ॒ദാഭ്യഃ॑ ।
 യജാ॑ നോ ദേ॒വാഽ അ॒ജരഃ॑ സു॒വീരഃ॑ ।
 ദധ॑ദ്-ര॒ത്നാനി॑ സു॒വിദാ॑നോ അഗ്നേ ( ) ।
 ഗോ॒പായ॑ നോ ജീ॒വസേ॑ ജാ॒തവേ॑ദഃ ॥ 11 (11)

(ജി॒ഹ്വാഽസ - തൃ॒മിത്രാ॑ - ജ്ഞാ॒മനാ॑ - നീ॒ധതേ॑ - സർ॒വാ
 - അ॒ഹ്നസോ॑ - വാ॒തോ - ഹൃ॒ദേ - രാ॑ജ - തൃ॒ഗ്നിരു॑പാഃ -
 സു॒വിദാ॑നോ അഗ്ന ഏ॒കം ച) (A1)

2.4.2 അനുവാകം 2 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.2.1

ച॒ക്ഷുഷോ॑ ഹേ॒തേ മ॑നസോ ഹേ॒തേ ।
 വാ॒ചോ ഹേ॒തേ ബ്ര॑ഹ്മണോ ഹേ॒തേ ।
 യോ മാ॑ഽഘ്രായു-ര॒ഭിദാ॑സതി । തമഗ്നേ മേ॒ന്യാഽമേ॒നിം കൃ॑ണു ॥
 യോ മാ॑ ച॒ക്ഷുഷോ॑ യോ മ॑നസാ ।
 യോ വാ॒ചാ ബ്ര॑ഹ്മണാ ഽഘ്രായു-ര॒ഭിദാ॑സതി ।
 തയാ॑ഽഗ്നേ ത്വം മേ॒ന്യാ । അ॒മു-മേ॒നിം കൃ॑ണു ॥
 യത് കി॒ഞ്ചാ॑സൗ മ॑നസാ യ॒ച്ച വാ॒ചാ ।
 യജ്ഞ॑ൺ ജുഹോ॒തി യജു॑ഷാ ഹ॒വിർഭിഃ॑ । 12 (10)

T.B.2.4.2.2

തൻ മൃത്യുർ നിർ.ഋത്യാ സംവിദാനഃ ।
 പുരാ ദിഷ്ടാ-ദാഹുതീ-രസ്യ ഹന്തു ॥
 യാതുധാനാ നിർ.ഋതിരാദു രക്ഷഃ ।
 തേ അസ്യ ഏന്ത്വന്യതേന സത്യം ।
 ഇന്ദ്രേഷിതാ ആജ്യമസ്യ മന്ത്നു ।
 മാ തഥ്-സമൃദ്ധി യദസൗ കരോതി ॥
 ഹന്തി തേഹം കൃതാ ഹവിഃ । യോ മേ ഘോര-മചീകൃതഃ ।
 അപാഞ്ചൗ ത ഉഭൗ ബാഹൂ । അപനഹ്യാമ്യാസ്യം ॥ 13 (10)

T.B.2.4.2.3

അപനഹ്യാമി തേ ബാഹൂ । അപനഹ്യാമ്യാസ്യം ।
 അഗ്നേർ ദേവസ്യ ബ്രഹ്മണാ । സർവം തേവധിഷ്ഠം കൃതം ॥
 പുരാ ഫുഷ്യ വഷ്ട്കാരാത് । യജ്ഞം ദേവേഷു നസ്കൂധി ।
 സ്വിഷ്ടമസ്താകം ഭൂയാത് । മാസ്താൻ പ്രാപൻ-നരാതയഃ ॥
 അന്തി ദൂരേ സതോ അഗ്നേ ।
 ഭ്രാതൃവൃന്ധ്യാ ടഭിദാസതഃ । 14 (10)

T.B.2.4.2.4

വഷ്ട്കാരേണ വജ്രേണ । കൃതാ ഹന്തി കൃതാമഹം ॥
 യോ മാ നക്തം ദിവം സായം । പ്രാതശ്ചാഹ്നോ നിപീയതി ।
 അദ്യാ തമിന്ദ്ര വജ്രേണ । ഭ്രാതൃവ്യം പാദയാമസി ॥

ഇന്ദ്രസ്യ ഗൃഹോഽസി തം ത്വാ । പ്രപദ്യേ സഗുഃ സാശഃ ।

സഹ യന്മേ അസ്തി തേന ॥

ഈഡേ അഗ്നിം വിപശ്ചിതം । 15 (10)

T.B.2.4.2.5

ഗിരാ യജ്ഞസ്യ സാധനം । ശ്രുഷ്ടീവാൻ ധിതാവാനം ॥

അഗ്നേ ശക്നേ തേ വയം । യമം ദേവസ്യ വാജിനഃ ।

അതി ദേഷാപ്സി തരേമ ॥

അവതം മാ സമനസൗ സമോകസൗ ।

സചേതസൗ സരേതസൗ । ഉഭൗ മാമവതം ജാതവേദസൗ ।

ശിവൗ ദവതമദ്യ നഃ ॥

സ്വയം കൃണ്യാനഃ സുഗമപ്രയാവം । 16 (10)

T.B.2.4.2.6

തിശ്ശശൃങ്ഗോ വൃഷഭഃ ശോശുചാനഃ ।

പ്രതപ് സധസ്ഥ-മനുപശ്യമാനഃ ।

ആ തന്തുമഗ്നിർ-ദിവ്യം തതാന ॥

ത്വം നസ്തന്തുരുത സേതുരഗ്നേ ।

ത്വം പന്ഥമാ ദവസി ദേവയാനഃ ।

ത്വയാ ഽഗ്നേ പൃഷ്ഠം വയമാരുഹേമ ।

അഥാ ദേവൈഃ സധമാദം മദേമ ॥ ഉദുത്തമം മുമുഗ്ധി നഃ ।

വി പാശം മദ്ധ്യം ച്യുത ।

അവാ॑ധ॒മാനി॑ ജീ॒വസേ॑ ॥ 17 (10)

T.B.2.4.2.7

വ॒യഃ സോ॑മ വ്ര॒തേ ത॒വ । മ॒ന॒സ്ത॒നു॒ഷ്ടു ബി॑ദ്രതഃ ।

പ്ര॒ജാ॒വ॒ന്തോ॑ അ॒ശീ॒മ॒ഹി ॥

ഇ॒ന്ദ്രാ॒ണീ ദേ॒വീ സു॒ഭഗാ॑ സു॒പ॒തീ॑ ।

ഉ॒ദ॒യ്ശേ॑ന പ॒തി॒വിദ്യേ॑ ജിഗായ ।

ത്രി॒യ്ശ॒ഭ॒സ്യാ ജ॒ഘ॒നം യോ॑ജ॒നാനി॑ ।

ഉ॒പ॒സ്ഥ ഇ॒ന്ദ്രഃ സ്ഥ॒വിരം ബി॑ഭർതി ॥

സേ॒നാ ഹ॒ നാമ॑ പൃ॒ഥി॒വീ ധ॑ന॒ഞ്ജ॒യാ ।

വി॒ശ്വ॒വൃ॒ചാ അ॒ഭി॒തിഃ॑ സൂ॒ര്യ॒ത്വക് ।

ഇ॒ന്ദ്രാ॒ണീ ദേ॒വീ പ്രാ॒സ॒ഹാ ദദാ॑നാ । 18 (10)

T.B.2.4.2.8

സാ നോ॑ ദേ॒വീ സു॒ഹ॒വാ ശർമ॑ യച്ഛതു ॥

ആ ത്വാ॑ ഹാർഷ॒മന്ത॑രഭ്യഃ । ധ്രു॒വ॒സ്തി॒ഷ്ഠാ॒വിചാ॑ചലിഃ ।

വി॒ശ്വ॒സ്താ സർ॒വാ വാ॑ഞ്ജ॒ന്തു । മാ ത്വദ്-രാ॒ഷ്ട്ര-മ॑ധി॒ഭ്രശ॑ത് ॥

ധ്രു॒വാ ദൃ॒ൗർ ധ്രു॒വാ പൃ॒ഥി॒വീ । ധ്രു॒വം വി॒ശ്വ॒മി॒ദം ജഗ॑ത് ।

ധ്രു॒വാ ഹ॒ പർവ॑താ ഇ॒മേ । ധ്രു॒വോ രാജാ॑ വി॒ശാ॒മ॒യം ॥

ഇ॒ഹൈ॒വൈ॒ധി മാ॑ വൃ॒ഥി॒ഷ്ടാഃ॑ । 19 (10)

T.B.2.4.2.9

പർവത ഇവാവിചാചലിഃ । ഇന്ദ്ര ഇവേഹ ധ്രുവസ്തിഷു ।
 ഇഹ രാശ്ട്ര-മുധാരയ ॥ അഭിതിഷു പൃതന്യതഃ ।
 അധരേ സന്തു ശത്രുവഃ । ഇന്ദ്ര ഇവ വൃത്രഹാ തിഷു ।
 അപഃ ക്ഷേത്രാണി സഞ്ജയന് ॥ ഇന്ദ്ര ഏണ-മദീധരത് ।
 ധ്രുവം ധ്രുവേണ ഹവിഷാ ।
 തസ്മൈ ദേവാ അധിബ്രവന് ( ) ।
 അയം ച ബ്രഹ്മണസ്സതിഃ ॥ 20 (11)
 (ഹവിർഭി - രാസ്യ - മഭി ദാസതോ - വിപശ്ചിത -
 മപ്രയാവം - ജീവസേ - ദദാനാ - വൃഥിഷാ -
 ബ്രവന്നേകം ച) (A2)

2.4.3 അനുവാകം 3 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.3.1

ജുഷ്ടീ നരോ ബ്രഹ്മണാ വഃ പിതൃണാം ।
 അക്ഷമവ്യയം ന കിലാ രിഷാമ ।
 യചക്വരീഷു ബൃഹതാ രവേണ ।
 ഇന്ദ്രേ ശുഷ്ത-മദധാമാ വസിഷ്ഠാഃ ॥ പാവകാ നഃ സരസ്വതീ ।
 വാജേഭിർ-വാജിനീവതീ ।
 യജ്ഞം വഷ്ടു ധിയാ വസുഃ ॥
 സരസ്വത്യഭി നോ നേഷി വസുഃ ।

മാ പസ്തൂരീഃ പയസാ മാ ന ആ ധക് ।

ജുഷസ്വ നഃ സഖ്യാ വേശ്യാ ച । 21 (10)

T.B.2.4.3.2

മാ ത്വത്ക്ഷേത്രാ-ണ്യുരണാനി ഗന്മ ॥

വൃണേജ്ഞ ഹവിർ നമസാ ബർഹിരഗ്നൗ ।

അയാമി സ്രുഗ് ഘൃതവതീ സുവൃക്തിഃ ।

അമൃക്ഷി സദ്മ സദനേ പൃഥിവ്യാഃ ।

അശ്രായി യജ്ഞഃ സൂര്യേ ന ചക്ഷുഃ ॥

ഇഹാർവാഞ്ച-മതിഹായേ । ഇന്ദ്രം ജൈത്രായ ജേതവേ ।

അസ്മാകമസ്തു കേവലഃ ॥

അർവാഞ്ച-മിന്ദ്ര-മമുതോ ഹവാമഹേ ।

യോ ഗോജിദ്-ധനജി-ദശജിദ്യഃ । 22 (10)

T.B.2.4.3.3

ഇമം നോ യജ്ഞം വിഹവേ ജുഷസ്വ ।

അസ്യ കുർമോ ഹരിവോ മേദിനം ത്വാ ॥

അസംമൃഷ്ടോ ജായസേ മാത്യുവോഃ ശുചിഃ ।

മന്ദ്രഃ കവിരുദതിഷ്ഠോ വിവസ്വതഃ ।

ഘൃതേന ത്വാ ഽവർദ്ധയന്നഗ്ന ആഹുത ।

ധൃമസ്തേ കേതുർദവദ്-ദിവി ശ്രിതഃ ॥

അഗ്നിരഗ്രേ പ്രഥമോ ദേവതാനാം ।
 സംയാതാനാ-മുത്തമോ വിഷ്ണുരാസീത് ।
 യജമാനായ പരിഗൃഹ്യ ദേവാൻ ।
 ദീക്ഷയേദ്യ് ഹവിരാഗച്ഛതം നഃ ॥ 23 (10)

T.B.2.4.3.4

അഗ്നിശ്ച വിഷ്ണോ തപ ഉത്തമം മഹഃ ।
 ദീക്ഷാപാലേഭ്യോ വനതദ്യ് ഹി ശക്രാ ।
 വിശ്വൈർ ദേവൈർ യജ്ഞിയൈഃ സംവിദാനഃ ।
 ദീക്ഷാമസ്മൈ യജമാനായ ധത്തം ॥
 പ്രതദ്-വിഷ്ണുഃ സ്തവതേ വീര്യായ ।
 മൃഗോ ന ഭീമഃ കുചരോ ഗിരിഷ്ഠാഃ ।
 യസ്യോരുഷു ത്രിഷു വിക്രമണേഷു ।
 അധിക്ഷിയന്തി ഭുവനാനി വിശ്വാ ॥
 നു മർതോ ദയതേ സനിഷ്യൻ. യഃ ।
 വിഷ്ണവ ഉരുഗായായ ദാശത് ॥ 24 (10)

T.B.2.4.3.5

പ്ര യഃ സത്രാചാ മനസാ യജാതൈ ।
 ഏതാവന്തം നര്യ-മാവിവാസാത് ॥
 വിചക്രമേ പൃഥിവീമേഷ ഏതാം ।

ക്ഷേത്രായ വിഷ്ണുർ മനുഷേ ദശസ്യന് ।
 ധ്രുവാസോ അസ്യ കീരയോ ജനാസഃ ।
 ഉരുക്ഷിതിച് സുജനിമാ ചകാര ॥
 ത്രിർ ദേവഃ പൃഥിവീമേഷ ഏതാം ।
 വിചക്രമേ ശതർചസം മഹിത്വാ ।
 പ്ര വിഷ്ണു-രസ്യ തവസ-സ്തവീയാൻ ।
 ത്വേഷഃ ഹൃസ്യ സ്ഥവീരസ്യ നാമ ॥ 25 (10)

T.B.2.4.3.6

ഹോതാരം ചിത്രരഥ-മദ്ധ്യരസ്യ ।
 യജ്ഞസ്യ യജ്ഞസ്യ കേതുച് രുശന്തം ।
 പ്രത്യർദ്ധിം ദേവസ്യ ദേവസ്യ മഹാ ।
 ശ്രിയാ ത്വഗ്നിമതിമിം ജനാനാം ॥
 ആ നോ വിശ്വാദിരുതിഭിഃ സജോഷാഃ ।
 ബ്രഹ്മ ജുഷാണോ ഹര്യശ്വ യാഹി ।
 വരീവൃജമ് സ്ഥവീരേഭിഃ സുശിപ്ര ।
 അസ്മേ ദധദ്-വൃഷണച് ശുഷ്മിന്ദ്ര ॥
 ഇന്ദ്രഃ സുവർഷാ ജനയന്നഹാനി ।
 ജിഗായോശിഗ്ഭിഃ പൃതനാ അഭിശ്രീഃ ॥ 26 (10)

T.B.2.4.3.7

പ്രാ॒രോ॒ചയ॑ന്മ॒നവേ॑ കേ॒തുമ॑ഹ്നാം ।
 അ॒വി॒ന്ദ॒ജേ॒ജ്യാ॒തിർ-ബൃ॑ഹതേ ര॒ണായ॑ ॥
 അ॒ശി॒നാവ॑വസേ॒ നി॒ഹയേ॑ വാം ।
 ആ॒ നൃ॒നം യാ॑ത്സ് സുകൃ॒തായ॑ വി॒പ്രാ ।
 പ്രാ॒തർയു॑ക്തേ॒ന സു॒വൃ॒താ ര॒ഥേ॒ന ।
 ഉ॒പാ॒ഗച്ഛ॑ത-മ॒വസാ॑ ssഗതം നഃ ॥
 അ॒വി॒ഷ്ടം ധീ॒ഷ്വശി॑നാ ന ആ॒സു ।
 പ്ര॒ജാ॒വദ്-രേ॒തോ അ॒ഹ്ര॒യം നോ॑ അ॒സ്തു ।
 ആ॒വാം തോ॑കേ॒ തന॑യേ॒ തുതു॑ജാനാഃ ।
 സു॒രതാ॑സോ॒ ദേ॒വവീ॑തിം ഗ॒മേമ॑ ॥ 27 (10)

T.B.2.4.3.8

ത്വ॑ സ്തോ॒മ ക്ര॑തുഭിഃ സു॒ക്ര॑തുർ ഭൂഃ ।
 താ॒ം ദ॒ക്ഷൈഃ॑ സു॒ദക്ഷാ॑ വി॒ശ്വവേ॑ദാഃ ।
 താ॒ം വൃ॑ഷാ॒ വൃ॑ഷതേ॒ഭിർ മ॑ഹി॒ത്വാ ।
 ദ്യു॒തേ॒ഭിർ- ദ്യു॒തൃ॒ഭവോ॑ നൃ॒ചക്ഷാഃ॑ ॥
 അ॒ഷാ॒ഡം യു॑ഥ്സു പൃ॒തനാ॑സു പ॒പ്രിം ।
 സു॒വർ॒ഷാമ॑സ്താ॒ം വൃ॑ജന॒സ്യ ഗോ॑പാം ।
 ഭ॒രേ॒ഷു॒ജാ॑ത് സു॒ക്ഷി॒തിത് സ്തൃ॑ശ്ര॒വസം॑ ।

ജയന്തം താമനു മദേമ സോമ ॥

ഭവാ മിത്രോ ന ശേവ്യോ ഘൃതാസുതിഃ ।

വിദുതദ്യുത ഏവയാ ഉ സപ്രമാഃ । 28 (10)

T.B.2.4.3.9

അധാ തേ വിഷ്ണോ വിദുഷാചിദൃദ്ധ്യഃ ।

സ്തോമോ യജ്ഞസ്യ രാദ്ധ്യോ ഹവിഷ്ഠതഃ ॥

യഃ പൂർവ്വായ വേധസേ നവീയസേ ।

സുമജ്ജാനയേ വിഷ്ണവേ ദദാശതി ।

യോ ജാതമസ്യ മഹതോ മഹി ബ്രവാത് ॥

സേദുഃ ശ്രവോദിർ-യുജ്യഞ്ചി-ദഭ്യസത് ॥

തമു സ്തോതാരഃ പൂർവ്വം യഥാ വിദ ഗൃതസ്യ ।

ഗർഭച് ഹവിഷാ പിപർതന ।

ആസ്യ ജാനന്തോ നാമ ചിദ്വിവക്തന ।

ബൃഹത്തേ വിഷ്ണോ സുമതിം ദജാമഹേ ॥ 29 (10)

T.B.2.4.3.10

ഇമാ ധാനാ ഘൃതസ്സുവഃ । ഹരീ ഇഹോപവക്ഷതഃ ।

ഇന്ദ്രച് സുഖതമേ രഥേ ॥ "ഏഷ ബ്രഹ്മാ {1}" പ്ര തേ മഹേ ।

വിദഥേ ശച്സിഷച് ഹരീ । യ ഗൃതിയഃ പ്ര തേ വന്വേ ।

വനുഷോ ഹര്യതം മദം । ഇന്ദ്രോ നാമ ഘൃതം ന യഃ ।

ഹരിഭിശ്ചാരു സേചതേ ।

ശ്രുതോ ഗണ ആ ത്വാ വിശന്തു । 30 (10)

T.B.2.4.3.11

ഹരിവർപസം ഗിരഃ ॥ ആചർഷണിപ്രാ വൃഷഭോ ജനാനാം ।

രാജാ കൃഷ്ണീനാം പുരുഹൂത ഇന്ദ്രഃ ।

സ്തുതഃ ശ്രവസ്യ-നവസോപ-മദ്രിക് ।

യുക്ത്വാ ഹരീ വൃഷണാ യാഹ്യർവാങ് ॥

പ്ര യഥ് സിന്ധവഃ പ്രസവം യദായന് ।

ആപഃ സമുദ്രൗ രതേമ്യവ ജഗ്മുഃ ।

അതശ്ചിദിന്ദ്രഃ സദസോ വരീയാൻ ।

യദീൗ സോമഃ പൃണതി ദുഗ്ധോ അൗശുഃ ॥

ഹായാമസി ത്വേന്ദ്ര യാഹ്യർവാങ് । 31 (10)

T.B.2.4.3.12

അരം തേ സോമസ്തനുവേ ഭവാതി ।

ശതക്രതോ മാദയസ്വാ സുതേഷു ।

പ്രാസ്താൗ അവ പൃതനാസു പ്ര യൂഥ്സു ॥

ഇന്ദ്രായ സോമാഃ പ്രദിവോ വിദാനാഃ ।

ഋദൂർ-യേദിർ-വൃഷപർവാ-വിഹായാഃ ।

പ്രയമ്യമാണാൻ പ്രതി ഷുഗൃഭായ ।

ഇ॒ന്ദ്ര പി॒ബ വൃ॒ഷധൃ॒തസ്യ॑ വൃ॒ഷ്ണഃ॑ ॥

അഹേ॑ഡമാന ഉ॒പയാ॑ഹി യജ്ഞം ।

തു॒ഭ്യം പ॒വന്ത॑ ഇ॒ന്ദവഃ॑ സു॒താസഃ॑ ।

ഗാ॒വോ ന॒ വ॒ജ്രി॒ന്മ സ്വ॒മോകോ॑ അ॒ച്ഛ ॥ 32 (10)

T.B.2.4.3.13

ഇ॒ന്ദ്രാഗ॑ഹി പ്ര॒ഥമോ॑ യജ്ഞിയാ॒നാം ॥

യാ തേ॑ കാ॒കുഥ് സു॒കൃതാ॑ യാ വ॒രിഷ്ടാ॑ ।

യയാ॑ ശ॒ശ്വത്പി॑ബ॒സി മദ്ധ്യ॑ ഊ॒ർമിം ।

തയാ॑ പാ॒ഹി പ്ര॒ തേ അ॒ദ്ധാർയു-॑ര॒സ്ഥാത് ।

സം തേ॑ വ॒ജ്രോ വ॑ർത്തതാമി॒ന്ദ്ര ഗ॒വ്യഃ ॥

പ്രാ॒തർയു॑ജാ വി॒ബോധ॑യ । അ॒ശ്വിനാ॑വേഹ ഗ്ച്ഛ॒തം ।

അ॒സ്യ സോ॑മ॒സ്യ പീ॒തയേ॑ ॥

പ്രാ॒തര്യാ॑വാ॒ണാ പ്ര॒ഥമാ॑ യജ്ജ॒ദ്ധം ।

പു॒രാ ഗൃ॒ദ്ധാ-॑ദ॒രരു॑ഷഃ പി॒ബാമഃ॑ ( ) ।

പ്രാ॒തർ.ഹി॑ യജ്ഞമ॒ശ്വിനാ॑ ദധാ॒തേ ।

പ്രശ॑സ്സ॒ന്തി ക॒വയഃ॑ പൂ॒ർവദാ॑ജഃ ॥

പ്രാ॒തർ യജ്ജ॒ദ്ധമ॒ശ്വിനാ॑ ഹി॒നോത॑ ।

ന സാ॒യമ॑സ്തി ദേ॒വയാ॑ അ॒ജുഷ്ടം॑ ।

ഉതാനേ॒യാ അ॒സ്മദ്-യ॒ജതേ॒ വി॒ചായഃ॑ ।

പൂ॒ർവഃ॑ പൂ॒ർവോ॑ യ॒ജമാ॒നോ വ॒നീയാ॑ൻ ॥ 33 (16)

(ചാ - ശാജിദ്യോ - ഗച്ഛതം നോ - ദാശൻ - നാമാ -
ദിശ്രീർ - ഗമേ - സപ്രഥാ - ദജാമഹേ - വിശന്തു -
യാഹ്യർവാങ് - ഛ - പിബാമഃ ഷട്ച) (A3)

2.4.4 അനുവാകം 4 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.4.1

ന॒കതം॑ ജാ॒താഽസ്മേ॒യാഷ॒ധേ । രാമേ॑ കൃ॒ഷ്ണേ॒ അ॒സിക്തി॑ ച ।

ഇ॒ദം ര॒ജനി॑ ര॒ജയ॑ । കി॒ലാ॒സം പ॒ലിതം॑ ച യത് ॥

കി॒ലാ॒സം ച പ॒ലിതം॑ ച । നി॒രിതോ॑ നാശ॒യാ പൃ॒ഷത് ।

ആ॒ നഃ॒ സ്വോ അ॒ശ്ണുതാം॑ വ॒ർണഃ॑ ।

പ॒രാ ശ്വോ॒താനി॑ പാ॒തയ॑ ॥ അ॒സിതം॑ തേ നി॒ലയ॑നം ।

ആ॒സ്ഥാ॒ന-മ॒സിതം॑ ത॒വ । 34 (10)

T.B.2.4.4.2

അ॒സിക്തി॑യ॒സ്മേ॒യാഷ॒ധേ । നി॒രിതോ॑ നാശ॒യാ പൃ॒ഷത് ॥

അ॒സ്ഥി॒ജസ്യ॑ കി॒ലാ॒സസ്യ॑ । ത॒നു॒ജസ്യ॑ ച യ॒ത്ത്വചി॑ ।

കൃ॒ത്യയാ॑ കൃ॒തസ്യ॑ ബ്ര॒ഹ്മണാ॑ । ല॒ക്ഷ്മ ശ്വോ॒തമ॒നീന॑ശം ॥

സ॒രു॒പാ നാമ॑ തേ മാ॒താ । സ॒രു॒പോ നാമ॑ തേ പി॒താ ।

സ॒രു॒പാ ഽസ്മേ॒യാഷ॒ധേ സാ॑ । സ॒രു॒പമി॒ദം കൃ॑ധി ॥ 35 (10)

T.B.2.4.4.3

ശു॒നഃ ഹു॒വേമ മ॒ഘവാ॑നമി॒ന്ദ്രം ।
 അ॒സ്മിൻ ഭരേ॑ നൃ॒തമം വാ॑ജസാ॒തൗ ।
 ശു॒ണ്ഡന്ത॑-മു॒ഗ്രമൃ॑തയേ॒ സമ॑മ്സു ।
 ഷ॒ന്തം വൃ॒ത്രാണി॑ സ॒ഞ്ജിതം॑ ധ॒നാനാ॑ം ॥
 ധൃ॒നുഥ ദ്യാം പ॑ർവ॒താനാ॑ശു॒ഷേ വ॑സു ।
 നി വോ॑ വ॒നാ ജി॑ഹതേ യാമ॒നോ ഭി॒യാ ।
 കോ॒പയ॑ഥ പൃ॒ഥിവീം പൃ॑ശ്ണിമാ॒തരഃ॑ ।
 യു॒ധേ യദു॑ഗ്രാഃ പൃ॒ഷ്ഠതീ॑-രയു॒ഗ്ധാ ॥
 പ്രവേ॑പയ॒ന്തി പ॑ർവ॒താൻ ।
 വി॒വിഞ്ച॑ന്തി വ॒നസ്പ॑തീൻ । 36 (10)

T.B.2.4.4.4

പ്രോ॒വാ॒രത മ॑രുതോ ദു॒ർമദാ॑ ഇ॒വ ।
 ദേ॒വാ॒സഃ സ॑ർവ॒യാ വി॒ശാ ॥ പു॒രു॒ത്രാ ഹി സ॒ദൃങ്ങ്സി॑ ।
 വി॒ശോ വി॒ശാ അ॑നു പ്ര॒ഭു । സ॑മ॒സു ത്വാ ഹ॑വാമഹേ ।
 സ॑മ॒സ്വഗ്നി॑-മ॒വസേ॑ । വാ॒ജയ॑ന്തോ ഹ॑വാമഹേ ॥
 വാ॒ജേഷു॑ ചി॒ത്രരാ॑ധ॒സം ॥ സ॑ങ്ഗ॒ച്ഛദ്ധ്യ॑സ്സം വ॒ദധാ॑ം ।
 സം വോ॑ മ॒നാസ്സി॑ ജാ॒നതാം॑ । 37 (10)

T.B.2.4.4.5

ദേ॒വാ ഭാ॒ഗം യ॑ഥാ പൂർവ്വേ॑ । സ॒ഞ്ജാനാ॑നാ ഉ॒പാ॒സത॑ ॥
 സ॒മാനോ॑ മ॒ന്ത്രഃ സ॒മിതിഃ॑ സ॒മാനീ॑ ।
 സ॒മാനം॑ മ॒നഃ സ॒ഹ ചി॑ത്തമേ॒ഷാം ।
 സ॒മാനം॑ കേ॒തോ അ॒ഭി॒സം॒രഭ॑ധം ।
 സം॒ജ്ഞാ॑നേന വോ ഹ॒വിഷാ॑ യ॒ജാമഃ॑ ॥
 സ॒മാനീ॑ വ ആകൃ॑തിഃ । സ॒മാനാ॑ ഹൃദ॒യാനി॑ വഃ ।
 സ॒മാന॑മസ്തു വോ മ॒നഃ । യഥാ॑ വഃ സു॒സഹാ॑സതി ॥ 38 (10)

T.B.2.4.4.6

സം॒ജ്ഞാനം॑ നഃ സ്വൈഃ । സം॒ജ്ഞാന॑മര॒ണ്ണൈഃ॑ ।
 സം॒ജ്ഞാന॑മശി॒നാ യു॒വം । ഇ॒ഹാ॒സ്മാ॒സു നിയ॑ച്ചതം ॥
 സം॒ജ്ഞാനം॑ മേ ബൃ॒ഹസ്പ॑തിഃ ।
 സം॒ജ്ഞാന॑സ് സ॒വിതാ॑ ക॒രത് । സം॒ജ്ഞാന॑മശി॒നാ യു॒വം ।
 ഇ॒ഹ മ॒ഹ്യം നിയ॑ച്ചതം ॥ ഉ॒പ॒ച്ഛാ॒യാമി॒വ ഘൃ॑ണേഃ ।
 അ॒ഗന്മ॑ ശർമ॒തേ വ॒യം । 39 (10)

T.B.2.4.4.7

അഗ്നേ॑ ഹി॒രണ്യ॑സംഭൃ॒ശഃ ॥
 അ॒ഭണ്യേ॑ഭിഃ സ॒വിതഃ॑ പാ॒യുഭി॑ഷ്ടം ।
 ശി॒വേഭി॑രദ്യ പ॒രിപാ॑ഹി നോ ഗ॒യം ।
 ഹി॒രണ്യ॑ജിഹ്വഃ സു॒വിതാ॑യ നവ്യ॒സേ ।

രക്ഷാ മാകിർ നോ അഘശ്സ ഇൗശത ॥
 മദേമദേ ഹി നോ ദദുഃ । യുമാ ഗവാ-മുജുക്രതുഃ ।
 സങ്ഗൃഭായ പുരു ശതാ । ഉഭയാ ഹസ്ത്യാ വസു ।
 ശിശീഹി രായ ആദര ॥ 40 (10)

T.B.2.4.4.8

ശിപ്രിൻ വാജാനാം പതേ । ശചീവസ്തവ ദ്വസനാ ॥
 ആ തു ന ഇന്ദ്ര ഭാജയ । ഗോഷ്വശോഷു ശുഭ്രുഷു ।
 സഹസ്രേഷു തുവീമഘ ॥ യദ്-ദേവാ ദേവ ഹേഡനം ।
 ദേവാസശ്ചക്യമാ വയം । ആദിത്യാസ്തസ്മാ യുയം ।
 ഋതസ്യുർതേന മുഞ്ചത ॥ ഋതസ്യുർതേ-നാദിത്യാഃ । 41 (10)

T.B.2.4.4.9

യജത്രോ മുഞ്ചതേഹ മാ ॥ യജ്ഞൈർ വോ യജ്ഞവാഹസഃ ।
 ആശിക്ഷന്തോ ന ശേകിമ ॥ മേദസ്വതാ യജമാനാഃ ।
 സ്രുചാഽഽജ്യേന ജുഹ്വതഃ । അകാമാ വോ വിശേവ ദേവാഃ ।
 ശിക്ഷന്തോ നോപ ശേകിമ ॥ യദി ദിവാ യദി നക്തം ।
 ഏന ഏനസ്യോഽകരത് ।
 ഭൂതം മാ തസ്മാദ്ഭവ്യം ച ( ) ॥ 42 (10)

T.B.2.4.4.10

ദ്രുപദാദിവ മുഞ്ചതു ॥ ദ്രുപദാദിവേൻ-മുമുചാനഃ ।
 സ്വിന്നഃ സ്താത്വീ മലാദിവ । പൃതം പവിത്രേണൈവാജ്യം ॥

വിശ്വേ മുഞ്ചന്തു മൈനസഃ || ഉദയം തമസസ്സരി ।
 പശ്യന്തോ ജ്യോതിരുത്തരം । ദേവം ദേവത്രാ സൂര്യം ।
 അഗന്ത ജ്യോതിരുത്തമം || 43 (9)

(തവ - കൃധി - വനസ്സതീ - ജ്ഞാനതാ - മസ്തി - വയം -
 ഭരാ - ദിത്യാ - ശ്വ - +നവ ച) (A4)

2.4.5 അനുവാകം 5 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.5.1

വൃഷാ സോ അച്ശുഃ പവതേ ഹവിഷ്ഠാൻമ്-സോമഃ ।
 ഇന്ദ്രസ്യ ഭാഗ ജ്വതയുഃ ശതായുഃ ।
 സ മാ വൃഷാണം വൃഷഭം കൃണോതു ।
 പ്രിയം വിശാച് സർവവീരച് സുവീരം ||
 കസ്യ വൃഷാ സുതേ സചാ । നിയുത്വാൻ വൃഷഭോ രണത് ।
 വ്യത്രഹാ സോമപീതയേ || യസ്തേ ശൃങ്ഗ വൃഷോ നപാത് ।
 പ്രണപാത് കുണ്ഡപായുഃ । നൃസിന്ദ്രഭ്ര ആ മനഃ || 44 (10)

T.B.2.4.5.2

തച് സഭ്രീചീ-രുതയോ വൃഷ്ണിയാനി ।
 പൗഽസ്യാനി നിയുതഃ സശ്ചുരിന്ദ്രം ।
 സമുദ്രം ന സിന്ധവ ഉക്ഥശുഷ്ഠാഃ ।
 ഉരുവൃചസം ഗിര ആവിശന്തി ||

ഇന്ദ്രായ ഗിരോ അനിശിതസർഗാഃ ।
 അപഃ പ്രൈരയന്മ് സഗരസ്യ ബുദ്ധ്യാത് ।
 യോ അക്ഷേണേവ ചക്രിയാ ശചീഭിഃ ।
 വിഷ്വക്തസ്തംഭ പൃഥിവീമുത ദ്യാം ॥
 അക്ഷോദയചവസാ ക്ഷാമ ബുദ്ധ്നം ।
 വാർണവാത-സുവിഷീഭി-രിന്ദ്രഃ । 45 (10)

T.B.2.4.5.3

ദ്യുധാന്യഘ്നാ-ദൃശമാന ഓജഃ ।
 അവാഭിനത് കകുഭഃ പർവതാനാം ॥
 ആ നോ അഗേ സുകേതുനാ । രയിം വിശ്വായുപോഷസം ।
 മാർദ്ധീകം ധേഹി ജീവസേ ॥ ത്വച്ഛ്വേസോമ മഹേ ഭഗം ।
 ത്വം യൂന ഗൃതായതേ । ദക്ഷം ദധാസി ജീവസേ ॥
 രഥം യുഞ്ജതേ മരുതഃ ശുഭേ സുഗം ।
 സുരോ ന മിത്രാവരുണാ ഗവിഷ്ടീഷു । 46 (10)

T.B.2.4.5.4

രജാച്ഛി ചിത്രാ വി ചരന്തി തന്യവഃ ।
 ദിവഃ സമ്രാജാ പയസാ ന ഉക്ഷതം ॥
 വാച്യ്വ സു മിത്രാവരുണാവിരാവതീം ।
 പർജന്യശ്ചിത്രാം വദന്തി തിഷീമതീം ।

അ॒ഭ്രാ॒ വ॒സത॑ മ॒രുതഃ॑ സു॒ മായ॑യാ ।
 ദ്യാം॑ വ॒ർഷ॑യത-മ॒രുണാ॑-മ॒രേപ॑സം ॥
 അ॒യുക്ത॑ സ॒പ്ത ശു॒ന്ധ്യുവഃ॑ । സൂ॒രോ॒ രഥ॑സ്യ॒ ന॒പ്രിയഃ॑ ।
 താ॒ഭി॒ര്യാതി॑ സ്വ॒യുക്തി॑ഭിഃ ॥
 വ॒ഹി॒ഷ്ടേഭി॑ർ വി॒ഹര॑ൻ. യാസി॒ തന്തും॑ । 47 (10)

T.B.2.4.5.5

അ॒വ॒വ്യ॑യന്ന॒സിതം॑ ദേ॒വ വ॑സ്വഃ ।
 ദ॒വി॒ദ്ധാ॒തോ॒ രശ്മ॑യഃ സൂ॒ര്യ॑സ്യ ।
 ച॒ർമേ॒വാവാ॑ധു॒സ്തമോ॑ അ॒ഹ്നാ॑ന്തഃ ॥ പ॒ർജ॑ന്യായ॒ പ്രഗാ॑യത ।
 ദി॒വ॒സ്സു॒ത്രായ॑ മീ॒ഘുഷേ॑ । സ നോ॑ യ॒വസ॑മി॒ച്ഛതു॑ ॥
 അ॒ച്ഛാ॒ വദ॑ ത॒വസം॑ ഗീ॒ർഭി॑രാഭിഃ ।
 സ്തൂ॒ഹി പ॒ർജ॑ന്യം ന॒മസാ॑ വി॒വാസ॑ ।
 ക॒നി॒ക്രദ॑-വൃ॒ഷഭോ॑ ജീ॒രദാ॑നുഃ ।
 രേ॒തോ॑ ദ॒ധാ॒ത്വോ॒ഷധീ॑ഷു ഗർഭം ॥ 48 (10)

T.B.2.4.5.6

യോ॑ ഗർഭമോ॒ഷധീ॑നാം । ഗ॒വാം കൃ॒ണോ॑ത്യർവ॒താം ।
 പ॒ർജ॑ന്യഃ പൂ॒രുഷീ॑ണാം ॥ ത॒സ്മാ ഇ॒ദാ॒സ്യേ॑ ഹ॒വിഃ॑ ।
 ജു॒ഹോ॒താ മ॑ധു॒മന്ത॑മം । ഇ॒ധാം നഃ॑ സ॒ഽയതം॑ ക॒രത് ॥
 തി॒സ്രോ യ॑ദഗേ॒ ശര॑ദ॒സ്താമി॑ത് ।

ശുചിം ഘൃതേന ശുചയഃ സപര്യന് ।
 നാമാനി ചിദ്രധിരേ യജ്ഞിയാനി ।
 അസൃഭയന്ത തനുവഃ സുജാതാഃ ॥ 49 (10)

T.B.2.4.5.7

ഇന്ദ്രശ്ച നഃ ശുനാസീരൗ । ഇമം യജ്ഞം മിമിക്ഷതം ।
 ഗർഭം ധത്തൗ സ്വസ്തയേ ॥
 യയോരിദം വിശ്വം ഭുവന-മാവിവേശ ।
 യയോരാന്യോ നിഹിതോ മഹശ്ച ।
 ശുനാസീരാവൃതുഭിഃ സംവിദാനൗ ।
 ഇന്ദ്രവന്തൗ ഹവിരിദം ജുഷേമാം ॥
 ആ ഘാ യേ അഗ്നിമിന്ധതേ । സ്തുണന്തി ബർഹിരാന്യുഷക് ।
 യേഷാമിന്ദോ യുവാ സഖാ ( ) ॥ അഗ്ന ഇന്ദ്രശ്ച മേദിനാ ।
 ഹമോ വൃത്രാണ്യപ്രതി । യുവഃ ഹി വൃത്രഹന്തമാ ॥
 യാഭ്യാഃ സുവ-രജയന്നഗ്ര ഏവ ।
 യാവാതസ്ഥതുർ-ഭുവനസ്യ മദ്ധ്യേ ।
 പ്രചർഷണീ വൃഷണാ വജ്രബാഹു ।
 അഗ്നീ ഇന്ദ്രാ വൃത്രഹണാ ഹുവേ വാം ॥ 50 (17)

(മന - ഇന്ദ്രോ - ഗാവിഷ്ടിഷു - തന്തു - ഗർഭ്യ -
സുജാതാഃ - സഖാ സപ്ത ച) (A5)

2.4.6 അനുവാകം 6 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.6.1

ഉത നഃ പ്രിയാ പ്രിയാസു । സപ്തസ്വസാ സുജുഷ്ടാ ।
സരസ്വതീ സ്തോമ്യാ ഭൂത് ॥
ഇമാ ജുഹ്വാനാ യുഷ്മദാ നമോഭിഃ ।
പ്രതി സ്തോമ്യ് സരസ്വതി ജുഷസ്വ ।
തവ ശർമൻ പ്രിയതമേ ദധാനാഃ ।
ഉപസ്ഥേധാമ ശരണം ന വൃക്ഷം ॥ ത്രീണി പദാ വിചക്രമേ ।
വിഷ്ണുർ ഗോപാ അദാഭ്യഃ ।
തതോ ധർമാണി ധാരയൻ ॥ 51 (10)

T.B.2.4.6.2

തദസ്യ പ്രിയമഭി പാഥോ അശ്യാം ।
നരോ യത്ര ദേവയവോ മദന്തി ।
ഉരുക്രമസ്യ സ ഹി ബന്ധുരിത്ഥാ ।
വിഷ്ണോഃ പദേ പരമേ മദ്ധ്യ ഉമ്സഃ ॥
ക്രത്വാ ദാ അസ്ഥു ശ്രേഷ്ഠഃ ।
അഭ്യ താ വന്വൻമ് സുരേകാഃ ॥

മർത ആനാശ സുവൃക്തിം || ഇമാ ബ്രഹ്മ ബ്രഹ്മവാഹ ।

പ്രിയാ ത ആ ബർഹിഃ സീദ ।

വീഹി സൂര പുരോഽധാശം || 52 (10)

T.B.2.4.6.3

ഉപ നഃ സൂനവോ ഗിരഃ । ശൃണ്വന്തമൃതസ്യ യേ ।

സുമൃഡീകാ ഭവന്തു നഃ || അഭ്യാ നോ ദേവ സവിതഃ ।

പ്രജാവഥ് സാവീഃ സൗഭഗം । പരാ ദുഃഷ്പിയിച്ഛ സുവ ||

വിശ്വാന്വി ദേവ സവിതഃ । ദുരിതാനി പരാസുവ ।

യദ്-ഭദ്രം തന്മ ആസുവ ||

ശുചി-മർകൈർ-ബൃഹസ്പതിം || 53 (10)

T.B.2.4.6.4

അദ്ധാരേഷു നമസ്യത । അനാമ്യോജ ആചകേ ||

യാ ധാരയന്ത ദേവാ സുദക്ഷാ ദക്ഷപിതാരാ ।

അസൂര്യായ പ്രമഹസാ ||

സ ഇത്ക്ഷേതി സുധിത ഓകസി സേവ ।

തസ്മാ ഇധാ പിനതേ വിശ്വാദാനീ ।

തസ്മൈ വിശഃ സ്വയമേവാനമന്തി ।

യസ്മിൻ ബ്രഹ്മാ രാജനി പൂർവ ഏതി ||

സകൃ॑തിമി॒ന്ദ്ര സ॒ച്യു॑തിം ।

സച്യു॑തിം ജ॒ഘന॑ച്യുതിം । 54 (10)

T.B.2.4.6.5

ക॒നാത് കാ॒ഭാം ന॒ ആ॒ഭര॑ । പ്ര॒യ॒സ്ത॒ന്നി॒വ സ॒ക്ഥ്യൗ॑ ॥

വി॒ന ഇ॒ന്ദ്ര മൃ॒ധോ ജ॒ഹി । ക॒നീ॒ഖു॒നദി॒വ സാ॒പയ॑ൻ ।

അ॒ഭി നഃ॒ സു॒ഷ്ടു॑തിം നയ ॥ പ്ര॒ജാ॒പതിഃ॑ സ്ത്രി॒യാം യ॑ശഃ ।

മു॒ഷ്ടയോ॑ര॒ദ്ധാഥ് സ॒പം । കാ॒മ॒സ്യ॑ തൃ॒പ്തി॑മാന॒നം ।

ത॒സ്യാ॒ഗേ ഭാ॒ജയേ॑ഹ മാ ॥ മോ॒ദഃ പ്ര॒മോ॒ദ ആ॒ന॒നഃ । 55 (10)

T.B.2.4.6.6

മു॒ഷ്ടയോ॑ർ നി॒ഹി॒തഃ സ॒പഃ । സൂ॒ത്രേ॒വ കാ॒മ॒സ്യ॑ തൃ॒പ്യാണി॑ ।

ദക്ഷി॑ണാനാം പ്ര॒തി॒ഗ്രഹേ॑ ॥ മ॒ന॒സശ്ചി॑ത്ത-മാകൃ॒തിം ।

വാ॒ചഃ സ॒ത്യ-മ॑ശീ॒മഹി॑ । പ॒ശു॒നാൗ രൂ॒പമ॑ന്ന॒സ്യ ।

യ॒ശഃ ശ്രീഃ॑ ശ്ര॒യതാം॑ മ॒യി ॥

യ॒ഥാ ഹ॒മ॒സ്യാ അ॒ത്യ॑പ॒ സ്ത്രി॒യൈ പു॒മാൻ ।

യ॒ഥാ സ്ത്രി॑ തൃ॒പ്യാതി॑ പൃ॒ച്ഛസി॑ പ്രി॒യേ പ്രി॒യാ ।

ഏ॒വം ഭഗ॑സ്യ തൃ॒പ്യാണി॑ । 56 (10)

T.B.2.4.6.7

യ॒ജ്ഞ॑സ്യ കാ॒മ്യഃ॑ പ്രി॒യഃ ॥ ദാ॒മീ॒ത്യു॒ഗ്നിർ വ॑ദ॒തി ।

തഥേ॑തി വാ॒യുരാ॑ഹ॒ തത് । ഹ॒ന്തേ॑തി സ॒ത്യം ച॒ന്ദ്രമാഃ॑ ।

ആ॒ദി॒ത്യഃ സ॒ത്യമോ॑മി॒തി ॥ ആ॒പ॒സ്തഥ്-സ॒ത്യമാ॑ഭര॑ൻ ।

യശോ യജ്ഞസ്യ ദക്ഷിണാം ।

അസൗ മേ കാമഃ സമൃദ്ധ്യതാം ॥

ന ഹി സ്പശമവിദൻ-നന്യമസ്മാത് ।

വൈശ്യാനരാത് പുരഹൃതാർ-മഗ്നഃ । 57 (10)

T.B.2.4.6.8

അഥേ-മമൻമന്നമൃത-മമുരാഃ ।

വൈശ്യാനരം ക്ഷേത്രജിത്വായ ദേവാഃ ॥

യേഷാമിമേ പൂർവേ അർമാസ ആസന് ।

അയുപാഃ സദ്മ വിഭൃതാ പുരുണി ।

വൈശ്യാനര ത്വയാ തേ നൃത്താഃ ।

പൃഥിവീ-മന്യാ-മഭിതസ്ഥൂർ-ജനാസഃ ॥

പൃഥിവീം മാതരം മഹീം । അന്തരിക്ഷ-മുപബ്രൂവേ ।

ബൃഹതീമൃതയേ ദിവം ॥ വിശ്വം ബിഭർതി പൃഥിവീ । 58 (10)

T.B.2.4.6.9

അന്തരിക്ഷം വിപ്രഥേ । ദൂഹേ ദൃൗർ ബൃഹതീ പയഃ ॥

ന താ നശന്തി ന ദഭാതി തസ്മരഃ ।

നൈനാ അമിത്രോ വൃഥിരാദധർഷതി ।

ദേവാഃ ശ്വ യാദിർ യജതേ ദഭാതി ച ।

ജ്യോഗിത്താഭിഃ സചതേ ഗോപതിഃ സഹ ॥

ന താ അർവാ രേണു॑ക॒കാ॒ടോ അ॒ശ്നുതേ॑ ।

ന സ॑സ്കൃ॒തത്ര॑-മു॒പ॒യ॒ന്തി താ അ॒ഭി ।

ഉ॒രു॒ഗാ॒യ॒മദ॑യം ത॒സ്യ താ അ॒നു ।

ഗാ॒വോ മ॑ർത്യ॒സ്യ വി॒ച॒ര॒ന്തി യ॒ജ്ഞഃ॑ ॥ 59 (10)

T.B.2.4.6.10

രാ॒ത്രി വൃ॒ദ്ധ്യദാ॑യതീ । പു॒രു॒ത്രാ ദേ॒വ്യ॑ക്ഷ॒ഭിഃ ।

വി॒ശ്വാ അ॒ധി ശ്രി॑യോ॒ധിത॑ ॥ ഉ॒പ തേ॒ ഗാ ഇ॒വാക॑രം ।

വൃ॒ണീ॒ഷ്യ ദു॒ഹി॒തർ ദി॒വഃ । രാ॒ത്രി സ്തോ॒മം ന ജി॒ഗൃ॒ഷീ ॥

ദേ॒വീം വാ॑ച॒മജ॑നയ॒ന്ത ദേ॒വാഃ ।

താം വി॒ശ്വരൂ॑പാഃ പ॒ശ॒വോ വ॒ദ॒ന്തി ।

സാ നോ॑ മ॒ന്ത്രേ॒ഷ്യമൂ॒ർജം॑ ദു॒ഹാ॒നാ ।

ധേ॒നുർ വാ॒ഗസ്മാ॑-നു॒പ സു॒ഷ്ടു॒തൈത॑ ॥ 60 (10)

T.B.2.4.6.11

യദ് വാ॒ഗാദ॑ന്ത്യ-വി॒ചേ॒ത॒നാനി॑ ।

രാ॒ഷ്ട്രീ ദേ॒വാനാ॑ം നി॒ഷ്വാ॒സാദ॑ മ॒ന്ത്രാ ।

ച॒ത॒സ്ര ഊ॒ർജം॑ ദു॒ദു॒ഹേ പ॒യാച്സി॑ ।

ക॒പ॒ സി॒ദ॒സ്യാഃ പ॒ര॒മം ജ॒ഗാമ॑ ॥

ഗൗ॒രീ മി॒മായ സ॒ലി॒ലാ॒നി ത॒ക്ഷ॑തീ ।

ഏ॒ക॒പ॒ദീ ദി॒പ॒ദീ സാ ച॑തു॒ഷ്പദീ॑ ।

അഷ്ടാപദീ നവപദീ ബഭൂവുഷീ ।
 സഹസ്രാക്ഷരാ പരമേ വ്യോമൻ ॥
 തസ്യാച്ഛ സമുദ്രാ അധി വി ക്ഷരന്തി ।
 തേന ജീവന്തി പ്രദിശശ്ചതസ്രഃ । 61 (10)

T.B.2.4.6.12

തതഃ ക്ഷരത്യക്ഷരം । തദ്-വിശ്വ-മുപജീവതി ॥
 ഇന്ദ്രാ സൂരാ ജനയൻ-വിശ്വകർമ്മാ ।
 മരുതാച്ഛ അസ്തൂ ഗണവാൻ-സജാതവാൻ ।
 അസ്യ സ്തൂഷാ-ശ്വാശൂരസ്യ പ്രശിഷ്ടിം ।
 സപതാ വാചം മനസാ ഉപാസതാം ॥
 ഇന്ദ്രഃ സൂരോ അതരദ്-രജാച്ഛസി ।
 സ്തൂഷാ സപതാഃ ശ്വാശൂരോഽയമസ്തൂ ।
 അയച്ഛ ശത്രുഞ്ജയതു ജർഹൃഷാണഃ ।
 അയം വാജം ജയതു വാജസാതൗ ( ) ॥
 അഗ്നിഃ ക്ഷത്രഭ്യ-ദനിഭ്യഷ്ട-മോജഃ ।
 സഹസ്രിയോ ദീപ്യതാ-മപ്രയുച്ഛൻ ।
 വിദ്രാജമാനഃ സമിധാന ഉഗ്രഃ ।
 ആന്തരിക്ഷ-മരുഹ-ദഗൻ ദ്യാം ॥ 62 (14)

(ധാരയൻ - പുരോധാശം - ബൃഹസ്പതിം - ജഘനച്യുതി
- മാനന്ദോ - ഭഗസ്യ തൃപ്യാ - ബൃഗേഃ - പൃഥിവീ -
യജന - ഏതു - പ്രദിശശ്ചതസ്രോ - വാജസാതൗ
ചതാരി ച) (A6)

2.4.7 അനുവാകം 7 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.7.1

വൃഷാഃ സ്യുഷ്ടശൂർ-വൃഷഭായ ഗൃഹ്യസേ ।
വൃഷാഃ യമുഗ്രോ നൃചക്ഷസേ ।
ദിവ്യഃ കർമ്മണ്യോ ഹിതോ ബൃഹന്നാമ ।
വൃഷഭസ്യ യാ കകുത് ॥ വിഷുവാൻ. വിഷ്ണോ ഭവതു ।
അയം യോ മാമകോ വൃഷാ । അഥോ ഇന്ദ്ര ഇവ ദേവേഭ്യഃ ।
വിബ്രവീതു ജനേഭ്യഃ ॥ ആയുഷ്മന്തം വർചസ്വന്തം ।
അഥോ അധിപതിം വിശാം । 63 (10)

T.B.2.4.7.2

അസ്യാഃ പൃഥിവ്യാ അദ്ധ്യക്ഷം । ഇമമിന്ദ്ര വൃഷഭം കൃണു ॥
യഃ സുശൃങ്ഗഃ സുവൃഷഭഃ । കല്യാണോ ദ്രോണ ആഹിതഃ ।
കാർഷ്ഠീവലപ്രഗാണേന । വൃഷഭേണ യജാമഹേ ॥
വൃഷഭേണ യജമാനാഃ । അക്രൂരേണേവ സർപിഷാ ।
മൃധശ്ച സർവാ ഇന്ദ്രേണ ।
പുതനാശ്ച ജയാമസി ॥ 64 (10)

T.B.2.4.7.3

യ॒സ്യായ॑മൃ॒ഷഭോ॑ ഹ॒വിഃ । ഇ॒ന്ദ്രായ॑ പ॒രിണീ॑യതേ ॥
 ജ॒യാതി॑ ശ॒ത്രുമാ॑യ॒ന്തം । അ॒ഥോ ഹ॑ന്തി പൃ॒തന്യ॑തഃ ॥
 നൃ॒ണാമ॑ഹ പ്ര॒ണീര॑സത് । അ॒ഗ്ര ഉ॑ദ്ഭി॒ന്ദതാ॑-മ॒സത് ॥
 ഇ॒ന്ദ്ര ശു॑ഷ്ഠം ത॒നുവാ॑ മേ॒രയ॑സ്വ ।
 നീ॒ചാ വി॑ശ്വാ അ॒ഭിതി॑ഷ്ഠാഭി॒മാതീഃ॑ ।
 നി ശൃ॑ണീ॒ഹ്യാബാ॑ധം യോ നോ അ॒സ്തി ।
 ഉ॒രും നോ॑ ലോ॒കം കൃ॑ണു॒ഹി ജീ॑രദാനോ ॥ 65 (10)

T.B.2.4.7.4

പ്രേ॒ഹ്യഭി॑പ്രേ॒ഹി പ്ര॑ഭ॒രാ സ॑ഹ॒സ്വ ।
 മാ വി॑വേ॒നോ വി॑ ശൃ॒ണു॑ഷ്വാ ജ॒നേഷു॑ ।
 ഉ॒ദീ॒ധിതോ॑ വൃ॒ഷഭ॑ തി॒ഷ്ഠ ശു॑ഷ്ഠഃ ॥
 ഇ॒ന്ദ്ര ശ॒ത്രുൻ പു॒രോ അ॒സ്മാക॑ യു॒ദ്ധ്യ ॥
 അ॒ഗ്നേ ജേ॒താ ത്വം ജ॑യ । ശ॒ത്രുൻമ॑ സ॒ഹസ॑ ഓ॒ജസാ॑ ।
 വി ശ॒ത്രുൻ. വി॑മൃ॒ധോ നു॑ദ ॥
 ഏ॒തം തേ॑ സ്തോ॒മം തു॑വി॒ജാത॑ വി॒പ്രഃ ।
 ര॒ഥം ന ധീ॑രഃ സ്വ॒പാ അ॑തക്ഷം ।
 യദീ॒ദഗ്നേ॑ പ്ര॒തി ത്വം ദേ॑വ ഹ॒ര്യാഃ ॥ 66 (10)

T.B.2.4.7.5

സുവർവതീരപ ഏ॒നാ ജ॑യേമ ॥ യോ ഘൃ॒തേ॒നാദി॑മാ॒നിതഃ॑ ।
 ഇ॒ന്ദ്ര ജൈ॒ത്രായ॑ ജ॒ജ്ഞി॑ഷേ । സ॒ നഃ॑ സ॒ങ്ക്താ॑സു പാ॒രയ॑ ।
 പൃ॒തനാ॑സാഹ്യേ॒ഷു ച॑ ॥ ഇ॒ന്ദ്രോ ജി॑ഗായ പൃ॒ഥിവി॑ം ।
 അ॒ന്തരി॑ക്ഷ॒ച്ഛു സു॑വർ മ॒ഹത്॑ । വൃ॒ത്രഹാ॑ പു॒രുചേ॑തനഃ ॥
 ഇ॒ന്ദ്രോ ജി॑ഗായ സഹ॒സാ സഹാ॑ച്ഛി ।
 ഇ॒ന്ദ്രോ ജി॑ഗായ പൃ॒തനാ॑നി വി॒ശ്വാ॑ ॥ 67 (10)

T.B.2.4.7.6

ഇ॒ന്ദ്രോ ജാ॒തോ വി॑ പു॒രോ രു॑രോജ ।
 സ॒ നഃ॑ പ॒രസ്താ॑ വരി॒വഃ കൃ॑ണോതു ॥ അ॒യം കൃ॒ത്തു-രഗൃ॑ഭീതഃ ।
 വി॒ശ്വജി॑-ദൃ॒ദ്ഭിദി॑മ്-സോമഃ । ഋ॒ഷിർ വി॒പ്രഃ കാ॑വേ॒സന॑ ॥
 വാ॒യുരഗ്രേ॒ഗാ യ॑ജ്ഞ॒പ്രീഃ । സാ॒കം ഗ॒ന്ധന॑സാ യ॒ജ്ഞം॑ ।
 ശി॒വോ നി॒യുദ്ഭിഃ॑ ശി॒വാഭിഃ॑ ॥ വാ॒യോ ശു॒ക്രോ അ॑യാമി തേ ।
 മ॒ദ്ധോ അ॒ഗ്രം ദി॑വിഷ്ടി॒ഷു ॥ 68 (10)

T.B.2.4.7.7

ആ॒യാഹി॑ സോമ॒പീത॑യേ । സ്വാ॒രുഹോ॑ ദേ॒വ നി॒യുത്വാ॑താ ॥
 ഇ॒മി॒ന്ദ്ര വർദ്ധ॑യ ക്ഷ॒ത്രിയാ॑ണാം ।
 അ॒യം വി॒ശാം വി॒ശ്വപ॑തി॒രസ്തു॑ രാജാ ॥
 അ॒സ്മാ ഇ॒ന്ദ്ര മ॒ഹി വർചാ॑ച്ഛി ധേ॒ഹി ।
 അ॒വർച॑സം കൃ॒ണുഹി॑ ശ॒ത്രുമ॑സ്യ ॥

ഇ॒മമാ॒ഭജ॒ ഗ്രാ॒മേ അ॒ശോ॒ഷു ഗോ॒ഷു ।
 നി॒രമു॒ം ഭജ॒ യോ॒മിത്രോ॑ അ॒സ്യ ।
 വർഷ॑ൻ ക॒ഷത്ര॑സ്യ ക॒കുഭി॑ ശ്ര॒യസ്വ ।
 ത॒തോ ന॑ ഉ॒ഗ്രോ വി॒ഭജാ॑ വ॒സുനി॑ ॥ 69 (10)

T.B.2.4.7.8

അ॒സ്മേ ദ്യാ॒വാപൃ॑ഥി॒വീ ഭൂ॒രി വാ॒മം ।
 സം ദു॒ഹാ॒മാം ഘർമ॑ദു॒ഷേവ॑ ധേ॒നുഃ ।
 അ॒യച്ഛ॑ രാ॒ജാ പ്രി॒യ ഇ॒ന്ദ്രസ്യ॑ ഭൂ॒യാത് ।
 പ്രി॒യോ ഗ॒വാമോ॑ഷ॒ധീനാ॑-മു॒താപാ॑ം ॥
 യു॒നജ്ജി॑ ത ഉ॒ത്തരാ॑വ॒ന്ത-മി॒ന്ദ്രം ।
 യേന॑ ജ॒യാസി॑ ന പ॒രാജ॑യാ॒സൈ ।
 സ ത്വാ॑ ടക॒രേക॑വൃ॒ഷഭഃ॑ സ്വാ॒നാം ।
 അ॒ഥോ രാ॑ജ॒ന്നുത്ത॑മം മാ॒നവാ॑നാം ॥
 ഉ॒ത്തര॑സ്ത്വ-മ॒ധരേ॑ തേ സ॒പതാഃ॑ ।
 ഏ॒കവൃ॑ഷാ ഇ॒ന്ദ്രസ॑ഖാ ജി॒ഗീവാ॑ൻ ॥ 70 (10)

T.B.2.4.7.9

വി॒ശ്വാ ആ॒ശാഃ പൃ॒തനാഃ॑ സ॒ഞ്ജയം॑ ജ॒യന് ।
 അ॒ഭിതി॑ഷ്ട ശ॒ത്രുയ॑തഃ സ॒ഹസ്വ॑ ॥
 തു॒ഭ്യം ഭര॑ന്തി ക॒ഷിത॑യോ॒ യവി॑ഷ്ട ।

ബലിമഗ്നേ അന്തി ത ഓത ദൂരാത് ।
 ആ ഭന്ദിഷ്ടസ്യ സുമതിം ചികിദ്ധി ।
 ബൃഹത്തേ അഗ്നേ മഹി ശർമ്മ ഭദ്രം ॥
 യോ ദേഹ്യോ അനമയദ് വധസൈഃ ।
 യോ അര്യപത്നീ-രുഷസശ്ചകാര ।
 സ നിരുദ്ധ്യാ നഹുഷോ യഹോ അഗ്നിഃ ।
 വിശശ്ചക്രേ ബലിഹൃതഃ സഹോദിഃ ॥ 71 (10)

T.B.2.4.7.10

പ്ര സദ്യോ അഗ്നേ അത്യേഷ്ടന്യാൻ ।
 ആവിർ യസൈ ചാരുതരോ ബഭൂമ ।
 ഞാഡേന്യോ വപുഷ്യോ വിഭാവം ॥
 പ്രിയോ വിശാമതിമിർ-മാനുഷീണാം ॥
 ബ്രഹ്മ ജ്യേഷ്ഠാ വീര്യാ സംഭൃതാനി ।
 ബ്രഹ്മാഗ്രേ ജ്യേഷ്ഠം ദിവമാതതാന ।
 ഋതസ്യ ബ്രഹ്മ പ്രഥമോത ജജേത ।
 തേനാർഹതി ബ്രഹ്മണാ സ്പർദ്ധിതും കഃ ॥
 ബ്രഹ്മ സ്രുചോ ഘൃതവതീഃ ।
 ബ്രഹ്മണാ സ്വരവോ മിതാഃ ॥ 72 (10)

T.B.2.4.7.11

ബ്രഹ്മ യജ്ഞസ്യ തന്തവഃ । ഋതീജോ യേ ഹവിഷ്യതഃ ॥

ശൃങ്ഗാണീവേച്ഛുങ്ഗിണാച്ഛു സംദദ്യശ്രീരേ ।

ചഷാലവന്തഃ സ്വരവഃ പൃഥിവ്യാം ।

തേ ദേവാസഃ സ്വരവ-സുസ്ഥിവാച്ഛുഃ ।

നമഃ സഖിദ്യഃ സന്നാഥാഃ ഹവഗാത ॥

അഭിദ്യ-രഗ്നി-രതരദ്-രജാച്ഛി ।

സ്വധോ വിഹത്യ പൃതനാ അഭിശ്രീഃ ।

ജുഷാണോ മ ആഹുതിം മാ മഹിഷ്യ ।

ഹത്യാ സപത്താൻ. വരിവസ്തരനഃ ( ) ॥

ഈശാനം ത്വാ ഭുവനാനാ-മഭിശ്രീയം ।

സ്തൗമ്യഗ ഉരുകൃതച്ഛു സുവീരം ।

ഹവിർ ജുഷാണഃ സപത്താച്ഛു അഭിഭൂർസി ।

ജഹി ശത്രുച്ഛുരപ മധോ നുദസ്വ ॥ 73 (14)

(വിശാം - ജയാമസി - ജീരദാനോ - ഹര്യാ - വിശ്വാ -

ദിവിഷ്ടിഷ്യ - വസൂനി - ജിഗീവാൻമ - സഹോഭിർ -

മിതാ - ന ശ്വതാരി ച) (A7)

2.4.8 അനുവാകം 8 - ഉപഹോമാഃ

T.B.2.4.8.1

സ പ്ര॒തവ॑ന്നവീ॒യസാ॑ । അ॒ഗ്നേ॑ ദൃ॒ഗ്നേ॑ സ॒ഃയതാ॑ ॥
 ബൃ॒ഹത് ത॑തൻമ ഭാ॒നൂനാ॑ ॥ ന॒വം നു॑ സ്തോ॒മമ॑ഗ॒യേ ॥
 ദി॒വഃ ശ്വേ॒നായ॑ ജീ॒ജനം॑ । വ॒സോഃ കൃ॑വി॒ദ്വനാ॑തി॒ നഃ ॥
 സ്വാ॒രുഹാ॑ യ॒സ്യ ശ്രി॑യോ ദൃ॒ശേ । ര॒യിർ വീ॑ര॒വതോ॑ യ॒ഥാ ।
 അ॒ഗ്നേ യ॑ജ്ഞ॒സ്യ ചേ॑തതഃ ॥ അ॒ദാദൃഃ॑ പു॒രഹ്ണ॑താ । **74 (10)**

T.B.2.4.8.2

അ॒ഗ്നിർ വി॒ശാം മാ॑നു॒ഷീണാം॑ । തൂ॒ർണീ॑ ര॒ഥഃ സ॒ദാ ന॒വഃ ॥
 ന॒വച്ഛ്വേ॑ സോ॒മായ॑ വാ॒ജിനേ॑ ॥ ആ॒ജ്യം പ॑യ॒സോഽജ॑നി ।
 ജു॒ഷ്ടച്ഛ്വേ॑ ശു॒ചിത॑മം വ॒സു ॥ ന॒വച്ഛ്വേ॑ സോ॒മ ജു॑ഷ॒സ്വ നഃ॑ ।
 പീ॒യുഷ॑സ്തേ॒ഹ തൃ॑പ്ണു॒ഹി । യ॒സ്തേ ഭാ॒ഗ ജ്യാ॑വാ॒വയം॑ ॥
 ന॒വസ്യ॑ സോ॒മ തേ॒ വയം॑ ।
 ആ॒ സ്മൃ॑തിം വൃ॒ണീമ॑ഹേ । **75 (10)**

T.B.2.4.8.3

സ നോ॑ രാ॒സ്വ സ॒ഹസ്രി॑ൺഃ ॥ ന॒വച്ഛ്വേ॑ ഹ॒വിർ ജു॑ഷ॒സ്വ നഃ॑ ।
 ജ്യാ॒തുഭിഃ॑ സോ॒മ ഭൃ॑ത॒മം । തദ॑ങ്ഗ പ്ര॒തിഹ॑ര്യ നഃ ।
 രാ॒ജൻമ॑ സോ॒മ സ്വ॒സ്തയേ॑ ॥ ന॒വച്ഛ്വേ॑ സോ॒മം ന॒വച്ഛ്വേ॑ ഹ॒വിഃ ।
 ഇ॒ന്ദ്രാഗ്നി॑ഭ്യാം നി॒വേദ॑യ । തജ്ജു॑ഷേ॒താച്ഛ്വേ॑ സചേ॑ത॒സാ ॥

ശുചി॑ം നു സ്തോ॒മം നവ॑ജാതമ॒ദ്യ ।

ഇ॒ന്ദ്രാ॒ഗ്നീ വ്യ॑ത്ര॒ഹണാ॑ ജു॒ഷേമാം॑ ॥ 76 (10)

T.B.2.4.8.4

ഉ॒ഭാ ഹി॑ വാ॒ച് സു॒ഹവാ॑ ജോ॒ഹവീ॑മി ।

താ വാ॒ജച് സ॒ദ്യ ഉ॒ശതേ॑ ധേ॒ഷ്ടാ ॥

അ॒ഗ്നിരി॒ന്ദ്രോ ന॑വ॒സ്യ നഃ॑ । അ॒സ്യ ഹ॒വ്യസ്യ॑ തൃ॒പ്യതാം॑ ।

ഇ॒ഹ ദേ॒വൗ സ॑ഹ॒സ്രിണൗ॑ ॥

യ॒ജ്ഞം ന॒ ആ ഹി॑ ഗച്ഛ॒താം । വ॒സു॒മന്തച് സു॒വർവി॑ദം ।

അ॒സ്യ ഹ॒വ്യസ്യ॑ തൃ॒പ്യതാം॑ । അ॒ഗ്നിരി॒ന്ദ്രോ ന॑വ॒സ്യ നഃ॑ ॥

വി॒ശ്വാൻ ദേ॒വാഃ സ്ത॑ർപ॒യത॑ ॥ 77 (10)

T.B.2.4.8.5

ഹ॒വിഷോ॑ഽസ്യ ന॒വ॒സ്യ നഃ॑ । സു॒വർവി॑ദോ ഹി ജ॒ജ്ഞി॒രേ ॥

ഏ॒ദം ബ॒ർഹിഃ സു॒ഷ്ടരീ॑മാ ന॒വേന॑ ।

അ॒യം യ॒ജ്ഞോ യ॒ജമാ॑ന॒സ്യ ഭാ॒ഗഃ ।

അ॒യം ബ॒ഭൂവ॑ ഭൂ॒വന॑സ്യ ഗർഭഃ ।

വി॒ശ്വേ ദേ॒വാ ഇ॒ദമ॑ദ്യാഗമി॒ഷ്ടാഃ ॥

ഇ॒മേ നു॑ ദ്യാവാ॒പൃഥി॑വീ സമീ॒ചീ ।

ത॒ന്വാ॒നേ യ॒ജ്ഞം പൂ॑രു॒പേ॒ശസം॑ ധി॒യാ ।

ആ॒സ്മൈ॑ പൃ॒ണീ॒താം ഭു॒വനാ॑നി വി॒ശ്വാ॑ ।

പ്ര॒ജാം പു॒ഷ്ടി॑മ॒മൃതം॑ നവേ॒ന ॥ 78 (10)

T.B.2.4.8.6

ഇ॒മേ ധേ॒നു അ॒മൃതം॑ യേ॒ ഭു॒ഹാതേ॑ ।

പ॒യ॒സ്വ-ത്യു॑ത്തരാമേ॒തു പു॒ഷ്ടിഃ॑ ।

ഇ॒മം യ॒ജ്ഞം ജു॒ഷമാ॑ണേ॒ നവേ॒ന ।

സ॒മീ॒ചീ ഭ്യാ॑വാ॒പൃഥി॑വീ ഘൃ॒താചീ॑ ॥

യ॒വി॒ഷ്ടോ ഹ॒വൃ॒വാഹ॑നഃ ।

ചി॒ത്രഭാ॑നൂർ-ഘൃ॒താസു॑തിഃ । ന॒വ॒ജാതോ॑ വി॒രോ॑ച॒സേ ।

അ॒ഗ്നേ ത॑ത്തേ॒ മഹി॑ത്വ॒നം ॥ ത്വ॑മ॒ഗ്നേ ദേ॒വതാ॑ഭ്യഃ ।

ഭാ॒ഗേ ദേ॒വ ന മീ॑യ॒സേ ॥ 79 (10)

T.B.2.4.8.7

സ ഏ॒നാ വി॒ദ്വാൻ. യ॑ക്ഷ്യ॒സി । ന॒വ॒സ്മോ॑മം ജു॒ഷസ്വ॑ നഃ ॥

അ॒ഗ്നിഃ പ്ര॒ഥമഃ॑ പ്രാശ്॒ന്താതു॑ । സ ഹി॒ വേദ॑ യ॒ഥാ ഹ॒വിഃ॑ ।

ശി॒വാ അ॒സ്മഭ്യ॑-മോ॒ഷധീഃ॑ । കൃ॒ണോതു॑ വി॒ശ്വാച॑ർഷ॒ണിഃ॑ ॥

ഭ॒ദ്രാ॒ന്നഃ ശ്രേ॒യഃ സ॒മനൈ॑ഷ്ട ദേ॒വാഃ॑ ।

ത്വയാ॑ഽവ॒സേന॑ സ॒മശീ॑മഹി॒ത്വാ ।

സ നോ॑ മ॒യോഭ്യഃ॑ പി॒തോ ആ॑വി॒ശസ്വ॑ ।

ശം തോ॑കായ॒ തനു॑വേ॒ സ്യോ॒നഃ ( ) ॥

ഏതമു ത്യം മധുനാ സംയുതം യവം ।

സരസ്വത്യാ അധിമനാവചർകൃഷുഃ ।

ഇന്ദ്ര ആസീഥ് സീരപതിഃ ശതക്രതുഃ ।

കീനാശാ ആസൻ മരുതഃ സുഭാനവഃ ॥ 80 (14)

(പുരഏതാ - വൃണീമഹേ - ജുഷേമാം - തർപയ-

താമൃതം നവേന - മീയസേ - സ്വേദാന ശ്ചത്വാരി ച) (A8)

Prapaataka Korvai with starting Words of 1 to 8 Anuvaakams :-

(ജുഷ്ട - ശ്വക്ഷുഷോ - ജുഷ്ടീ നരോ - നക്തം ജാതാ -
വൃഷാ സ-ഉത നോ-വൃഷാഃസ്യുശ്ശുഃ-സ പ്രതവദഷ്ടാ)

Korvai with starting Words of 1, 11, 21 Series of dasanis :-

(ജുഷ്ടോ - മന്യൂർ ഭഗോ - ജുഷ്ടീ നരോ -
ഹരിവർപസം ഗിരഃ - ശിപ്രിൻ വാജാനാ - മൂത നോ -
യദ് വാഗ്വദന്തീ - വിശ്വാ ആശാ അശീതിഃ)

First and Last Word 2nd Ashtakam 3rd Prapaatakam :-

(ജുഷ്ടഃ - സുദാനവഃ)

॥ ഹരിഃ ഓം ॥

॥ കൃഷ്ണ യജുർവേദീയ തൈത്തിരീയ ബ്രാഹ്മണേ
ദിതീയാഷ്ടകേ ചതുർത്ഥഃ പ്രപാഠകഃ സമാപ്തഃ ॥

**Details of Dasini & Vaakyams for
Ashtakam 2, Prapaatakam 4 (TB 2.4)**

	Dasini	Vaakyams
Anuvakam 1	11	111
Anuvakam 2	9	91
Anuvakam 3	13	136
Anuvakam 4	10	99
Anuvakam 5	7	77
Anuvakam 6	12	124
Anuvakam 7	11	114
Anuvakam 8	7	74
Total →	80	826

Appendix

T.B.2.4.3.10 "ഏഷ ബ്രഹ്മാ {1}"

ഏഷ ബ്രഹ്മാ യ ജതീയഃ ।

ഇന്ദ്രോ നാമ ശ്രുതോ ഗണേ ॥

(Appearing in TB 3-7-9-5)

=====